

Sebastià Riera
i Viader
Coordinador

Repertori de fonts d'arxiu per a l'estudi de la ciutat de Barcelona (1714-1808)

Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona

Sebastià Riera
i Viader
Coordinador

Repertori de fonts d'arxiu per a l'estudi de la ciutat de Barcelona (1714-1808)

Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona

Institut de
cultura: ARXIU HISTÒRIC
DE LA CIUTAT

Junta de Govern de l'Institut de Cultura:

Ferran Mascarell

Regidor president de la Comissió de Cultura, Educació i Benestar Social

Marina Subirats

Vicepresidenta

**Carles Martí, Maravillas Rojo, Jaume Ciurana, Teresa M. Fandos,
Àngeles Esteller, Xavier Basso, Ricard Martínez, Ricard Gomà, Júlia Pérez,
Blanca Barbero, Xavier Rubert, Josep Ramoneda, Carme Riera**

Neus Sabí

Secretària delegada

Lluís Salvat

Interventor delegat

Oriol Balaguer

Director Gerent

Núria Fradera

Directora de Patrimoni

Xavier Tarraubella

Director de l'Arxiu Històric de la Ciutat

Secretaria:

Dolça Roca

Coordinador de les edicions del Seminari d'Història de Barcelona:

Ramon Grau

© del text, els respectius autors

© de l'edició,

Arxiu Històric de la Ciutat

(Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona)

Casa de l'Ardiaca

Santa Llúcia, 1

08002 Barcelona

Tel. 93 318 11 95

Fax 93 317 85 27

Email: shb@mail.bcn.es

Pàg. web: www.bcn.es/arxiu/arxiuhistoric/

Disseny gràfic: Ferran Cartes / Montse Plass

Fotomecànica i impressió: Imatge i Producció Editorial Municipal

ISSN: 1576-26-37

Dipòsit legal: B. 58.489-2004

Juny de 2004

Introducció

Amb motiu de la celebració del VI Congrés d'Història de Barcelona, dedicat al període del Consell de Cent (1249-1714), els organitzadors van creure oportú dedicar una de les Ponències al tema de les fonts documentals.¹ La bona acollida que va tenir aquella Ponència ha animat els organitzadors del VII Congrés d'Història de Barcelona (El segle de l'absolutisme, 1714-1808) a encarregar-ne una altra sobre la mateixa temàtica per al període estudiat, bé que ampliant-ne l'abast. Si en el primer cas la Ponència es referia únicament a les fonts estrictament municipals conservades a l'Arxiu Històric de la Ciutat, ara se li ha volgut donar un caràcter més ampli, incloent-hi les fonts manuscrites de tot tipus referents a Barcelona conservades a la resta d'Arxius de la ciutat.

El resultat ha estat aquest *Repertori de fonts d'arxiu per a l'estudi de la ciutat de Barcelona (1714-1808)*, el qual permet comprovar que la documentació del segle XVIII barceloní conservada és abundant i presenta una gran varietat de tipologies documentals. I si algunes sèries són ben conegudes i han estat força treballades pels investigadors –cas dels *Registres de la Reial Audiència* de l'Arxiu de la Corona d'Aragó o dels *Acords* de l'Arxiu Històric de la Ciutat–, altres han estat poc aprofitades fins ara –cas de la documentació de molts arxius eclesiàstics–. El desig d'aquest *Repertori* és col·laborar a familiaritzar els historiadors amb les diverses fonts sobre la Barcelona del segle XVIII, per tal que les puguin utilitzar amb pròfit.

El mètode de treball emprat ha estat el següent: s'ha elaborat una fitxa-tipus amb els continguts bàsics que es volien incloure (dades d'identificació de l'Arxiu, documentació més important, instruments de descripció, bibliografia específica del fons i temes que es poden investigar a partir de la documentació conservada), per tal que, malgrat l'heterogeneïtat dels diversos arxius, les diferents contribucions tinguessin una certa homogeneïtat. Aquesta fitxa s'ha enviat a 39 arxius. Un total de 18 arxius no l'han contestat, o bé perquè no tenen fons del període demanat, o bé perquè per diverses circumstàncies no han pogut omplir la fitxa.

1. RIERA I VIADER, Sebastià: «Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació», *Barcelona. Quaderns d'Història*, 4 (2001), pàg. 259-275.

Finalment, doncs, el present *Repertori* ha comptat amb la participació de 22 arxius (els 21 que han contestat l'enquesta, més el propi Arxiu organitzador, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona). Afortunadament s'hi han pogut incloure els Arxius que tenen més documentació (Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu Nacional de Catalunya, Arxiu Històric de Protocols, Arxiu Diocesà i Arxiu de la Catedral) i, com comprovarà el lector, s'ha pogut descriure una proporció àmpliament majoritària de la documentació arxivística referent a la Barcelona del segle XVIII. És lògic suposar –i aquest és també el desig dels organitzadors del VII Congrés d'Història de Barcelona– que aquest *Repertori* serà d'una gran utilitat per als investigadors del període 1714-1808.

Aquest treball no hagués estat possible sense la col·laboració d'un gran nombre d'arxivers (María Luz Rodríguez i Alberto Torra, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó; Rosa Mª Cruellas, Marc Torras i Maria Utgés, de l'Arxiu Nacional de Catalunya; Reis Fontanals i Anna Gudayol, de la Biblioteca de Catalunya; Francesc Miquel Quílez i Mercè Saura, del Museu Nacional d'Art de Catalunya; Mònica Gutiérrez, del Centre de Documentació de l'Autoritat Portuària de Barcelona; Jordi Torra, de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona; Laureà Pagarolas, de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona; Andreu Carrascal, de l'Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya; Leopoldo Gil, de l'Arxiu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi; Josep Mª Massons, de la Biblioteca de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya; Mercè Camp, de l'Arxiu Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau; Josep Mª Martí i Bonet, de l'Arxiu Diocesà de Barcelona; Josep Baucells, de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona; Josep Capdevila, de l'Arxiu Parroquial dels Sants Just i Pastor; Núria Téllez, de l'Arxiu Històric Parroquial de Santa Maria del Pi; Mª Mercè Gras, de l'Arxiu dels Carmelites Descalços de Catalunya i Balears; Fra Valentí Serra de Manresa, de l'Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya; Alba Ibero, de l'Arxiu Històric de la Casa de Misericòrdia de Barcelona; Laura Ureña, de l'Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona; Amèlia Poves, de l'Arxiu Municipal del Districte de Sarrià-Sant Gervasi; i Mª Cinta Mañé, de l'Arxiu Municipal del Districte d'Horta-Guinardó). En nom dels organitzadors del VII Congrés d'Història de Barcelona, els donem les gràcies per la seva contribució, d'un valor inestimable.

Sebastià Riera i Viader

Arxiu de la Corona d'Aragó

Adreça: Carrer dels Almogàvers, 77
08018 Barcelona
Telèfon: 93 485 42 85
Fax: 93 300 12 52
E-mail: aca@cult.mec.es
Horari: Dilluns a divendres, de 9 a 18 h.; dissabtes, de 9 a 14 h.
Accés: Carnet d'investigador
Responsable: Carlos López Rodríguez (director)

Diversos fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) contenen documentació important per a l'estudi de la ciutat de Barcelona en el segle XVIII. Sens dubte els dos principals són el de la Reial Audiència de Catalunya i l'Arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya.

L'ACA conserva també a la secció d'Ordes Religiosos i Militars nombrosos fons de convents de la ciutat de Barcelona amb un percentatge considerable de documentació del segle XVIII, que són objecte d'una comunicació separada.²

El fons del Tribunal de Comerç conté la documentació del Reial Consolat de Comerç (1762-1829) i del seu antecessor el Consolat de la Llotja de Mar (1715-1761).

El volum de documentació del segle XVIII en altres fons és menor. Amb tot, aporten també importants notícies per a la història de la ciutat els de la Delegació d'Hisenda de la Província de Barcelona, la Comandància d'Enginyers de Catalunya, la Subdelegació de Béns Vacants de Barcelona i el Col·legi d'Adroguers i Confeters de Barcelona.

1. Documentació

Fons Reial Audiència de Catalunya

Dates extremes: Segle XIV-1900. *Volum:* 2.585 volums, 961 lligalls, 20.000 processos.

2. Alberto TORRA PÉREZ, «Fondos documentales de los conventos de Barcelona en el Archivo de la Corona de Aragón», *Barcelona Quaderns d'Història*, 7 (2002), pàg. 307-322.

En ser la Reial Audiència de Catalunya l'organisme governant durant els monarques de la dinastia borbònica, les seves sèries històriques són fonamentals per estudiar la vida del Principat durant el segle XVIII i principis del XIX.

Fins al 1738, els registres i les conclusions tramitats per l'Audiència es dipositaven, passats uns quants anys des que eren acabats, a l'Arxiu Reial. Els plets, per la seva part, romanien en poder dels secretaris i escrivans, passant només ocasionalment a l'Arxiu Reial. A partir del 1738, l'Audiència va retenir en el seu propi Arxiu tant els registres com les conclusions, juntament amb els altres papers que generava, i va anar reunint, en la mesura del possible, ja en el segle XIX, tots els plets que es trobaven dispersos en mans de particulars. El 1853, amb ocasió del trasllat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó des del propi Palau de l'Audiència, on es trobava, a la nova seu, l'Audiència va retenir la sèrie de conclusions i altres que sempre havien format part de l'Arxiu Reial. Al llarg del segle XX, i en lliuraments successius, van passar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó els fons històrics (anterior a 1900) que romanien a l'Arxiu de l'Audiència (entre altres, els registres que havien deixat de lliurar-se des del 1738 i part de les sèries que fins al 1853 s'havien mantingut a l'Arxiu Reial), encara que algunes sèries es van dipositar a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i altres, com bona part dels plets, es van mantenir a l'Arxiu de l'Audiència (últimament dipositats a l'Arxiu Nacional de Catalunya).

Principals sèries per a l'estudi del segle XVIII

Registres de la Reial Audiència. Els registres no transferits en el seu dia a l'Arxiu Reial (la majoria posteriors a 1727) van quedar ordenats i inventariats als anys 40 cronològicament dins de les seves sèries respectives i aquestes, a la vegada, agrupades per regnats. 1.272 registres d'un total de 1.699 corresponen al període 1715-1808. A aquestos cal afegir-hi els que ja estaven incorporats a l'Arxiu Reial (actualment secció de *Reial Cancelleria*: 184 registres des de l'inici del regnat de Felip V fins al 1727). S'agrupen en les subsèries següents:

- a) *Cartas Acordadas* (1716-1876). S'hi copiaven les comunicacions que es rebien dels superiors i contenen moltes disposicions reials.
- b) *Cartas de la Reial Audiència* (1716-1805).
- c) *Commune* (1719-1835).
- d) *Consultas de la Reial Audiència* (1716-1866). Contenen un extracte de totes les consultes que l'Audiència elevava a la Cort.
- e) *Corregimientos* (1718-1807).

f) *Curiae* (1722-1833). En aquests volums es registraven diferents escrits despatxats per les sales civils de la Reial Audiència en el curs dels processos.

g) *Diversorum* (1718-1906).

h) *Edictos originales* (1715-1819).

i) *Expedientes* (1724-1870). El seu títol és *Expedientes que se remiten a la Real Audiencia vistos en el Real Acuerdo*. Recullen un extracte dels escrits arribats al Reial Acord (memorials, peticions de particulars, de corporacions, etc.), i s'hi indica el seu curs.

j) *Firmarum et Obligationum* (1715-1835). Registren pregons i edictes.

k) *Manual y Minutas de Certificados* (1716-1824).

l) *Nombramientos* (1739-1834).

m) *Officialium* (1716-1834).

n) *Privilegiorum* (1723-1838). Contenen els privilegis de noblesa i les concessions de títols de cavaller i de ciutadà honorat des de Felip V a Isabel II. S'acompanyen de l'escut que es concedeix il·luminat en color i en or i plata.

o) *Registros de Certificados* (1720-1751).

p) *Sententiarum* (1726-1821).

q) *Ventas 1655* (1776-1808). Registren les vendes dels béns embargats.

r) *Billetes* (1716-1776).

s) *Matrícula de Abogados* (1716-1827). Recullen els noms dels advocats que prestaven jurament davant el tribunal per poder exercir.

Papers de l'Audiència (Lligalls). Comprèn els papers que tramitava i rebia l'Audiència com a òrgan assessor (o Reial Acord) del Capità General en les seves tasques de govern i administració del país (aquesta documentació s'ha anomenat també *Papeles de Su Excelencia*, ja que arribava al Reial Acord a través del Capità General).

Sembla que a l'Audiència aquests papers s'organitzaven per ordre cronològic, sense distinció d'afers. Només a partir del 1773 es van començar a separar les *cartas acordadas*, formant-se amb elles una sèrie que es perllonga fins al 1820. Les *cartas acordadas* anteriors al 1773 es poden trobar, per tant, barrejades amb la resta dels papers organitzats cronològicament. En els anys vint del segle XIX es va produir una transformació fonamental, iniciant-se llavors el sistema d'expedients numerats i registrats que coneixem actualment. Deuria ser en aquesta dècada quan es va començar una nova organització dels papers anteriors –que va quedar inacabada– consistent en extreure dels lligalls documentació referent a diverses matèries. Uns 115 lligalls han quedat

organitzats per matèries, enfront als 73 que mantenen l'ordre cronològic original. Com hom pot veure en l'inventari, aquests papers es refereixen a un ampli ventall de problemes dels segles XVIII i XIX, no solament de la ciutat de Barcelona sinó de tot el Principat: nomenaments, ensenyament, gremis, diversions populars, ús d'armes, obres en fortificacions, llicències d'obres i concessions de terrenys, epidèmies, etc.

Al·legacions jurídiques. Majoritàriament són litigis entre particulars del segle XVIII. La sèrie consta de 50 unitats.

Plets. Contenen les causes civils que arribaven a la Reial Audiència de Catalunya com a Tribunal Superior del Principat. Se'n conserven més de 20.000, un ampli percentatge dels quals corresponen al segle XVIII. Els plets tracten d'un ampli espectre de matèries i sovint contenen documents d'un gran interès (testaments, inventaris de béns, declaracions de testimonis, etc.). En alguns casos inclouen també documents cartogràfics, ja que durant el segle XVIII no era rara la presentació de plànols per les parts litigants com a suport de les seves reclamacions. Alguns, encara que no es gaire freqüent, representen fragments del teixit urbà, generalment amb ocasió de conflictes provocats per l'obertura de nous carrers, construcció d'edificis o servituds de vistes.

Conclusions civils (sentències). La sèrie consta de 507 volums (1572-1844), que contenen les sentències dels plets civils vistos per la Reial Audiència. 81 volums corresponen al període 1714-1808.

Fons Arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya

Dates extremes: Segle XIII-1934. *Volum:* 6.800 volums, 795 lligalls i 8.600 pergamins.

En aquest fons es van unir els arxius de tres institucions: l'ofici del Mestre Racional, la Batllia General de Catalunya i la *Intendencia General de Ejército y Principado de Cataluña*, aquesta darrera com a hereva de les funcions de la Batllia General en el període de 1716 a 1816.

El Mestre Racional va disposar des del seu origen d'un Arxiu diferenciat de l'Arxiu Reial, però en dependències del mateix Palau Reial. S'hi va mantenir fins i tot després de la supressió de la institució el 1714, fins que el 1819 es va traslladar a la Casa de la Batllia General, a la plaça de Sant Jaume, unint-se en un mateix edifici amb l'Arxiu de la Batllia. Es complia així el que es disposava en el *Reglamento para la nueva planta, custodia y gobierno del Archivo de la Bailía General*, del 1804, pel qual s'incorporava a aquest l'Arxiu del Mestre Racional, passant tot el

conjunt a anomenar-se *Archivo General del Real Patrimonio*. Fins que va entrar a la seu de l'ACA el 1936, aquest Arxiu del Reial Patrimoni va viure un llarg pelegrinatge, amb continus trasllats motivats per diverses circumstàncies.

La importància del fons de l'Arxiu del Reial Patrimoni per a l'estudi del segle XVIII radica en haver heretat una part important del fons de la *Intendencia de Ejército y Principado*, les competències de la qual eren molt àmplies, principalment en els rams d'Hisenda i Guerra. Aquesta documentació s'ha integrat en el subfons anomenat *Intendencia y Batllia General del Reial Patrimoni de Catalunya (Batllia Moderna)*, que agrupa les sèries documentals produïdes en el període 1716-1816 quan l'Intendent va assumir les funcions de Batlle General. L'Arxiu de la Batllia va conservar la documentació d'Escrivania de la Intendència, la qual se n'ocupà fins al 1804, quan es va nomenar arxiver Antonio Capdevila. A més, quan el 1816 va tornar a separar-se l'administració del Reial Patrimoni de la d'Hisenda i es va crear l'Administració de la Batllia General del Reial Patrimoni, la *Contaduría de Ejército y Provincia* va lliurar a l'Arxiu de la Batllia la documentació corresponent a l'administració de les rendes patrimonials en el segle XVIII.

Principals sèries per a l'estudi del segle XVIII

Registres de la Escriptoria del Tribunal de la Intendència i Reial Patrimoni (1714-1843): 100 volums. En aquests volums hi ha registrades les sentències, despatxos, cèdules, reials ordres i altres providències acordades pel jutjat de la Intendència fins al 1816 i després pel de la Batllia del Reial Patrimoni.

Manuales generals de la Intendència (1714-1797): 76 volums. En aquests llibres es recullen els assentaments, nolis, caucions, obligacions i altres contractes relatius a la Intendència (encara que dels nolis se'n van formar per a alguns anys protocols separats). Contenen molts assentaments per a obres de fortificació a tot el Principat, armaments, proveïments de vaixells, etc.; des de l'any 1770 hi ha definicions de l'antic Magistrat de la ciutat fetes per S. M.; també hi ha els assentaments de les compres de terrenys ocupats per eixamplar les Drassanes i glacis de Barcelona, terrenys a Montjuïc i magatzems de pólvora.

Manuales particulars de la Intendència

- a) *Manuales de fletes (1718-1775)*: 15 volums.
- b) *Manuales de cartas de pago por pensiones de censos (1716-1752)*: 6 volums.
- c) *Manual de ventas del Real Patrimonio (1748-1760)*: 1 volum.

d) *Manual de imposiciones de censos redimibles sobre el Real Fondo de Amortización* (1800-1801): 1 volum.

e) *Reconocimiento de Puertas* (1729-1739): 1 volum.

f) *Manual de testimonios y escrituras de Rentas Generales* (1748-1758): 1 volum.

Llibres d'Investidures de feus: 5 volums.

Manuels del Reial Patrimoni: 110 volums. Aquests llibres contenen els arrendaments de les rendes patrimonials, establiments, precaris i altres escriptures pertanyents al Reial Patrimoni; des del 1715 al 1748 inclusivament també contenen les signatures per raó de domini, amb les quals es van formar en endavant protocols separats.

Manuels de firmes per raó de domini: 29 volums.

Capbreus. Sèrie de 94 volums, entre els quals hi ha set capbreus del Corregiment de Barcelona (1725-1816).

Llibres de comptabilitat de la Receptoría del Reial Patrimoni (1715-1771): 29 volums.

A més dels volums, es conserva una important quantitat de papers i expedients que es troben actualment en procés de catalogació i reestructuració en sèries documentals. Es tracta fonamentalment de la documentació produïda per la Secretaria i la Comptadoria de l'Administració de la Batllia del Reial Patrimoni a partir de 1816, però s'hi van incorporar nombrosos antecedents sobre l'administració de les rendes patrimonials en temps de la Intendència.

Concretament, per a la ciutat de Barcelona es poden documentar tant l'administració dels impostos i drets que el monarca cobrava a la ciutat, com la de les seves rendes com a propietari privat i senyor feudal:

Lleuda de Mediona

Reial dret de cóps

Pes Reial de Barcelona

Dret de cóps de fruita seca

Dret del peix fresc

Dret de la cera del Molí de Sant Pere

5/36 parts del Dret de Maguila del Molí de Sant Pere

Dret de la cera del Molí de Santa Coloma

Dret de la cendra

Renda de la neu

Dret de roldó

Barca de Sant Boi i el Prat

Magatzems de l'andana del port

Màquina embarcador del port

Rec Comtal i molins reials

Cases i terrenys patrimonials (Palau Reial, edifici de la Inquisició, casa del Portal de l'Àngel, casa del Portal de Mar, magatzem del carrer de l'Ocata, etc.).

Fons Delegació Provincial d'Hisenda de Barcelona

Dates extremes: 1713-1976 (predomina 1845-1930). *Volum:* 13.952 volums i 3.560 lligalls.

El fons recull documentació produïda per les oficines que depenien de la *Intendencia de Ejército y Provincia del Principado de Cataluña* (1713-1849), les oficines provincials de la Hisenda Pública anteriors a la creació de les Delegacions Provincials (Administracions, Comptadories, Tresorereries) i la Delegació d'Hisenda de la Província de Barcelona (des del 1881). El 1962 es va iniciar la transferència de la seva documentació més antiga a l'ACA, tant a la seu de Barcelona com al Dipòsit de Cervera. L'última transferència es va fer el 1979.

Només un petit percentatge de la documentació d'Hisenda correspon al segle XVIII i principis del XIX (384 volums i uns 40 lligalls). Malauradament el fons de la *Contaduría de Ejército y Provincia* no s'ha conservat (tenim notícia de la seva riquesa per diverses relacions trobades en els fons de Batllia en haver compartit emplaçament a la segona meitat del segle XVIII), per la qual cosa la documentació que ens ha arribat sobre el Cadastre és molt escassa. Passa el mateix amb les Rendes Generals i les Estancades.

Les sèries de *Registres i Manuals de la Intendencia* conservades en el fons de Reial Patrimoni (v. *infra*) no es refereixen solament a aquesta matèria i també s'han de tenir en compte per a l'estudi de la Hisenda Pública.

La documentació referida a Barcelona es troba en les sèries següents (molt incompletes):

Tresoreria:

Libros diarios de cuenta y razón (cargo y data al Tesorero) (1789-1814): 36 volums.

Rendes Generals o Duanes:

Libros de la Aduana de Barcelona (assentament de guies, fulls d'entrades...) (1773-1802): 9 volums.

Derecho de Cabezaje. Asiento de caballerías vendidas en Barcelona y su territorio (1780-1799): 3 volums.

Derechos de Puertas (1783-1806): 7 volums.

Rendes Estancades:

Libros de encabezamientos del alfolí de Barcelona (1716-1724): 5 volums.

Libros de contabilidad del alfolí de Barcelona (1800 i 1807): 8 volums.

Segrests i confiscacions. Rendes del Consell de Cent i la Diputació de Barcelona:

Libros de épocas de pensiones de censos y censales de la Ciudad de Barcelona (1705-1715): 15 volums.

Libramientos por pagos de pensiones de censos y censales sobre las rentas de los antiguos Magistrados de la Ciudad y de la Diputación (1721-1778): 5 lligalls.

Antecedentes, certificados y pliegos de anotaciones de censos y censales: 7 lligalls.

Fons Tribunal de Comerç

Dates extremes: 1715-1868. *Volum:* 246 vol. i 1.194 lligalls.

En suprimir-se les jurisdiccions especials el 1868, els fons del Tribunal de Comercio es van incorporar als de l'Audiència de Barcelona. Van ingressar a l'ACA amb el conjunt de les sèries històriques de l'Audiència Territorial de Barcelona, una part el 1940 per disposició del *Servicio de Recuperación Bibliográfica y Documental*, i una altra el 1972. Aquest fons conté documentació del Consolat de la Llotja de Mar (1715-1761) i del Reial Consolat de Comerç (1762-1829), els seus antecedents immediats. S'ha de tenir en compte que l'arxiu del Consolat de Mar es va dispersar en el segle XIX. Se'n conserva documentació a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a la Biblioteca de Catalunya i a l'Ateneu Barcelonès.

Dels *Registres* (240 volums), 91 pertanyen al període comprès entre el 1715 i el 1808, i en destaquen les sèries següents:

Registros del Común del Consulado (1715-1865): 65 volums.

Registros de citaciones, confesiones y embargos (1715-1867): 31 volums.

Manuales de escrituras de la Escribanía del Real Consulado (1761-1855): 20 volums.

Registros de Protestas de Mar (1766-1868): 33 volums. Recollien les

protestes dels capitans de vaixell en entrar al port de Barcelona sobre els contratempus patits en la travessia.

Registros de órdenes y oficios (1781-1866): 14 volums.

Registros de sentencias (1789-1868): 14 volums.

Registros de cambios marítimos (1796-1868): 2 volums. Hi consten els préstecs que es feien als capitans de vaixell en moneda estrangera.

A aquestes sèries cal afegir-hi la de *Plets del Reial Consolat de Comerç* (1762-1829), amb un total de 14.664 plets.

Fons Col·legi d'Adroguers i Confiters de Barcelona

Dates extremes: 1562-1880. *Volum*: 60 vol. i 11 lligalls.

Aquest fons va ingressar el 1881 i el 1884, dipositat per la Comissió Liquidadora del Gremi de Confiters, amb autorització del Ministeri de Foment (R.O. de 3 de gener de 1881) i documenta l'activitat d'aquest gremi barceloní des del 1562 fins al 1880. Destaquen els llibres d'actes de les sessions del Col·legi (18 volums), els d'informacions genealògiques i de bons costums (16 volums), els llibres de comptes (7 volums) i els de cerimonial (2 volums).

Fons Comandància d'Enginyers de Catalunya

Dates extremes: 1728-1930 (aproximadament; predomina el segle XIX).

Volum: 768 lligalls.

La documentació de la Comandància d'Enginyers va ingressar a l'ACA el 1956, lliurada per la Capitania General de la IV Regió Militar. Com hom sap, el cos d'enginyers, l'organització del qual va aprovar Felip V el 1711, s'encarregava de l'execució de projectes d'obres de fortificació i edificis militars, intervenint també moltes vegades en obres civils. Encara que la documentació d'aquest fons es majoritàriament del segle XIX, alguns expedients es remunten al segle XVIII. Els relatius a la Comandància de Barcelona informen sobre obres de reparació i noves construccions en els llocs i edificis militars d'aquesta plaça aportant interessants notícies per a la història urbana de la ciutat.

Les dues sèries més importants per a la història urbana són les anomenades *Zonas polémicas* i *Asuntos*, els expedients de les quals contenen, a més, nombrosos plànols, relacions de jornals i material, pressupostos d'obres, etc. Destaquen els expedients relatius a la Ciutadella, el

castell de Montjuïc, les muralles de la ciutat, la caserna de les Drasanes o l'habilitació per a caserna del Col·legi de Cordelles.

Fons Subdelegació de Béns Vacants de Barcelona

Dates extremes: 1786-1835. *Volum:* 30 unitats (volums i lligalls).

El 1816 es va crear la *Subdelegación peculiar y privativa de bienes mostrencos, vacantes y abintestatos de Barcelona y su corregimiento*, la qual substituïa un altre organisme precedent, la *Subdelegación de Bienes Mostrencos* creada el 1786. S'encarregava de la incautació i venda d'aquests béns. En desaparèixer la institució, el seu fons documental va quedar incorporat a l'arxiu de l'Audiència de Barcelona, ingressant a l'ACA el 1969 amb el conjunt dels fons històrics de l'Audiència Territorial.

La documentació d'aquest tribunal, encara que incompleta, aporta abundants notícies per a l'estudi de l'emfiteusi a Catalunya. A Barcelona corresponen 9 caixes d'expedients.

Col·lecció de Mapes i Plànols

Dates extremes: Segle XV-1961 (predominen el segle XVIII-XIX). *Volum:* 918 documents (febrer de 2002; secció oberta a noves incorporacions).

La col·lecció o, més pròpiament, la secció factícia de mapes i plànols de l'ACA reuneix els documents cartogràfics procedents de tots els fons de l'Arxiu. Es va començar a catalogar el 1987 i continua amb els plànols que apareixen en la documentació en aprofundir-ne la descripció.

De la ciutat de Barcelona, compresos entre 1710 i 1805, hi ha fins al moment 75 unitats, la gran majoria procedents dels fons monacals i relatives a edificis de convents. Destaquen els del convent nou de Sant Agustí de Barcelona, que permeten seguir-ne les vicissituds de la construcció al llarg del segle XVIII després del seu obligat trasllat des del barri de Ribera al del Raval per la construcció de la Ciutadella. També els fons de *Reial Audiència* i *Reial Patrimoni* han aportat peces interessants, com els plànols procedents d'un plet que mostren el terreny que ocupava el Col·legi de Carmelites Calçats de Barcelona, situat a la Rambla, abans i després de l'obertura del carrer Nou de la Rambla el 1786. És d'esperar que a mesura que s'avanci en la descripció es vagin incorporant més documents a aquesta secció.

2. Instruments de descripció

Fons Reial Audiència de Catalunya

Inventari dels Registres de la Reial Audiència de Barcelona a partir del Decret de Nova Planta.

Inventari de lligalls.

Relació i quadre sinòptic dels Registres de la Reial Audiència (segles XVIII-XIX).

Índexs dels Registres de *Cartas acordadas* (fitxes).

Índexs dels Registres de *Consultas* (fitxes).

Índexs dels Registres *Privilegiorum*.

Inventari dels llibres de conclusions civils i criminals i de provisions verbals civils i criminals de la Reial Audiència.

Relació (parcial) de plets de nobles, corporacions, etc.

Inventari cronològic d'al·legacions jurídiques (segles XVIII-XIX).

Inventari numèric de processos.

Fons Arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya

Hi ha inventaris cronològics de la majoria de les sèries de volums. En l'actualitat s'està realitzant un inventari general que inclourà tant les sèries de volums com dels documents en paper corresponents a l'administració del Reial Patrimoni en els segles XVIII i XIX.

Fons Delegació Provincial d'Hisenda de Barcelona

Del fons d'Hisenda hi ha diversos inventaris i està en curs una base de dades general. Dels volums i lligalls de la *Real Contribució de Catastro* hi ha un inventari cronològic.

Fons Tribunal de Comerç

Inventari numèric de registres i volums del Consolat de la Llotja de Mar (1715-1761), del Consolat de Comerç (1762-1829) i del Tribunal de Comerç (1830-1868).

Inventari de plets del Reial Consolat de Comerç.

Índex de plets del Reial Consolat de Comerç (fitxes).

Inventari de plets del Tribunal de Comerç.

Índex de plets del Tribunal de Comerç.
Índex dels Registres de *Protestas de Mar* (1766-1868).

Fons Col·legi d'Adroguers i Confiters de Barcelona

El fons té un inventari numèric.

Fons Comandància d'Enginyers de Catalunya

Hi ha un inventari parcial no imprès i hom projecta una base de dades i un inventari detallat del fons.

Fons Subdelegació de Béns Vacants de Barcelona

Hi ha un catàleg que segueix l'ordre alfabètic dels pobles en què radicaven els béns. Els assentaments referents a Barcelona figuren per l'ordre alfabètic dels carrers en què radicaven els solars o cases vacants.

Col·lecció de Mapes i Plànols

RODRÍGUEZ OLIVARES, M. L.: *Archivo de la Corona de Aragón. Mapas y planos (siglos XV-XX). Catálogo e imágenes*, Madrid, 2000 (CD-ROM).

3. Bibliografia

Fons Reial Audiència de Catalunya

DURAN I CANYAMERES, F.: «El Palau de Justícia de Barcelona i els seus arxius», *Estudis Universitaris Catalans*, XVII (1932), pàg. 124-165.

–: *Els arxius judicials de Catalunya*, Barcelona, 1933.

MOLAS RIBALTA, P.: «Las Audiencias borbónicas en la Corona de Aragón» dins *Historia social de la Administración española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*, Barcelona, CSIC, Institución Milà i Fontanals, 1980, pàg. 117-164.

– PÉREZ SAMPER, Mª A.: «La formación de la nueva Real Audiencia de Cataluña (1715-1718)» dins *Historia social de la Administración española*, Barcelona, 1980

SOLÉ I COT, S.: *La Governació general del Principat de Catalunya sota el*

règim de la Nova Planta (1716-1808), Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 1981.

–: *Els litigis judicials en la societat catalana del segle XVIII i primera meitat del XIX: una aproximació a partir dels processos civils de la Reial Audiència de Catalunya*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1988.

TATJER PRAT, M. T.: *La Audiencia Real en la Corona de Aragón*, Barcelona, Publicacions Universitat de Barcelona, 1987.

Fons Arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya

CONDE I DELGADO DE MOLINA, R.: «L'Arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya, fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó», *Lligall*, 18 (2001), pág. 11-64.

ESCARTÍN SÁNCHEZ, E.: *La Intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*, Barcelona, 1995.

MERCADER RIBA, J.: *La ordenación de Cataluña por Felipe V: La Nueva Planta*, Madrid, 1952

–: *Un organismo piloto en la monarquía de Felipe V: La Superintendencia de Cataluña*, Madrid, 1968.

UDINA MARTORELL, F.: «El Archivo del Real Patrimonio de Cataluña: sus vicisitudes e incorporación al de la Corona de Aragón», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXV (1958), pág. 49-68.

Fons Delegació Provincial d'Hisenda de Barcelona

SEGURA I MAS, A.: «El Cadastre i la seva història (1715-1845) i la seva importància com a font documental», *Estudis d'Història Agrària*, 4 (1985), pág. 129-145.

VILAR BONET, M.: «El Archivo de la Delegación de Hacienda de Barcelona», *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, 69 (1965), pág. 9-10.

Fons Tribunal de Comerç

CABESTANY, J.F.: «El Archivo del 'Consolat de Mar'. Noticia de los fondos que se conservan actualmente», *Documentos y Estudios*, vol. XIII (1974), pág. 7-19.

CARRERA PUJAL, J.: *La Lonja del Mar y los Cuerpos de Comercio de Barcelona*, Barcelona, Bosch, Casa Editorial, 1953.

RUIZ Y PABLO, A.: *Historia de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona 1758 a 1847*, Barcelona, Camara de Comercio y Navegación de Barcelona, 1919.

María Luz Rodríguez Olivares
Alberto Torra Pérez

Arxiu Nacional de Catalunya

Adreça: Carrer de Jaume I, 33-51
08190 Sant Cugat del Vallès

Telèfon: 93 589 77 88

Fax: 93 589 80 35

E-mail: anc.cultura@gencat.net

Horari: Dilluns a divendres, de 8 a 21 h.; dissabtes, de 9 a 14 h.

Accés: Tarjeta d'investigador dels Arxius de la Generalitat de Catalunya.

Responsable: Josep M. Sans i Travé (director)

1. Documentació

Fons patrimonials i familiars

Baronia de l'Albi

Documentació patrimonial (1700-1836): 8 unitats d'instal·lació. Documentació relacionada amb la gestió del patrimoni: sobre la casa Sabastida d'Horta, terme de Sant Andreu del Palomar, dels llinatges successius Bastida, Sabastida, Ardena, Cartellà i Cartellà de Sabastida. Inclou, bàsicament, establiments i arrendaments (segles XIV-XX, però majoritàriament XVIII-XIX). També conté documentació sobre el patrimoni del Rec Comtal i els molins reials (segles XVIII-XIX): fulls i llibres de comptabilitat dels molins (1743-1836). Aquestes dades són aproximades, ja que no es disposa d'un inventari del fons. El volum total del fons és de 7,6 m. l. (76 unitats d'instal·lació). Les dates extremes d'aquesta documentació són 1146-1950.

Família Serrahima

Activitat jurídica (1800-1935; predomina 1850-1935): 62 unitats d'instal·lació. Documentació corresponent al despatx dels advocats Maurici Serrahima i Palà i Lluís Serrahima i Camín. Destaca el volum considerable de plets, la major promoguts en relació a l'Ajuntament de Barcelona (del qual Maurici Serrahima i Palà en fou assessor jurídic).

Aquestes dades són aproximades, en no disposar d'un inventari definitiu del fons. Les dates extremes corresponen a la totalitat de la sèrie, ja que no ha estat possible aïllar, per a cada document, la datació del període estudiat. El volum total del fons és de 12 m. l. (123 unitats d'ins-

tal·lació). Les dates extremes d'aquesta documentació són, aproximadament, 1800-1980.

Família Vilardaga

Llibres de comptabilitat (1758-1796): 3 unitats d'instal·lació. Llibres de comptes de negocis realitzats per Josep Vilardaga i Savall, des de Barcelona, amb altres ciutats de Catalunya i Amèrica. Volum I (1758-1763), volum II (1774), volum III (1789-1796). El fons està compost per un total de 7 llibres de comptabilitat.

Güell Comillas

Patrimoni immobiliari (1663-1951): 9 unitats d'instal·lació. Documentació relacionada amb els immobles del carrer Portaferriusa i Rambla dels Estudis (Palau Moja), terrenys del Parc Güell i finques de les Corts de Sarrià (Casa Amat, Monestir de Pedralbes, Torre d'en Feliu i Can Cuyàs de la Riera). Les dates extremes corresponen a la totalitat de la sèrie, ja que no ha estat possible aïllar, per a cada document, la datació del període estudiat. El volum total del fons és de 8,7 m. l. (87 unitats d'instal·lació). Les dates extremes d'aquesta documentació són 1600-1999.

Llinatge Moixó (Marquesos de Sant Mori)

Documentació patrimonial (1445-1973; predomina 1617-1877): 7 unitats d'instal·lació. Documentació relacionada amb el patrimoni de Barcelona de les següents famílies: Moixó (cases del carrer Sant Honorat, del carrer del Call, del carrer de la Palla, del carrer Ample, de la plaça de la Mercè, etc.); Ninot (torre de la família i terrenys de l'Eixample de Barcelona); Negrell i Salaverdenya (cases del carrer del Carme, del carrer del Rec Comtal, del carrer de Mercaders, peces de terra a Sarrià i Sant Gervasi de Cassoles, etc., i documentació sobre el castell del Port); Castelló (casa-palau de la plaça dels Sants Just i Pastor, del carrer de la Dagueria, del carrer del Governador, etc.); i Paratge i Bellfort (peça de terra al Clot). Les dates extremes corresponen a la totalitat de la sèrie, ja que no ha estat possible aïllar, per a cada document, la datació del període estudiat. El volum total del fons és de 11,1 m. l. (112 unitats d'instal·lació). Les dates extremes d'aquesta documentació són 1200-1999.

Marquesos de Castellodosrius (Llinatge Sentmenat)

Documentació patrimonial i documentació administrativa i comptable (1320-1945): 8 unitats d'instal·lació. Documentació relacionada amb el

patrimoni de Barcelona dels següents llinatges: Sentmenat (Mas Guinardó, molins reials del Clot, cases del carrer Ample, del carrer Fonollar, del carrer de la Mercè, del carrer de la Boqueria, etc.); Orís (administració del patrimoni de Barcelona); Puiggener (cases del carrer Agullers, del carrer Ample, del carrer Canuda, del carrer del Carme, del carrer Tallers, del carrer Sant Pau, del carrer de l'Argenteria, del carrer de la Boqueria, del carrer de l'Hospital, de la plaça del Born, etc., i sobre el Pla de Barcelona- Montjuïc, el Clot, Santa Martí de Provençals, Gràcia, Les Corts, Sants, etc.). Les dates extremes corresponen a la totalitat de la sèrie, ja que no ha estat possible aïllar, per a cada document, la datació del període estudiat. El volum total del fons és de 38,5 m. l. (349 unitats d'instal·lació). Les dates extremes d'aquesta documentació són 1000-1999.

Fons comercials i d'empreses

Castanyer

Documentació familiar, patrimonial i empresarial (1718-1861): 116 unitats d'instal·lació. Documentació personal i familiar de Josep i Joaquim Castanyer: documents identificatius, administració del patrimoni, impresos, etc.; i documentació generada en funció de les seves activitats fabrils i comercials. Destaca la part corresponent a les societats de fabricació de filats i teixits de cotó, fàbrica i negoci de les indianes, fabricació de pintats, comptabilitat, comerç marítim, correspondència, etc. Les dates extremes corresponen a la totalitat de la sèrie, ja que no ha estat possible aïllar, per a cada document, la datació del període estudiat. El volum total del fons és de 12 m. l. (127 unitats d'instal·lació). Les dates extremes d'aquesta documentació són 1718-1861.

Família Carafí

Llibres de comptabilitat (1792-1796): 1 unitat documental. Llibre de comptes de l'empresa d'indianes José Carafí y Cía. ubicada a Barcelona. El fons està compost per un total de 6 llibres de comptabilitat.

Família Casas

Llibres de comptabilitat (1791-1806): 3 unitats documentals. Dos llibres majors i un manual de vendes al comptat de l'empresa d'indianes Mariano Casas y Cía. ubicada a Barcelona. El fons està compost per un total de 6 llibres de comptabilitat.

La Maquinista Terrestre y Marítima SA

Patrimoni. Títols de propietat (1610-1895): [unitats per determinar]. Documentació relacionada amb propietats de l'empresa MTM: plànols de finques ubicades a Sant Andreu, escriptures de les parcel·les del carrer Mendizábal, escriptures i documents relatius a les cases i terrenys del carrer Hospital, del carrer Sant Pau, del carrer Concepció i del carrer Tallers. Les dates extremes corresponen a la totalitat de la sèrie, ja que no ha estat possible aïllar, per a cada document, la datació del període estudiat. El volum total de documentació que compon el fons està per determinar, a causa de la seva complexitat i considerables dimensions; per tant, encara no podem oferir les dades sol·licitades. Tanmateix, es pot afirmar que la documentació corresponent a aquest període suposa un volum molt reduït en relació al conjunt del fons.

Col·leccions

Col·lecció de cartells, bans i edictes de Salvador Ferrer i Picàs

Bans, edictes i pregons (1711-1810): 500 unitats documentals. Bans, edictes, pregons i disposicions de diverses autoritats en relació amb l'administració del municipi de Barcelona (en matèria de proveïments, comerç, pesos i mesures, oficis, sanitat, tributs, subhastes, etc.). El conjunt del fons està compost per 1750 unitats documentals aproximadament (instal·lades en 10 carpetes) i abraça un període cronològic que comprèn des del segle XV al segle XX. La sèrie que descrivim abasta un període cronològic més ampli, que està comprès entre els anys 1403 a 1935.

Col·lecció de cartells, bans i edictes de Lluís Pañella

Bans, edictes i pregons (1731-1815): 310 unitats documentals. Bans, edictes, pregons i disposicions de diverses autoritats en relació amb l'administració del municipi de Barcelona (en matèria de proveïments, comerç, pesos i mesures, oficis, sanitat, tributs, subhastes, etc.). El conjunt del fons està compost per 670 unitats documentals aproximadament (instal·lades en 4 carpetes) i abraça un període cronològic que comprèn des del segle XVII al segle XX. La sèrie que descrivim abasta un període cronològic més ampli, que està comprès entre els anys 1681 a 1924.

Fons registrals

Corredors Reials de Canvi de Barcelona

Llibres de registre d'operacions (1780-1820): 83 volums. Documentació de tipus registral generada pels corredors reials de comerç de la ciutat de Barcelona. La sèrie de *Llibres de registre d'operacions*, en el seu conjunt, comprèn el període 1780-1956 (2450 llibres). Només hem descrit la part corresponent al període 1714-1808.

Fons personals

Josep Rafel Carreras i Bulbena

Material i dossiers de treball (1708-1922): 1 unitat d'instal·lació. Documentació i notícies sobre Rafael de Casanova i família (correspondència, certificacions, documentació patrimonial i familiar [1730-1908]); documentació diversa sobre la Guerra de Successió (manuscrits, fulls impresos, un plànol i un gravat relacionats amb Barcelona [1708-1716]); notaris i advocats de Barcelona (llista de notaris en actiu l'any 1794); discursos pronunciats a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i documentació diversa sobre aquesta entitat (1805-1861); documentació relacionada amb Antoni de Villarroel (correspondència, certificacions, reproduccions diverses [1712-1922]). Les dates extremes corresponen a la totalitat de la sèrie, ja que no ha estat possible aïllar, per a cada document, la datació del període estudiat. El volum total del fons és de 9,5 m. l. (10 unitats d'instal·lació). Les dates extremes d'aquesta documentació són 1591-1997.

Josep Maria Vilaseca i Marcet

Documentació familiar i patrimonial (1648-1897; predomina 1752-1880): 2 unitats d'instal·lació. Capitulacions matrimonials (1784-1811); testaments i herències (1756-1877); títols de propietat de cases del carrer de la Cendra (1792-1802), cases del carrer d'en Cuc (1762-1854), cases del carrer Estruc (1778-1880), cases del carrer Ramalleres (1684-1848), etc.; censals (1743-1826) i marmessories (1782-1857). Les dates extremes corresponen a la totalitat de la sèrie, ja que no ha estat possible aïllar, per a cada document, la datació del període estudiat. El volum total del fons és de 1 m. l. (10 unitats d'instal·lació). Les dates extremes d'aquesta documentació són 1200-1999.

Administració reial i senyorial

Reial Audiència de Catalunya

Processos civils. Registres de processos. Normativa de la institució (1486-1884). Processos civils (1486-1857, la major part del fons). Conté la documentació generada en les successives fases del procediment judicial civil, en les seves diverses instàncies. Juntament amb els tipus documentals generats pel tribunal, es troba la documentació presentada per les parts en diferents fases del procediment. Aquests plets estan agrupats pel cognom dels escriptors que els van actuar (un total de 398 escriptors). *Registres de processos (1730-1884).* Són els instruments de control de la gestió, consulta i préstec dels plets actuats pels diferents escriptors. *Normativa de la institució (1742-1820).* El volum total del fons és de 510 m. l. (3887 unitats d'instal·lació). Les dates extremes són 1149-1884.

Altres fons

Plets pels terrenys de la Ciutadella de Barcelona

Documentació patrimonial (1700-1894): 11 unitats d'instal·lació. Documentació sobre la demanda interposada pels propietaris dels terrenys expropiats per a la construcció de la Ciutadella, contra l'Ajuntament de Barcelona i la Companyia de Ferrocarrils. Del segle XVIII conté còpies i escriptures originals demostratives de la titularitat de les finques expropiades (capítols matrimonials, testaments, escriptures, plànols, etc.). La procedència d'aquesta documentació és el Bufet Savall. Aquestes dades són aproximades, ja que no es disposa d'un inventari del fons. El volum total del fons és de 1,3 m. l. (13 unitats d'instal·lació). Les dates extremes d'aquesta documentació són, aproximadament, 1533-1924.

2. Instruments de descripció

Baronia de l'Albi

Relació sumària del contingut. El fons està en procés de tractament.

Família Serrahima

Informatitzats: Tractament de textos + Base de dades (parcial).

Impresos: Inventari sumari. El fons ha rebut un primer tractament de la documentació.

Família Vilardaga

Informatitzats: Tractament de textos.

Impresos: Inventari.

Güell Comillas

FERNÁNDEZ I TRABAL, Josep; PERIS I SERRADELL, Sabí; CASTAN I RANCH, Amèlia: *El fons Güell-Comillas de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, Sant Cugat del Vallès, Arxiu Nacional de Catalunya, 1995.

Informatitzats: Tractament de textos.

Impresos: Inventari.

Llinatge Moixó

Informatitzats: Tractament de textos.

Impresos: Inventari.

Marquesos de CastellDOSRIUS

FERNÁNDEZ I TRABAL, Josep: «El fons dels Marquesos de CastellDOSRIUS», dins *Inventari dels fons: Marquesos de CastellDOSRIUS, Castanyer i «La España Industrial», de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1990, pàg. 13-291.

Informatitzats: Tractament de textos.

Impresos: Inventari.

Castanyer

BALADA I BOSCH, Francesc: «El fons Castanyer», dins *Inventari dels fons: Marquesos de CastellDOSRIUS, Castanyer i «La España Industrial», de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1990, pàg. 293-327.

Informatitzats: Tractament de textos.

Impresos: Inventari.

Família Carafí

Relació sumària del contingut. El fons està en procés de tractament.

Família Casas

Relació sumària del contingut. El fons està en procés de tractament.

La Maquinista Terrestre y Marítima SA

FERNÁNDEZ I TRABAL, Josep; SANS I TRAVÉ, Josep Maria: «L'Arxiu Històric de la Maquinista Terrestre y Marítima», dins *Doctor Jordi Nadal: la industrialització i el desenvolupament econòmic d'Espanya = La industrialización y el desarrollo económico de España*, Barcelona, Publicacions Universitat de Barcelona, 1999, vol. II, pàg. 1277-1288.

Informatitzats: Base de dades.

Impresos: Inventari provisional i parcial. El fons està en procés de tractament.

Col·lecció de cartells, bans i edictes de Salvador Ferrer i Picàs

Informatitzats: Tractament de textos + Base de dades.

Impresos: Inventari i Índex cronològic.

Col·lecció de cartells, bans i edictes de Lluís Pañella

Informatitzats: Tractament de textos.

Impresos: Inventari i Índex cronològic temàtic.

Corredors Reials de Canvi de Barcelona

Informatitzats: Base de dades.

Impresos: Inventari i índexs numèric, alfabètic i cronològic.

Josep Rafel Carreras i Bulbena

CODERN I BOVÉ, Llorenç; FERNÁNDEZ I TRABAL, Josep: *El fons Josep Rafel Carreras i Bulbena de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, Sant Cugat del Vallès, Arxiu Nacional de Catalunya, 1995.

Impresos: Inventari.

Josep M. Vilaseca

Informatitzats: Tractament de textos.

Impresos: Inventari.

Reial Audiència de Catalunya

Guia del fons en ISAD (G).

Inventari sumari del fons per escrivans, en base de dades i en paper. Permet recuperar els processos a partir dels escrivans que els van actuar, ordenats alfabèticament, i del cognom de la part actora; i també a partir de la data d'inici dels plets davant la Reial Audiència de Catalunya, mitjançant un índex cronològic d'escrivans.

Catàleg parcial de la sèrie de processos civils, en base de dades i en paper. Permet recuperar els plets a partir dels noms de les parts, dels topònims que hi figuren, de la matèria de què tracten, de la seva data i de la cort judicial en primera instància.

Plets pels terrenys de la Ciutadella de Barcelona

Relació sumària del contingut. El fons està en procés de tractament.

3. Bibliografia

Baronia de l'Albi

FERNÁNDEZ I TRABAL, Josep; CODERN I BOVÉ, Llorenç: *El castell de Montsonís*, Castells Culturals de Catalunya, 1, Lleida, Pagès editors, 1994.

Família Serrahima

SERRAHIMA I BOFILL, Maurici: *Un advocat del segle XIX. Maurici Serrahima i Palà (1834-1904)*, Barcelona, 1950.

Güell Comillas

FLUVIÀ I ESCORSA, Armand de: «Una familia catalana de industriales y mecenas ennoblecidos: los Güell», extret d'*Hidalguía*, Madrid, 1970. *Història Econòmica de la Catalunya Contemporània*. Vol. 1: *La formació d'una societat industrial*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1994.

MCDONOGH, Gari Wray: *Las buenas familias de Barcelona*, Barcelona, 1989.

Marquesos de CastellDOSrius (Llinatge Sentmenat)

CASTAN RANCH, Amèlia: «Nobleza y poder en la Cataluña de la Época Moderna: una aproximación biográfica al primer Marqués de CastellDOSrius (1651-1710)», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna. Actes del Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, 1993, pàg. 263-272.

– «L'arxiu dels marquesos de CastellDOSrius i la comarca de La Selva», *Quaderns de la Selva*, 4 (1991), pàg. 1-6.

FLUVIÀ I ESCORSA, Armand de: «La casa de Sentmenat. Línea de los Marqueses de CastellDOSrius, Grandes de España», *Hidalguía*, 82 (1967), pàg. 353-376.

Castanyer

SÁNCHEZ, Alexandre: «L'estructura comercial d'una fàbrica d'indianes barcelonina: Joan Rull i Cia. (1790-1821)», *Recerques*, 22 (1989), pàg. 13.

La Maquinista Terrestre y Marítima SA

CASTILLO, Alberto del: *La Maquinista Terrestre y Marítima, personaje histórico: 1855-1955*, [s. n.], Impresión Seix Barral, 1955.

RIERA I TUÈBOLS, Santiago: *Dels velers als vapors*, Barcelona, Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya, 1993.

– *Quan el vapor movia els trens: la fabricació de locomotores per La Maquinista Terrestre y Marítima*, Barcelona, Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya, 1998.

Corredors Reials de Canvi de Barcelona

«La Bolsa de Barcelona de 1851 a 1930: líneas generales de evolución», *Documentos y Estudios*, VIII (1961), 97 pàg.

La Bolsa de Barcelona, Barcelona, Bolsa de Barcelona, 1988.

VOLTES BOU, Pedro: *Contenido y enseñanzas de un siglo de historia bursátil barcelonesa*, Barcelona, Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras de Barcelona, 1966.

Josep Rafel Carreras i Bulbena

- CARRERAS I BULBENA, Rafel: *Carlos d'Àustria i Elisabet de Brunswick Wolfenbüttel a Barcelona y Girona*, Barcelona, Tipografia L'Avenç, 1902.
- Antoni de Villarroel, *Rafael de Casanova i Sebastià de Dalmau, heroichs defensors de Barcelona en lo siti de 1713-14*, Barcelona, Impremta Editorial Barcelonesa, 1912.
- *La Academia desconfiada i sos académichs*, Barcelona, Tallers Gràfics Atlas, 1922.

Reial Audiència de Catalunya

- BELenguER I CEBRIÀ, E.: «La legislació político-judicial de les Corts de 1599 a Catalunya», *Pedralbes*, 7 (1987), pàg. 9-28.
- CANET APARISI, T.: «La administració real y los antecedentes históricos de la Audiencia moderna», *Revista de Historia Moderna*, 11 (1984), pàg. 7-59.
- Constitucions i altres drets de Catalunya*, Barcelona, 1704, Llibre I, títols XXVII i XXXIV, pàg. 77-92.
- COTS I CASTAÑÉ, A.: *Els litigis judicials en la societat catalana del segle XVIII i primera meitat del segle XIX: Una aproximació a partir dels processos civils de la Reial Audiència de Catalunya*, (Col·lecció de Tesis Doctorals Microfitxades, 491), Barcelona, Universitat de Barcelona, 1989 [microforma].
- COTS I CASTAÑÉ, A.; TRIAS I SAGNIER, M.: «L'ús de la informàtica en l'estudi de les fonts documentals: el projecte d'arxiu informatitzat dels processos civils de la Reial Audiència de Catalunya (del segle XVII al XIX)», *Actes del 1r Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, volum II, pàg. 349-358.
- DOU I BASSOLS, R. L.: *Instituciones de Derecho Público General de España con noticia del particular de Cataluña y de las principales reglas de gobierno en cualquier estado*, Madrid, 1800-1803, 9 volums (reedició: Barcelona, Banchs editor, 1975).
- DURAN I CANYAMERES, F.: «Catalunya sota el govern dels reis absoluts de la Casa de Borbó (Segons documents trets principalment de l'arxiu de l'Audiència de Barcelona)», *Revista Jurídica de Catalunya*, 40 (1934), pàg. 195-231 i 283-366.
- : *El Palau de Justícia de Barcelona*, Barcelona, 1937.
- ESCARTIN SÁNCHEZ, E.: «El desacord del Reial Acord (1716-1755)», *Pedralbes*, 4 (1984), pàg. 113-146.

- : «El Decret de Nova Planta», dins *Documents Jurídics de la Història de Catalunya*, Barcelona, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, 1991, pàg. 229-236.
- ESPIAU, S.; POZO, P. del: *L'activitat judicial de l'Audiència de Catalunya en matèria civil (1716-1834)*, Barcelona, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, 1996.
- FERRO, V.: *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo editorial, 1987, pàg. 106-126 i 332-392.
- GARRIGA, C.: «Las Ordenanzas de la Real Audiencia de Cataluña (1741): Una contribución al estudio del régimen de la Nueva Planta», *Initium*, 1 (1996), pàg. 371-396.
- MERCADER I RIBA, J.: *Felip V i Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1968.
- MOLAS RIBALTA, P.: «Las Audiencias borbónicas en la Corona de Aragón», dins *Historia social de la Administración española: Estudios sobre los siglos XVII i XVIII*, CSIC, Institució Milà i Fontanals, Departament d'Història Moderna, Barcelona, 1980, pàg. 117-164.
- : *Consejos y Audiencias durante el reinado de Felipe II*, Valladolid, 1984.
- : «Les noves institucions borbòniques», dins *Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, vol. 5: *Desfeta Política i Embranzida Econòmica. Segle XVIII*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995, pàg. 190-197.
- MONTAGUT I ESTRAGUÉS, T. de: «Pactisme o absolutisme a Catalunya: les grans institucions de govern (s. XV-XVI)», *Anuario de Estudios Medievales*, 19 (1989), pàg. 669-679.
- Nueva Planta de la Real Audiencia del Principado de Cataluña*, Barcelona, Joseph Teixidó, 1716.
- Ordenanzas de la Real Audiencia de el Principado de Cataluña mandadas imprimir por Su Magestad*, Barcelona, Joseph Teixidó, 1742.
- PADRÓS I CASTILLON, F. X.: «Els magistrats a la Reial Audiència de Catalunya en el temps de la revolta (1640-1652)», *Pedralbes*, 6 (1986), pàg. 225-230.
- PALOS PEÑARROYA, J. L.; RAGUÉS VALLÉS, R.: «Les institucions catalanes a l'època moderna i l'ascens dels juristes», *Pedralbes*, 13, vol. I, pàg. 53-66.
- PÉREZ SAMPER, M. A.: «La formación de la nueva Real Audiencia en Cataluña», dins *Historia social de la Administración española: Estudios sobre los siglos XVII i XVIII*, CSIC, Institució Milà i Fontanals, Departament d'Història Moderna, Barcelona, 1980, pàg. 183-246.
- : «La Real Audiencia de Cataluña durante la Guerra de la Independencia», *Pedralbes*, 2 (1982), pàg. 177-209.

- : «La Audiencia de Cataluña en la Edad Moderna», *Anales de la Universidad de Alicante*, 13-14 (1995), pàg. 51-71.
- Representación que dirige a las Cortes la Diputación Provincial de Cataluña para que se le mande restituir el edificio o casa que perteneció a la antigua Diputación del Principado y que fue cedido y hoy ocupa la Audiencia Territorial*, Barcelona, Imprenta del Gobierno Político Superior, 1821.
- SANMARTÍ, A.: *Colección de órdenes relativas a la Nueva Planta de la Real Audiencia de Cataluña*, [...], Lleida, 1766.
- SOLÉ I COT, S.: *La governació general al Principat de Catalunya sota el règim de la Nova Planta (1716-1808): Una aportació a l'estudi del procediment governatiu de les darreries de l'antic règim*, Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Dret, Bellaterra, 1981 [tesi doctoral inèdita].
- TATJER PRAT, M. T.: *La Audiencia Real en la Corona de Aragón: Orígenes y primera etapa de su actuación (siglos XIII-XIV)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1987 [tesi doctoral en microforma].
- TORRAS I RIBÉ, J. M.: «La nova ordinació de Catalunya: la “Nova Planta”», dins *Història de Catalunya*, volum IV, Barcelona, Salvat, 1978, pàg. 160-177.
- TRIAS I SAGNIER, M.: *Aproximación al estudio de la administración de justicia en la Audiencia de Catalunya bajo el reinado de Felipe II*, Universitat de Barcelona, 1985 [tesi de llicenciatura inèdita].

Plets pels terrenys de la Ciutadella de Barcelona

- ARRANZ, Manuel; GRAU, Ramon; LÓPEZ, Marina: *El Parc de la Ciutadella: una visió històrica*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona – L'Avenç, 1984.
- GARCÍA I ESPUCHE, Albert: *Barcelona a principis del segle XVIII: la Ciutadella i els canvis en l'estructura urbana*, Tesi doctoral, Universitat Politècnica de Catalunya – Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, 1987.
- MIRACLE, Josep: *De la Ciutadella al parc (edición bilingüe)*, Madrid, Editora Nacional, 1984.
- SANPERE I MIQUEL, Salvador: *Los terrenos de la Ciudadela*, Barcelona, Imp. de Henrich y Comp., 1911.

4. Temes d'estudi

La major part dels fons custodiats a l'Arxiu Nacional de Catalunya relatius a la Barcelona del segle XVIII ofereixen grans possibilitats per a l'estudi de la *Història econòmica i social* (Baronia d'Albi, Família Serrahima, Família Vilardaga, Güell Comillas, Llinatge Moixó, Marquesos de Castellidosrius, Castanyer, Família Carafí, Família Casas, La Maquinista Terrestre y Marítima SA, Col·lecció Salvador Ferrer, Col·lecció Lluís Pañella, Corredors Reials de Canvi, Josep M. Vilaseca, Reial Audiència i Plets pels terrenys de la Ciutadella).

Un altre tema amb grans possibilitats d'investigació és el de la *Història de la noblesa catalana* (Barona de l'Albi, Llinatge Moixó, Marquesos de Castellidosrius) o de *famílies catalanes rellevants* (Família Serrahima, Castanyer, Josep M. Vilaseca, Plets pels terrenys de la Ciutadella); així mateix, tots aquests fons són útils per a l'estudi de la *Història de les mentalitats*, especialment de la noblesa i de la burgesia.

Un altre bloc de documentació (Reial Audiència, Família Serrahima, Plets pels terrenys de la Ciutadella) té un gran interès per a la *Història político-institucional i del dret*. Altres fons (Col·leccions Salvador Ferrer i Lluís Pañella) permeten estudiar específicament la *Història de l'Ajuntament de Barcelona*.

Així mateix es poden estudiar la *Història de la Ciència i de la Tècnica* (La Maquinista Terrestre y Marítima SA) i la *Història de l'Urbanisme* (La Maquinista Terrestre y Marítima SA, Plets pels terrenys de la Ciutadella).

Finalment, també es poden fer estudis de *Filologia* (Josep Rafel Carerras).

Rosa M. Cruellas i Serra

Marc Torras i Maria Utgés (Reial Audiència de Catalunya)

Biblioteca de Catalunya

Secció de manuscrits

Adreça: Carrer Hospital, 56
08001 Barcelona

Telèfon: 93 270 23 00

Fax: 93 270 23 04

E-mail: infbibl@bnc.es

Horari: Dilluns a divendres, de 9 a 20 h.; dissabtes, de 9 a 14 h.

Accés: Investigadors

Responsable: Dolors Lamarca (directora)

1. Documentació

Junta de Comerç

Matrícules i documents del Consolat de Mar, de la Reial Junta Particular de Comerç i de les Juntes Provincials d'Agricultura, Indústria i Comerç de Barcelona (1547-1874). 509 unitats d'instal·lació, entre llibres i lligalls. 106 unitats del període 1714-1808.

Hospital de la Santa Creu

Llibres administratius i facultatius de la institució, manuals notarials, impresos de caràcter divers, pergamins de caire notarial i el llegat del baró de Castellet a l'Hospital consistent en 2000 al·legacions judicials i la documentació econòmica de les branques familiars Aparici, Alegre, Gibert, Roig, Amat (segles XIII-XIX). 1680 unitats d'instal·lació + 2500 pergamins catalogats. 1226 unitats d'instal·lació del període 1714-1808.

Arxiu d'Erasme de Gònima

Documentació comercial del fabricant d'indianes Erasme de Gònima i del seu nét, Erasme de Janer. Documents de la Companyia de Filats de Cotó (1765-1877). 155 caixes i 33 llibres. 109 unitats d'instal·lació del període 1714-1808.

Arxiu del marquès de Saudín

Papers de la Guarda Reial de Penyores, càrrec que pertanyia a la família. Documents sobre l'arrendament del tabac a Barcelona, Documents sobre el bisbat de Barcelona, i també alguns processos judicials i algunes notícies soltes de convents barcelonins. Arxiu patrimonial de les famílies Sans, Sala, Alemany, Barutell, Mont-rodon, Paternó (segles XIII-XIX). 620 lligalls + centenars de pergamins. Del període 1714-1808: 25 lligalls, que corresponen a Bonaventura i Ramon Sans, que foren síndics procuradors de l'Ajuntament de Barcelona en aquests anys.

Arxiu Francesc Renart i Arús

Documents de la família Renart, mestres d'obres i arquitectes. Documents professionals sobre reformes urbanes, obres públiques, convents suprimits, etc, i també documents literaris de Francesc Renart i Arús. Els 16 lligalls del període 1714-1808 contenen documents sobre camins i carreteres, fortificacions a Barcelona, obres a esglésies i construcció d'edificis (1740-1858). 55 unitats d'instal·lació entre lligalls i carpetes; del període 1714-1808 hi ha 16 unitats.

Pere Serra i Postius

Discursos elaborats per l'Acadèmia Sense Nom (Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona); textos literaris i còpies de poemes polítics (1729-1736). 25 fullets repartits en 3 registres. Els papers de Serra i Postius es troben repartits entre l'Arxiu Històric de la Ciutat, l'Acadèmia de Bones Lletres i la Biblioteca de Catalunya.

Confraria de Sant Jeroni (llibreters)

Estatuts, llibres d'actes, un censal (1553-1797). 6 volums, dels quals els dos darrers del segle XVIII.

Francesc Ribas i Fullà, llibreter

Llibres de comptes, inventaris (1766-1819). 3 volums.

Sèrie General d'Arxiu

Conjunt miscel·lani aplegat per donacions a la Biblioteca de Catalunya i compres (991-1983). 572 unitats d'instal·lació; del període 1714-1808, 70 unitats.

Manuscrits

No es tracta d'una sèrie, sinó de volums solts de temàtica molt variada (segles IX-XX). 14 volums referents a Barcelona del període 1714-1808.

Ms. 70: *Libro de memorias de Barcelona*. Relatiu al període 1799-1833; escrites taquigràficament. [c. 1834].

Ms. 173: *Anals consulars de la ciutat de Barcelona formats de las mes principals antiguitats, prerrogativas y sucessos de ella, comensant del any 2810 après de la creació del món y proseguint per la sèrie de sos consellers, compost y recopilat per un curiós fill de esta ciutat y continuat per altre no menos afecte patrici*. Relatiu al període 878-1727. 4 volums; el volum 3 comprèn el període 1700-1727.

Ms. 677: Catàleg dels llibres impresos existents a la Biblioteca Dalmaes, en castellà.

Ms. 869: Antoni MOLAS, prevere de Barcelona: Correspondència adreçada al Comte de Santa Coloma, Joan (III) de Queralt i de Silva, resident a Madrid, en la qual es donen detalls sobre la situació política de Barcelona i d'Espanya en aquella època. 4 d'abril de 1804-21 de desembre de 1805. 40 cartes, en castellà i en francès, ordenades cronològicament.

Ms. 1220: Jeroni MESTRE: *Llibre de fundacions [del convent del Carme de Barcelona] en lo qual se troban per abecedari del nom propi todas las fundacions que se han encontrat en fundacions autènticas, en espèculos, en capbreus, en llibres de renda, en llibres de fundacions y en papers que se troban en nostre arxiu desde la fundació del convent dins en lo dia de la reducció de mes y any que fonch a 30 de abril de 1751, y també se proseguixen las que han entrat después y entrarán de aquí en avant*. 1751-1776.

Ms. 2561: Taula de notaris públics de Barcelona. Desembre de 1746.

Ms. 2304: *República christiana per corretgir y esmenar los errors antichs y moderns de Barcelona, dedicat á la Antigua Ciutat*. 1741.

Ms. 3213: *Memorial de censals de la Concòrdia de Gad de la Comunitat de Sant Just y Sant Pastor de Barcelona*. 1731-1771.

Ms. 2822: *Llibre de les deliberacions dels consells de Sant Aloy de Farers, comensant en lo mes de gener 1740*. Llibre d'actes del gremi de ferers i calderers de Barcelona. 1740-1768.

Ms. 3626: Catàleg d'una biblioteca, probablement d'un metge.

Ms. 3664: *Planos de la Capilla edificada por los P.P. Mercenarios [sic] en los años 1781-1782, y en la conformidad que se encontró en 21 de abril del corriente año de 1788, primer día de las operaciones.* 1788.

Ms. 3668: *Colección de papeles políticos y curiosos.* Recull factici de textos manuscrits i impresos, de caire majoritàriament polític i eclesiàstic, relatiu majoritàriament a Barcelona i al Principat de Catalunya. 1643, 1665, 1729-1792. 99 documents en 2 volums.

Ms. 3792: Josep CLIMENT I AVINENT, bisbe de Barcelona (1766-1775): *Memorias concernientes a la renuncia que del Obispado de Barcelona hizo el illmo. Sr. Dn. Josef Climent .[c. 1775].*

Ms. 4016: Pedro DÍAZ DE VALDÉS, bisbe de Barcelona (1798-1807). Recull factici de textos manuscrits, correspondència rebuda i impresos de temàtica històrico-política i eclesiàstica. 1794-1807. 65 documents en 1 volum.

2. Instruments de descripció

Junta de Comerç

Inventari en paper i informatitzat.

Hospital de la Santa Creu

Catàleg imprès: CASES I LOSCOS, Lluïsa: *Catàleg dels protocols notarials de Barcelona, II. Altres arxius*, Barcelona, Fundació Noguera, 1990.

Inventari de la documentació hospitalària (informatitzat), inventari dels protocols notarials (imprès), inventari (incomplet) de les al·legacions judicials (informatitzat) i inventari (en procés) de la documentació Aparici, Alegre, etc.

Arxiu d'Erasme de Gònima

Inventari informatitzat i en paper.

Arxiu del marquès de Saudín

Inventari informatitzat.

Arxiu Francesc Renart i Arús

Inventari informatitzat i en paper.

Pere Serra i Postius

Catàleg en paper i informatitzat.

Confraria de Sant Jeroni

Llistat en paper.

Francesc Ribas i Fullà

Llistat en paper.

Sèrie General de l'Arxiu

Inventari, informatitzat.

Manuscrits

Inventari en paper i informatitzat.

3. Bibliografia

Junta de Comerç

BORDES, Lluís: *Memoria acerca de la erección y progresos de la Junta de Comercio de Cataluña y de su Casa Lonja que por disposición de la misma Junta ha redactado don Luis Bordes*, Barcelona, 1837

CARRERA PUJAL, Jaime: *La Lonja de Mar y los cuerpos de comercio de Barcelona*, Barcelona, 1953.

–: *La Escuela de Nobles Artes de Barcelona, 1775-1901*. Barcelona, 1957.

–: *La economía de Cataluña en el siglo XIX*, Barcelona, 1961.

IGLÉSIES, Josep: *Síntesi de la Junta de Comerç de Barcelona*, Barcelona, 1969.

MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi: *L'obra educativa de la Junta de Comerç*,

1769-1851, Barcelona, Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, 1987.

Noticias históricas del Colegio de Corredores Reales del antiguo comercio catalán y de la erección, uso y conservación del edificio Casa Lonja del Mar, Barcelona, Tipo-litografía y Encuadernación de José Cunill Sala, 1904.

PALAU CLAVERAS, Agustín: *El Archivo del Consulado de Mar y el de la Real Junta de Comercio de Barcelona: Sus restos*, Barcelona, 1943.

RUIZ ORTEGA, Manuel: *La Escuela Gratuita de Diseño, 1775 - 1808*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 2001.

RUIZ Y PABLO, Angel: *Historia de la Real Junta Particular de Comercio (1758-1847)*, Barcelona, 1919.

Hospital de la Santa Creu

DANON BRETOS, José: *El Hospital General de Santa Cruz de Barcelona*, Barcelona, 1967

DIVERSOS AUTORS: *L'Hospital de Santa Creu i de Sant Pau*, Barcelona, 1971

FONTANALS I JAUMÀ, Reis: «El archivo del Hospital General de la Santa Creu de Barcelona», *Tabula*, 2 (1993), pàg. 123-139.

«“Full time” hospitalario en el siglo XVI», *Medicina Clínica*, volum XLIX, 5 (1967), pàg. 343-345.

JORDI GONZÁLEZ, Ramon: «La botica del Hospital de Santa Cruz de Barcelona», *Butlletí Informatiu de Circular Farmacèutica*, 89 (1977), pàg. 57-70.

JUNCÀ I RAMON, Josep M.: *L'Hospital de Sant Llàtzer. Notes històriques*, Barcelona, 1982.

LARRUCEA, Carmen: *L'Hospital de Sant Pau. L'hospital de la ciutat*, Barcelona, Associació de Donants Voluntaris de Sang de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Commemoració del XVè aniversari, 1978.

MOREU-REY, Enric: «Dos estampas patológicas de la Barcelona pretérita (1807 y 1793)», *Revista del Seminario de la Cátedra de Patología Médica «A» de Barcelona. Archivos españoles de Medicina Interna*, any II, núm. 6, (1969), pàg. 461-477.

NADAL, Joaquim M.: *Historia, leyenda, anecdotario y dogma del Hospital de la Santa Cruz*, Barcelona, 1955.

ROCA, Joseph M.: *Ordinacions de l'Hospital General de Santa Creu de Barcelona (any MCCCCXVII)*, Barcelona, 1920

VILAR, Pierre: »Les transformacions agràries del segle XVIII català», dins

Catalunya dins l'Espanya moderna, III, Barcelona, Edicions 62, 1986, pàg. 371-438.

VINYOLES, Teresa M.; GONZÁLEZ, Margarida: «Els infants abandonats a les portes de l'Hospital de Barcelona, (1426-1439)», dins *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, vol. 2, Barcelona, CSIC, 1981-1982, pàg.191-285.

Revista *Anals de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau* dels anys 1973 – 1974.

Revista *Sant Pau* entre els anys 1980 – 1989.

Arxiu d'Erasme de Gònima

FONTANALS, Reis: «El fons d'Erasme de Gònima i d'Erasme de Janer (1765-1877)», *Arxius*, 15 (1997), pàg.

IMBERT, Erasme d': *Erasmus de Gònima –1746-1821–. Apuntes para una biografía y estudio de su época*, Barcelona, 1952.

Pere Serra i Postius

BETRÁN, J. L.; ESPINO, A.; TOLEDANO, L. F.: «Pere Serra i Postius y el criticismo historiográfico en la Barcelona de la primera mitad del siglo XVIII», *Manuscrits*, 10 (1992), pàg. 315-329

BROWN, K.: «Encara més sobre Serra i Postius», *Actes del Vuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Tolosa de Llengua-doc 12-17 de setembre de 1988)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, II, pàg. 267-289

MADURELL, J. M.: «Pedro Serra y Postius», *Analecta Sacra Tarraconensia*, 29 (1957), pàg. 345-400.

–: «Más sobre Pedro Serra y Postius», *Analecta Sacra Tarraconensia*, 46 (1973), pàg. 387-421.

4. Temes d'estudi

El fons de la *Junta de Comerç* permet estudiar les activitats comercials (duanes, port de Barcelona) i manufactureres (gremis, invents), l'urbanisme i les obres públiques (esglésies, convents, monuments, places, muralles), els consolats estrangers, els hospitals, l'ensenyament i la cultura (escoles de la Junta de Comerç, Jardí Botànic, Teatre Principal) i les festes populars.

Amb el fons de l'*Hospital de la Santa Creu* es pot estudiar, a part de la pròpia institució, els aspectes socials de l'atenció sanitària (malalties, ingressos de malalts), la beneficència pública (infants abandonats) i la demografia. A més, a partir de la documentació notarial, es poden investigar gran quantitat d'aspectes de la història de Barcelona, i a partir de la documentació del baró de Castellet, aspectes de la història econòmica (proveïment de carns, de pa, de bacallà, de neu i de glaç a la ciutat, els molins, les fàbriques, el comerç, etc.). I amb la documentació judicial de litigis presentats davant la Reial Audiència es poden investigar múltiples aspectes sobre conflictes entre famílies i institucions.

L'*Arxiu Erasme de Gònima* permet l'estudi de la Companyia de Filats de Cotó de Barcelona –30 caixes de documentació dels anys 1783-1818–, tant de la fàbrica d'indianes en si mateixa com del comerç de Barcelona amb Amèrica.

En l'*Arxiu del marquès de Saudín* hi ha documentació sobre l'arrendament del tabac a Barcelona i sobre el bisbat, així com alguns processos i notícies soltes referents a convents de la ciutat.

A partir de l'*Arxiu de Francesc Renart i Arús* hom pot estudiar temes d'urbanisme i el traçat de camins i carreteres.

Quant a la documentació de *Pere Serra i Postius*, permet investigar la vida acadèmica de l'autor i els esdeveniments ciutadans del segon quart del segle XVIII.

Els fons de la *Confraria de Sant Jeroni* i de *Francesc Ribas i Fullà* són interessants per estudiar el comerç del llibre i la vida gremial.

La documentació de caràcter miscel·lani, tant de la *Sèrie General d'Arxiu* com del fons de *Manuscrits*, permet estudis molt variats sobre la Barcelona del segle XVIII (arrendament d'impostos, molins, administració de correus, comerç, gremis, convents i esglésies, biblioteques privades, notaris, etc.).

Reis Fontanals (Junta de Comerç, Hospital de la Santa Creu, Arxiu d'Erasme de Gònima, Arxiu del marquès de Saudín, Arxiu Francesc Renart i Arús, i Sèrie General d'Arxiu).

Anna Gudayol (Pere Serra i Postius, Confraria de Sant Jeroni, Francesc Ribas i Fullà, i Manuscrits).

Museu Nacional d'Art de Catalunya

Departament de Gravats del Gabinet de Dibuixos i Gravats

- Adreça:* Palau Nacional de Montjuïc. Parc de Montjuïc.
08038 Barcelona
- Telèfon:* 93 622 03 60
- Fax:* 93 622 03 74
- E-mail:* mnac@mnac.es
- Horari:* Dimarts i dijous, de 9 a 14 h.
- Accés:* Investigadors.
- Responsable:* Cecília Vidal i Maynou (directora del Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC), Francesc Miquel Quílez i Corella (responsable del Departament de Gravat del GDG)

El Departament de Gravat del Museu Nacional d'Art de Catalunya conserva un gran nombre de manifestacions artístiques del període de l'Absolutisme borbònic (1714-1808). Es tracta d'un fons molt heterogeni que inclou una mostra molt important i prou representativa de la producció dels principals gravadors catalans actius, fonamentalment a la ciutat de Barcelona, durant aquesta etapa històrica. En aquest sentit, les col·leccions sobresurten per la seva gran riquesa quantitativa, atès que hi ha una excel·lent representació de les personalitats artístiques més destacades del panorama calcogràfic català de l'època, entre les quals hi trobem notables gravadors, com, per exemple: Ignasi Valls (actiu a Barcelona del 1726 al 1764); el valencià Pasqual Pere Moles (1741-1797), actiu a Barcelona i que va ser el primer director de l'Escola Gratuïta de Disseny i Nobles Arts de Barcelona, institució fundada l'any 1775; Francesc Boix (c. 1731-posterior a 1806); Josep Coromina (c. 1766-1834); Blai Ametller (c. 1771-1841), que va arribar a ser director en l'especialitat de gravat de l'Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid; Bonaventura Planella (1772-1844); i el vilanoví Francesc Fontanals (1777-1827), que es va formar a Florència al costat de Rafael Morghen, considerat com a un dels més il·lustres representants del gravat italià neoclàssic de principi del segle XIX.

Tanmateix, les creacions acusen un predomini de la temàtica religiosa. Podem afirmar que, en general, es tracta d'un conjunt d'obres devo-

cionals destinades a satisfer les necessitats espirituals de la població catalana i que ocupen un lloc de preponderància en la societat catalana d'antic règim, molt dominada encara per pràctiques religioses molt arcaiques, amb un alt component de superstició i, per tant, poc habituada a diferenciar i valorar el contingut estètic de la imatge religiosa del seu missatge devocional i, fins i tot, en alguns casos, amb una clara tendència a sublimar les facultats taumatúrgiques dels sants representats. De tota manera, per tal de superar aquestes interpretacions més genèriques i força estereotipades, caldria obrir noves vies de recerca que ens acostin a les formes populars de l'experiència religiosa i al lloc que aquestes capes populars destinen a la imatge artística com a font de transmissió del missatge religiós. Una bona part d'aquestes imatges, que el Departament de Gravat conserva com a mostres d'estampes soltes, en realitat, en el seu origen, acostumaven a formar part de llibres impresos amb un contingut pietós, com ara hagiografies de sants, llibres teològics, tesis teològiques, etc. La vinculació a un mitjà de difusió d'idees més culte i restringit a un grup social, com era el cas del llibre en la societat catalana del segle XVIII, ens obliga a replantejar la veritable fortuna de la imatge gràfica pel que fa, sobretot, a la idea comunament acceptada d'un procés d'irradiació de l'estampa religiosa a tots els estaments socials de l'època, amb independència de la seva situació social.

Per desgràcia, el volum de produccions gravades de temàtica laica conservat al Departament de Gravat del Gabinet de Dibuxos i Gravats és quantitativament molt menor. La iconografia d'una bona part d'aquestes composicions gravita a l'entorn de la imatge adoptada pels sobirans que exerceixen el poder absolutista a la societat catalana de l'època. Més concretament, ens referim a la tipologia de les formes artístiques que en el decurs d'aquesta seqüència cronològica serveixen per exaltar i proclamar les virtuts de la institució monàrquica i que acostumen a presentar uns models i un llenguatge formal de característiques molt similars, que experimenta poques transformacions en el decurs de tot el període estudiat. Es tracta d'un conjunt de manifestacions artístiques que també adopta com a suport de difusió el llibre imprès. Les principals sèries històriques conservades al Departament de Gravat del Gabinet de Dibuxos i Gravats il·lustren dos dels esdeveniments històrics més importants en la vida de la monarquia absolutista: el de la mort de l'antic monarca i el de proclamació del nou. Es tracta de dos episodis íntimament relacionats i que simbolitzen el procés de continuïtat en la línia successòria. L'òbit del

rei, inclòs en la tipologia o el gènere de les exèquies reials, acostuma a representar-se artísticament amb unes fórmules molt convencionals i estereotipades, amb imatges que reproduïen les construccions arquitectòniques de caire efímer –túmuls, catafalcs, aparell esceno-gràfic– destinades a retre un tribut d'homenatge al difunt. El ritual de la mort, amb la seva corresponent litúrgia funerària, forma part d'una de les tradicions més sòlidament consolidades en el marc de la cultura simbòlica de la societat d'antic règim. Igualment, la proclamació del nou rei es transforma en un pretext per celebrar el trànsit de la mort a la vida, com un acte, una manifestació teofànica, que perpetua el cicle de la vida en aquest tipus de societats i que serveix per reproduir el model de relacions socials i d'estructura piramidal existent. En aquest sentit, l'expressió artística més comuna per representar aquest tipus de celebracions festives és la mascarada reial. Es tracta d'un gènere artístic amb una llarga tradició a l'Europa occidental i que fa servir el suport de l'estampa per a narrar fonamentalment les entrades triomfals dels monarques a les grans ciutats europees. Entre les sèries conservades al Departament de Gravat sobresurt, per la seva qualitat artística, la *Màscara Reial*, gravada a Barcelona l'any 1764, i que commemora l'entrada a la ciutat del nou rei Carles III, acompanyat de tota la família reial, l'any 1759. El conjunt d'estampes gravades per Pasqual Pere Moles i A. J. Defehrt, a partir dels dibuixos preparatoris de Francesc Tramulles, constitueix una de les manifestacions artístiques més destacades en la modesta història de la calcografia catalana del set-cents i esdevé, atesa la seva singularitat i l'alt nivell qualitatiu assolit, una aportació molt brillant per a la història del llibre il·lustrat a la Península Ibèrica.

1. Documentació

Aquesta és una mostra prou representativa d'alguna de les sèries més importants de l'època compresa entre 1714 i 1808 conservades al Departament de Gravat del Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

La selecció s'ha ordenat a partir d'un criteri cronològic i agrupada seguint el període del regnat dels diferents monarques espanyols de l'època estudiada. Finalment, s'adjunta un annex bibliogràfic que recull els estudis, articles i llibres de referència més importants per a l'estudi de les fonts gravades d'aquesta etapa històrica.

Fitxes tècniques

Gravador: Ignasi Valls (actiu a Barcelona del 1726 al 1764).- **Cronologia:** 1732.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Felip V.- **Observacions:** Portada amb un escut per al llibre *Real cedula... a la congregación, colegio, y arte de plateros de la ciudad de Barcelona...*, agost de 1732.

Gravador: Ignasi Valls (actiu a Barcelona del 1726 al 1764).- **Cronologia:** 1741.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Felip V.- **Observacions:** *Estampa de Cristo en la Cruz* realitzada per a la portada del missal *Missae/Recentiores/ ... «Barcinone MDCCXLI»*.

Gravador: Ignasi Valls (actiu a Barcelona del 1726 al 1764).- **Cronologia:** 1744.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Felip V.- **Observacions:** Retrat d'Antonio Pablo Centena per al llibre d'Agustín Antonio Minuart i Parets *El solitario en poblado: vida del Venerable e Ilustre Doctor Antonio Pablo Centena, Dean de la Santa Iglesia de Barcelona y Hermano de la Venerable Escuela de Christo de esta ciudad / obra posthuma del ... P.M. Fr. Agustin Antonio Minuart...; sacala a luz la Venerable Escuela de Christo de la dicha Ciudad, Barcelona, Imp. J. Piferrer, 1744.*

Gravador: Ignasi Valls (actiu a Barcelona del 1726 al 1764).- **Cronologia:** Posterior al 1746. **Tipologia:** Exèquies reials. Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Felip V.- **Bibliografia específica:** Sí.- **Observacions:** Aquest gravat pertany a l'obra *Relación que hace el claustro de la Real y Pontificia Universidad de Cervera a la S.C.R. Majestad de el Rey Nuestro Señor D. Fernando Sexto ... de las reales exequias que el día 8 de octubre de 1746 consagró a la eterna memoria ... Felipe V. Cervera. M. Ibarra. Imp. Real. 1746?*

Gravador: Francesc Via, menor (actiu a Barcelona entre 1655-1687).- **Cronologia:** Finals del segle XVII.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Ferran VI.- **Observacions:** Frontispici per al llibre de Fray José de San Benito *Fratis Josephi ... Opera Omnia...* Girona, A. Oliva, 1755.

Gravador: Ignasi Valls (actiu a Barcelona del 1726 al 1764).- **Dibuixant:** Manuel Tramulles (1715-1791).- **Cronologia:** 1756.- **Tipologia:** Arquitectura funerària.- **Regnat:** Ferran VI.- **Observacions:** Túmul reial del comte de Peralada, 1756.

Gravador: Ignasi Valls (actiu a Barcelona del 1726 al 1764).- **Dibuixant:** Joan Pau Canals (1730-1786).- **Cronologia:** 1759.- **Sèrie:** La Màscara Reial.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre. Entrades triomfals.- **Regnat:** Carles III.- **Bibliografia específica:** Sí.- **Observacions:** Perspectiva escenogràfica per commemorar les festes que la ciutat de Barcelona va realitzar amb motiu de l'arribada de Carles III a la ciutat, el

mes d'octubre de l'any 1759, provinent de Nàpols amb la seva muller, Maria Amàlia de Saxònia, i tota la família reial, abans de continuar el viatge cap a Madrid per ser proclamat nou sobirà.

Gravador: Ignasi Valls (actiu a Barcelona del 1726 al 1764).- **Dibuixant:** Manuel Tramulles (1715-1791) i Francesc Tramulles (1722-1773).- **Cronologia:** 1761.- **Tipologia:** Exèquies reials. Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Bibliografia específica:** Sí.- **Observacions:** Les honres fúnebres en memòria de la reina Maria Amàlia de Saxònia, morta el 23 de setembre de 1760, es van celebrar a la Catedral de Barcelona el 23 i 24 d'abril de l'any següent. El MNAC conserva els gravats que per a aquesta mateixa sèrie va fer en Francesc Boix. Aquest gravat pertany a l'obra *Reales exequias que a su Augusta Soberana D. Maria Amalia de Saxonía, Reina de España, consagró el rendido amor y gratitud de la muy ilustre ciudad de Barcelona en los días 23 y 24 de abril de 1761. Ciudad de Barcelona ... 1761. Barcelona. M. T. Vendrell.*

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).- **Dibuixant:** Francesc Tramulles (1722-1773).- **Cronologia:** 1763.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Gravats per al llibre *Reales Cédulas de Erección, y Ordenanzas de los tres cuerpos de Comercio de el Principado de Cataluña que residen en la ciudad de Barcelona.* Editat a Barcelona l'any 1763.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).- **Dibuixant:** Josep Camaron (1731-1803).- **Cronologia:** 1763.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Frontispici per al llibre de P. Antonio Codorniu *Vida del ilustrísimo y venerable señor D. Raimundo de Merymon y de Corbera, Obispo de Vique...* Barcelona, 1763.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797) i A. J. Defehrt (Huring, 1723- ?, 1774).- **Dibuixant:** Francesc Tramulles (1722-1773).- **Cronologia:** 1764.- **Sèrie:** La Màscara Reial.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre. Entrades triomfals .- **Regnat:** Carles III.- **Bibliografia específica:** Sí.- **Observacions:** El llibre il·lustrat de *La Màscara Reial* es compon de 26 fulls que reproduïxen, de manera narrativa, la desfílada carnavalesca, de temàtica mitològica, que la ciutat de Barcelona va realitzar amb motiu de l'arribada de Carles III a la ciutat, el mes d'octubre de l'any 1759, provinent de Nàpols amb la seva muller, Maria Amàlia de Saxònia, i tota la família reial, abans de continuar el viatge cap a Madrid per ser proclamat nou sobirà. El Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional d'Art de Catalunya conserva gairebé la totalitat dels gravats que formen part d'aquesta sèrie.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).-
Dibuixant: Francesc Cases.- **Cronologia:** 1765.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Il·lustració per al llibre de Francisco Martí de Prat *Disertación sobre la antigua obra mosaica...* Barcelona, 1765.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).-
Dibuixant: Manuel Tramulles (1715-1791).- **Cronologia:** 1767.- **Tipologia:** Exèquies. Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Frontispici per al llibre de P. Roque Antonio Gila *Sermón Fúnebre del Exmo. Señor Don Jaime Miguel de Guzmán, Marqués de la Mina ... el 29 de enero de 1767. En la Iglesia de San Miguel de la Barceloneta...* Barcelona, T. Piferrer, 1767.

Gravador: Francesc Boix (Cap a 1731 - posterior a 1806).- **Cronologia:** 1773.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Gravats per al «*Tratado teórico-práctico de la materia médica ... compuesto para el uso de los Reales Colegios por don Juan Rancé*», Barcelona, F. Surià y Burgada, 1773 (3 volums).

Gravador: Ignasi Valls (actiu a Barcelona del 1726 al 1764).- **Cronologia:** 1774.- **Tipologia:** Patent de sanitat.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Patent de sanitat: vista de la ciutat de Barcelona amb els sants titulars: Sant Sever, Sant Francesc de Paula, Santa Madrona, Santa Eulàlia i la Immaculada.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).-
Cronologia: 1778.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Estampa de la Immaculada Concepció realitzada per al llibre *Aparato a la industria popular del Urgel: Real cédula de S.M. ... por la qual se aprueban los estatutos de la Sociedad Económica de Amigos del País de la villa de Tárrega... insertos en ella los de la Real Sociedad Económica Matritense...* Barcelona, F. Surià y Burgada, 1778.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).-
Dibuixant: Antonio Carnicero (1748-1814).- **Cronologia:** 1779.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Gravats realitzats per al llibre de Antonio de Capmany y de Montpalau *Memorias Históricas sobre la Marina, Comercio y Artes de la Antigua Ciudad de Barcelona; publicadas por disposición y a expensas de la Real Junta y Consulado de Comercio de la misma ciudad; dispuestas por D. Antonio de Capmany y de Montpalau...* Madrid, A. Sancha, 1779-1792 (4 volums).

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).-
Dibuixant: Salvador Gurri (1749-1819).- **Cronologia:** 1781.- **Tipologia:**

gia: Exèquies. Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Gravat per a les *Solemnes exequias que a su Amado Hijo ... Cardenal Presbítero D. Fr. Juan Thomás de Boxadors consagró el Convento de Predicadores de Santa Cathalina...* Barcelona. En los días 2 y 3 de abril de 1781. Barcelona, B. Pla Impresor. (Agosto 1781).

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).- **Dibuixant:** Salvador Gurri (1749-1819) i Pere Pau Montaña (1749-1805).- **Cronologia:** 1785.- **Sèrie:** La Màscara Reial. Entrada triomfal.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre *Explicación del festejo y máscara real que deberá ejecutarse en la ciudad de Barcelona, con motivo del feliz alumbramiento de la serenísima Señora Princesa de Asturias, y efectua-ción de la paz. El día 10. Diciembre del año 1783. Por los colegios y gremios de la misma ciudad.* Barcelona, 1785.- **Regnat:** Carles III.- **Bibliografía específica:** Sí.- **Observacions:** Festa celebrada a Barcelona amb motiu de l'arribada a la ciutat de Carles IV, quan encara era Príncep d'Astúries, amb motiu de la firma del Tractat de Versalles i del naixement dels seus fills, els infants Carles i Felip. D'aquesta sèrie el MNAC conserva les dues úniques estampes gravades per a l'efemèride. La primera, composició obra de Pasqual Pere Moles, representa el carro triomfal d'Ataülf, i la segona, gravada per Agustí Sellent (actiu a Barcelona entre 1763 i 1815), correspon a la decoració de la façana de la Casa del Baró de la Vall-Rosa, en Joan Pau Canals i Martí.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).- **Dibuixant:** Francesc Tramulles (1722-1775).- **Cronologia:** 1785.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles III.- **Observacions:** Frontispici pel llibre de Domingo Vidal *Tratado de enfermedades de ojos para instrucción de los alumnos de cirugía de Barcelona.* Barcelona, C. Gibert y Tutó, 1785.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).- **Dibuixant:** Pere Pau Montaña (1749-1805).- **Cronologia:** 1789.- **Tipologia:** Exèquies reials.- **Regnat:** Carles IV.- **Bibliografía específica:** Sí.- **Observacions:** Pertany a l'obra *Pompa fúnebre y solemnes exequias que la Real Junta Particular y Consulado de Comercio del Principado de Cataluña consagró a su amado Rey... Don Carlos III ... el día 15 de enero de 1789. En Barcelona por F. Surià y Burgada.* Les honres fúnebres van tenir lloc a l'església de Sant Francesc de Paula de Barcelona.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).- **Dibuixant:** Pere Pau Montaña (1749-1805).- **Cronologia:** 1789.- **Tipologia:** Festes reials. Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Il·lustració per al llibre *Expresiones con que el Comercio de Bar-*

celona contribuyó a solemnizar las fiestas de la Real Proclamación ... Carlos IV... 12, 13 y 14 de febrero ... 1789.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).-
Dibuixant: Pere Pau Montaña (1749-1805).- **Cronologia:** 1789.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Gravats per al llibre *Noticia histórica de los Principios y Progresos de la Escuela Gratuita de las Nobles Artes*. Barcelona, F. Surià y Burgada, 1789.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).-
Dibuixant: Luís Paret Alcázar (1746-1799).- **Cronologia:** 1791.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Frontispici per al llibre de Antonio de Capmany y de Montpalau *Código de las costumbres marítimas de Barcelona, hasta aquí vulgarmente llamado Libro del Consulado; nuevamente traducido al castellano con el texto lemosín restituído a su original integridad y pureza e ilustrado con varios apéndices, glosarios y observaciones históricas por D. Antonio de Capmany y de Montpalau ...; publíquese por disposición y a expensas de la Real Junta y Consulado de Comercio de la misma ciudad...* Madrid, A. Sancha, 1791. (2 volums).

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).-
Dibuixant: Pere Pau Montaña (1749-1805).- **Cronologia:** 1795.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Gravats realitzats per il·lustrar el llibre *Relación de los premios generales...* Barcelona, F. Surià y Burgada, 1795.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).-
Dibuixant: Pere Pau Montaña (1749-1805).- **Cronologia:** 1795.- **Tipologia:** Arquitectura funerària.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Túmul erigit per a les exèquies del comte de Lacy, per l'Artilleria de la ciutat de Barcelona el dia 31 de gener de 1795.

Gravador: Josep Coromina (Barcelona, c. 1766 - Barcelona, 1854).-
Cronologia: 1794.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Gravats realitzats per al llibre de C.P.P.G.R. *Compendio de la vida del venerable Siervo de Dios Josef Oriol, presbítero y beneficiado de la iglesia parroquial de Nuestra Señora de los Reyes, vulgarmente llamada del Pino de Barcelona ...; escrito en italiano y traducido al español*. Barcelona, F. Surià y Burgada, 1794.

Gravador: Blai Ametller (Barcelona, c. 1771 - Madrid, 1841).-
Dibuixant: Pere Pau Montaña (1749-1805).- **Cronologia:** 1797.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Frontispici per al llibre *Continuación de las Actas de la Escuela gratuita de las Nobles Artes...* Barcelona, F. Surià y Burgada, 1797.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).- **Dibuixant:** Pere Pau Montaña (1749-1803).- **Cronologia:** 1797.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Gravat realitzat per il·lustrar el llibre *Continuación de las Actas de la Escuela Gratuita ...* Barcelona, F. Surià y Burgada, 1797.

Gravador: Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797).- **Dibuixant:** Fra Guillem Gaig.- **Cronologia:** 1797.- **Tipologia:** Exèquies. Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Túmul per a les exèquies de D. Eustaquio de Azara, Bisbe de Barcelona. Per al llibre de Juan Izquierdo *El amigo de los hombres. Elogio que en las solemnes exequias ... por la Real Junta de Hospicio y Refugio de esta ciudad, en su iglesia 29 de julio 1797, a su difunto presidente D. Eustaquio de Azara, Obispo de esta diócesis ...* Barcelona, F. Surià y Burgada.

Gravador: Bonaventura Planella (Barcelona, 1772 - Barcelona, 1844).- **Dibuixant:** Bonaventura Planella (1772-1844).- **Cronologia:** 1802.- **Sèrie:** La Màscara Reial.- **Tipologia:** Il·lustració del llibre. Entrades triomfals.- **Regnat:** Carles IV.- **Bibliografia específica:** Sí.- **Observacions:** La major part de les làmines corresponents a la màscara organitzada amb motiu de l'entrada de Carles IV van ser dissenyades i gravades per Bonaventura Planella. Es tracta, concretament, d'una sèrie de 15 aiguaforts. D'aquest conjunt el MNAC també en conserva un total de 12 dibuixos preparatoris. *Relación de las diversiones, festejos públicos y otros acaecimientos que han ocurrido en la ciudad de Barcelona, des de el 11 de septiembre hasta principios de noviembre de 1802, con motivo de la llegada de SS. MM. y AA. a dicha ciudad y el viaje a la villa de Figueres.* Inclou amb portada pròpia: «Noticia individual de la entrada de los reyes nuestros señores y real familia en la ciudad de Barcelona, la tarde del 11 de septiembre del presente año de mil ochocientos dos, escrita por encargo de la Comisión de Obsequios de los Colegios y gremios de la misma». «Máscara real para la primera noche, cinco de octubre». «Máscara real para la segunda noche, seis de octubre» i «Máscara real para la noche, siete de noviembre». Barcelona, J. Roca i Gaspar, 1802.

Gravador: Francesc Fontanals (Vilanova i la Geltrú, 1777 - Florència, 1827).- **Cronologia:** 1804?.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Gravat de Santa Caterina realitzat per al llibre de V.P.M. Fr. Lorenzo Gisbert *Vida portentosa de la seráfica y cándida virgen Santa Catalina de Siena de la Tercera orden de predicadores.*

Gravador: Louis-Pierre Baltard (París, 1746-1846) i altres.- **Dibuixants:** Alexandre de Laborde (1773-1842) i altres.- **Cronologia:** 1806.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Observacions:** Es conserven estampes soltes per il·lustrar el llibre d'Alexandre de Laborde *Viaje pintoresco e histórico de España*. Madrid, 1806.

Gravadors: Blai Ametller (Cap a 1771-1841) i altres.- **Cronologia:** 1807.- **Tipologia:** Il·lustració de llibre.- **Regnat:** Carles IV.- **Bibliografia específica:** Sí.- **Observacions:** Sèrie de 20 estampes per il·lustrar el llibre de Joan Francesc Masdeu de Montero *Vida del beato Josep Oriol; la escribió en italiano don Juan Francisco de Masdeu... y la traduxo él mismo en lengua castellana, según la edición hecha en Roma para la Beatificación*, Barcelona, 1807

Amb motiu de la festa de beatificació del sant, a Roma l'any 1806. També una bona part dels dibuixos preparatoris es conserven en el fons del Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

3. Bibliografia

L'època dels genis. Renaixement i Barroc. Tresors del Museu d'Art de Catalunya. Girona, Museu d'Història de la Ciutat, 1987.

El gravat en el temps. Del segle XV als nostres dies, Museu d'Art de Girona, octubre 1991- març 1992.

Prefiguració del Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, 27 de juliol – 30 de novembre de 1992.

La col·lecció Raimon Casellas. Dibuixos i gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, 28 de juliol – 20 de setembre de 1992; Madrid, Museo del Prado, 25 de gener – 11 d'abril de 1993.

Aureum opus. Cinc segles de llibres il·lustrats, Barcelona, Museu Frederic Marès, 13 d'abril – 18 de juny de 2000.

AINAUD DE LASARTE, J.: «Grabado y Encuadernación», dins *Ars Hispaniae*, XVIII, Madrid, 1962, pàg. 245-344.

Álbum de grabados escogidos en el orden de su filiación histórica. Colección de Don Jerónimo Faraudo, Barcelona, 1887.

ALCOLEA, S.: «Sobre “argenters” barceloneses de los siglos XVII y XVIII», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de protocolos, VI, Miscelánea en honor de Josep Maria Madurell i Marimon*, Barcelona, VI (1978), pàg. 257-271.

- ANDREU, J.: *Catálogo de una colección de impresos (libros, folletos y hojas volantes) referentes a Cataluña. Siglos XVI, XVII, XVIII y XIX*, Barcelona, 1902.
- BLAS BENITO, J.: *Bibliografía del arte gráfico*, Madrid, 1994.
- BOHIGAS, P.: *El libro español (Ensayo Histórico)*, Barcelona, 1962.
- BONET CORREA, A.: «La fiesta barroca como práctica del poder», *Diwan*, Saragossa, 5-6 (1979), pàg. 53-85.
- BURGOS RINCÓN, F.J., *Imprenta y cultura del libro en la Barcelona del Setecientos (1608-1808)*, 2 vol., Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, tesi doctoral inèdita, 1993.
- CARRETE PARRONDO, J.: «El grabado en el siglo XVIII: triunfo de la estampa ilustrada», dins *El grabado en España (siglos XV-XVIII)*, Summa Artis, XXXI, Madrid, 1987
- CORNUDELLA, R.: «Els orígens de Miquel Sorelló i la calcografia a Barcelona, c. 1601-1725», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, Barcelona, XVII (1999), pàg. 153-211.
- DIVERSOS AUTORS: *L'època del Barroc. Exposició*, Barcelona, Palau Reial de Pedralbes, 8 de març de 1985 al 10 d'abril de 1985.
- DIVERSOS AUTORS: *Retrat de Barcelona. Catàleg de l'exposició*, 2 vol., Barcelona, Centre de Cultura Contemporània, 1995.
- DURAN I SANPERE, A.: *Editores y libreros de Barcelona (Estivill, Piferrer, Brusi, Bastinos)*, Barcelona, 1952.
- ESTEVE BOTEY, F.: «El grabado en el decorado e ilustración del libro», *Bibliografía Hispánica*, IV, Madrid, 1944, pàg. 258-275.
- GALINDO BLASCO, E.: «La Real Proclamación de Carlos III en Barcelona: aspectos plásticos», *Segon Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1988, 2, pàg. 577-585.
- : *Barcelona y Carlos III. Análisis artístico de los actos festivos y manifestaciones efímeras con motivo de la proclamación y feliz arribo y estancia del Rey en la Ciudad*, Universitat de Barcelona, 1989, tesi de llicenciatura inèdita.
- : «Las relaciones perpetúan y valoran la Máscara Real que celebró Barcelona en 1759 para festejar la llegada de Nápoles de Carlos III y su familia», *Ephialte. Lecturas de Historia del Arte*, Vitòria-Gasteiz, 1990, II, pàg. 441-450
- GALLEGO, A.: *Historia del grabado en España*, Madrid, 1979.
- GARCÍA SÁNCHEZ, L.: «Proclamación, fiesta y solemnidad en Barcelona: el clasicismo efímero de la subida al trono de Carlos IV en 1789 a través de las fuentes literarias del momento», *Actas del X Congreso del CEHA* (Madrid, 27-30 de setembre de 1994), Madrid, 1994, pàg. 555-560.

- : «Tradición clásica e influencia oriental: máscara real celebrada en Barcelona en honor de Carlos IV y María Luisa de Parma en 1802», *Actas del XII Congreso del CEHA* (Oviedo, 28, 29, 30 de septiembre y 1 de octubre de 1998), Oviedo, 1998, pàg. 125-132.
- GARCÍA VEGA, B.: *El grabado del libro español. Siglos XVI-XVIII*, Castillo de Fuensaldaña, juny-juliol 1983, Valladolid, 1983.
- LEÓN ALONSO, A.: «Reflexiones acerca de la iconografía y literatura de fiestas durante el antiguo régimen», dins *Coloquios de Iconografía. Ponencias y Comunicaciones*. I, (Madrid, 26-28 de maig de 1988), Madrid, 1989, pàg. 376-381.
- MASSIP, J. F.: «El rei i la festa. Del ritu a la propaganda», *Revista de Catalunya*, 84 (1994), pàg. 63-83.
- MIQUEL I CATÀ, C.: *Manuel i Francesc Tramullas, pintors*, 2 vol., Barcelona, Universitat de Barcelona, 1986, tesi de llicenciatura inèdita.
- MONTEAGUDO ROBLEDÓ, M. P.: «Fiesta y poder. Aportaciones historiográficas al estudio de las ceremonias políticas en su desarrollo histórico», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 15 (1995), pàg. 173-204.
- MORALES BORRERO, C.: *Fiestas reales en el reinado de Fernando VI*, Madrid, 1972.
- MUÑOZ CORBALÁN, J.M.: «Iconografía urbana de Cataluña (siglos XVI-XVIII). Una aproximación tipológica y teórica», *D'Art*, 23 (1997), pàg. 135-161.
- PALAU Y DULCET, A.: *Manual del librero hispanoamericano. Bibliografía general española e hispano-americana desde la invención de la imprenta hasta nuestros tiempos, con el valor comercial de los impresos descritos*, (2ª ed.), 28 vol., Barcelona, 1948-1977.
- PEDRAZA, P.: «Arte efímero y espectáculo en la corte española durante el siglo XVIII», dins *El Real Sitio de Aranjuez y el Arte Cortesano del siglo XVIII*, Madrid, Salas de exposiciones del Palacio Real de Aranjuez, abril-maig de 1987, pàg. 203-219.
- PÉREZ SAMPER, M. de los A.: «Poder y sociedad en la Cataluña de mediados del siglo XVIII: la visita real de Carlos III en 1759», *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, Barcelona, 1984, pàg. 275-285.
- : «Fiestas reales en la Cataluña de Carlos III», *Segon Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, Barcelona, 1988, pàg. 561-576.
- : «El rey y la Corte. Poder y ceremonia. Un ejemplo: el acceso al trono de Carlos III», a *Actas del Congreso Internacional sobre Carlos III y la Ilustración*, I, *El Rey y la Monarquía*, Madrid, 1989, pàg. 551-568.
- QUÍLEZ I CORELLA, F.: «La iconografía setecentista d'un sant barceloní. Aspectes artístics i documentals de la festa de beatificació de sant

- Josep Oriol, celebrada a Roma l'any 1806 i a Barcelona l'any 1807», *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 4 (2000), pàg. 19-33.
- : «La Màscara reial de l'any 1764, una manifestació artística singular», dins *La Màscara reial. Festa i al·legoria a Barcelona l'any 1764*, Barcelona, 2001, pàg. 13-33.
- REVILLA, F.: *Simbología de las celebraciones públicas en Barcelona durante el siglo XVIII*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1980 (tesi doctoral inèdita).
- : «Últimas consecuencias de la simbología clásica: la gran cabalgata barcelonesa en honor de Carlos III», *Boletín del Seminario de Estudios de Arte y Arqueología*, XLVII (1981), pàg. 383-394.
- : «Un ejemplo característico de arte efímero dieciochesco. El cenotafio barcelonés de María Amalia de Sajonia», *Goya*, Madrid, juliol-octubre de 1984, XXI, 181-182, pàg. 56-61.
- RIERA, A.: «Les festes religioses en el regnat de Carles III: el cas particular de Barcelona (1770-1785)», *Segon Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, Barcelona, 1988, pàg. 605-615.
- SÁNCHEZ CANTÓN, F.J.: «El libro ilustrado bajo Carlos III y Carlos IV», *Revista de la Universidad de Madrid*, 1943, pàg. 183-205.
- SOTO CABA, V.: «Los catafalcos de Carlos III: entre la influencia neoclásica y la herencia del Barroco», *Fragmentos*, 12, 13, y 14 (1988), pàg. 129-145.
- SUBIRANA REBULL, R. M.: «Las “Memorias Históricas” y El “Libro del Consulado” de Antonio de Capmany. Relaciones entre el promotor y los artistas encargados de su ilustración (1779-1792)», *Actas del VII Congreso del CEHA*, Murcia, 1988, pàg. 577-564.
- : «Arte, poder y sociedad en la fiesta barroca: celebración y Máscara Real en Barcelona, con motivo del Tratado de Versalles y el nacimiento de los infantes Carlos y Felipe, hijos del futuro Carlos IV (1785)», *El Arte en las Cortes Europeas del siglo XVIII. Comunicaciones*, (Madrid-Aranjuez, 27-29 d'abril de 1987), Madrid, 1989, pàg. 725-731.
- : *Pasqual Pere Moles i Coronas (València, 1741- Barcelona, 1797)*, Barcelona, 1990.
- : *La calcografia catalana del segle XVIII. Dels argenters als acadèmics*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1996 (tesi doctoral).
- : «El gravat i les arts del llibre. De l'època del Barroc a la Il·lustració», dins *Arts del llibre. Manuscrits, gravats, cartells*, Art de Catalunya, 10, X. Barral (ed.), Barcelona, 2000, pàg. 174-265.
- TOVAR MARTÍN, V.: «Teatro y espectáculo en la corte de España en el siglo

- XVIII», dins *El Real Sitio de Aranjuez y el arte cortesano del siglo XVIII*, Madrid, 1987, pàg. 221-253.
- TRAVÉ, F.: *Noticia preliminar a la Máscara Real*, Barcelona, 1978, pàg. 1-16.
- TRIADÓ, J.-R.: «L'època del Barroc. S. XVII-XVIII», dins *Història de l'art català*, V, Barcelona, 1984.
- : «L'art a Catalunya a l'època de Carles III», *Segon Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, Barcelona, 1988, pàg. 541-550.
- : «Festa i mort a l'època de Carles III. Manifestacions festives i commemoratives a Barcelona entorn de Carles III», dins *Catalunya a l'època de Carles III*, Barcelona, 1991, pàg. 263-278.
- : «La festa i les manifestacions efímeres a la Catalunya del segle XVIII. Proposta d'estudi i d'anàlisi», dins *Miscel·lània en homenatge a Joan Ainaud de Lasarte*, II, Barcelona, 1999, pàg. 135-142.
- VARELA, J.: *La muerte del rey: el ceremonial funerario de la monarquía española: 1500-1885*, Madrid, 1990.

Francesc Miquel Quílez i Corella (introducció i fitxes tècniques)
Mercè Saura Gal (fitxes tècniques)

Centre de documentació de l'Autoritat Portuària de Barcelona

Adreça: Portal de la Pau, 6
08039 Barcelona

Telèfon: 93 306 88 00

Fax: 93 306 88 11

E-mail: documentacio_centre@apb.es

Horari: Dilluns a divendres, de 8 a 17 h.

Accés: Lliure.

Responsable: Mònica Gutiérrez (Cap del Centre de Documentació)

1. Documentació

Monuments lítics amb inscripció

Làpida commemorativa de 1772, que es troba sobre l'arquitrav de la porta de la Torre del Rellotge en el Moll de Pescadors. Commemora l'acabament de la construcció del moll fins a la llanterna.

Documents del període 1714-1808

Informe del capità del bergantí *Sant Josep*, en travessa des de Mallorca a Barcelona, per la destrucció parcial de la càrrega durant una tempesta en el port de Barcelona.- Barcelona, 1714. 1 full manuscrit en foli menor. Text en català.

Ordenanzas relativas al comercio de Barcelona, realizadas por Don Gaspar Sanz de Antona, Mariscal de Campo de los ejércitos de su Magestad, Gobernador Militar y Político, y Corregidor de esta Ciudad de Barcelona, y su Partido, e Inspector de Infantería, Ayuntamiento de Barcelona, 1739 (Signatura: S/O – 339.1 SAN).

Informe del lauro napolitano, capitán de la polacra *Nuestra Señora de las Gracias*, sobre las incidencias que ha sufrido en el puerto de Génova de viaje hacia Barcelona y que han perjudicado la carga de habas y cebada que transportaba. Año 1791. 11 fulls manuscrits. Text en castellà.

Reclamación presentada por el propietario de la fragata *La Paz*, anclada en el puerto de Barcelona, contra Juan Bautista Cabanyes a causa de la parte que aún le falta por cobrar de la venta del barco. Se

adjunta el contrato y un inventario de las partes más importantes del buque: timón, cañas de hierro y de madera, rueda guardiner, castañuelas, etc. 4 fulls manuscrits en foli menor. Any 1800.

Certificat emès per Giovanni Antonio Mombelli, cònsol general del rei de Sicília a Catalunya i Balears, per la compra que realitzen a Barcelona dos dels seus súbdits, Felippo Bartolo i el capità Giacomo Filippo Maniette, d'una polacra de tres pals anomenada *Santa Rosa*. Barcelona, 1800. Foli 2 fulls. Manuscrit sobre paper. Text en italià.

Passaport que redacta Giovanni Antonio Mombelli, cònsol general del rei de Sicília a Catalunya i Balears, a favor de Salvador Scotti, mariner, que ha de partir des de Barcelona a Nàpols. Barcelona, 1800. Foli 2 fulls. Manuscrit sobre paper. Text en italià.

Documents que no són del període 1714-1808 però que sí que en són fonts d'informació

Proyecto para la mejora y ensanche del Puerto de Barcelona formado por el Inspector de Distrito del Cuerpo de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos, Don José Rafo. Aprobado por Real Orden de 29 de Mayo de 1860. Madrid, 1864 (Signatura: 627.2 RAF). Dins del capítol *Exámen de proyectos* es relacionen i comenten els projectes del port de Barcelona que es van realitzar des de 1477 a 1859. En l'apartat de làmines es poden observar els plànols d'alguns d'aquests projectes.

3. Bibliografia

SOLEY, Ramon: *Atlas de Barcelona. Iconografía de la ciudad de Barcelona. Vistes i plànols impresos de 1572 a 1900*, Barcelona, Ed. Mediterrània, 2 vol., 1998. Es tracta de 740 reproduccions de gravats i litografies de plànols i vistes de Barcelona des de l'any 1572 fins al 1900, inclosos en dos volums.

Mònica Gutiérrez

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

ÀREA DE RESERVA

Adreça: Gran Via de les Corts Catalanes, 585
08007 Barcelona

Telèfon: 93 403 57 93

Fax: 93 403 53 24

E-mail: Reserva@gen.bib.ub.es

Horari: Dilluns a divendres, de 8 a 20 h.

Accés: Lliure (DNI).

Responsable: Jordi Torra (Cap de l'Àrea de Reserva)

L'Àrea de Reserva comprèn manuscrits, incunables i impresos dels segles XVI-XVIII, i l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona.

A la Biblioteca hi ha 56 manuscrits (vegeu secció *Documentació*) que fan referència, totalment o parcial, a la història de Barcelona del període 1714-1808, i nombroses publicacions –sobretot fulletons– del segle XVIII que també hi fan referència.

D'aquest període, a l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona, només hi ha la documentació del Col·legi de Cirurgia. Durant aquest període no hi havia Universitat a la ciutat.

1. Documentació

Manuscrits sobre història de Barcelona del període 1714-1808

Ms. 25: *Ordenances de la Germandat del Patrocini de Sant Joseph.* 1769.

Ms. 30: *Sumari de las fundacions fetes en los carmelitas descalços de Barcelona.* 1775.

Ms 34: *Anals consulars de la ciutat de Barcelona.* Volum III. Segle XVIII.

Ms 44: Fr. Francisco de S. BENET, CD. *Ritual negro [de la congregació de les esposes de la creu de Barcelona].* 1795.

Ms 95.i, Ff. 134v-135: Dibuix a l'aiguada de les *Bretxas fetes per lo duch de Varbich [sic] en 1714 des del baluart de Llevant fins a la torre de*

Sant Joan, que vuy dia es la renovada en la Ciutadela. Altres bretxas que feren en 1714 fins al portal Nou.

Ms. 96.2: *Memorial al rei, dels col·legis i gremis de Barcelona sobre l'establiment de les milícies.*

Ms. 96.9: *Còpia del memorial presentat al rei per l'Ajuntament de Barcelona el 28 d'octubre de 1759.*

Ms. 96.15: *Concurso obert el 1758, en el convent de Santa Catarina de Barcelona, per proveir una llissó de filosofia i una altra de teologia. Es discuteix el P. Josep Tomás Ripoll, OP.*

Ms. 96.16: *Sobre el Col·legi de la Purificació, fundat pel M. Pedro Rodríguez de la Vega a Barcelona.*

Ms. 96.24: *Sobre un desafiament que hi hagué a la plassa de braus entre D. Ignacio de Quiroga y D. Thomàs de Escalada, ambdós oficials, el 14 de novembre de 1757.*

Ms. 96.32: *Notes sobre les campanes de la catedral de Barcelona (la Nostra Dona, la Vella i la del rellotge), les campanes de Sant Miquel de la Barceloneta i la Colobrina que está en lo baloart de S. Francesc en la moralla del mar, que es diu que és de la galeota de moros de la batalla que tingué D. Juan de Austria.*

Ms. 186-197: Pere SERRA I POSTIUS: *Història eclesiàstica del Principat de Catalunya.* Hi ha diverses notícies històriques de Barcelona

Ms. 214: Fr. Laurentius CAMBRAS, OLOTENSIS OC: *Rituale conventus carmelitarum Barchinonensis.* Segles XVII-XVIII.

Ms. 215: *Ordinacions ab les quals se deu governar la enfermeria de la Tercera Regla del P.S. Domingo, erigida en la capella propia, situada en los claustres del convent de Santa Catharina, v. y mr. De Barcelona.* Segle XVIII.

Ms. 216: P. Anton COSTA, OCC: *Llibre vert per la direcció y régimen del RP. Subprior del convent del Carme de Barcelona.* 1765.

Ms. 220: *Documents que fan per les Germanes Hospitalaries del Hospital General de Santa Creu de Barcelona.* Segle XVIII.

Ms. 223: *Registre del prohomes elegits per a el regiment de la ciutat de Barcelona.* Segle XVIII.

Ms. 266: *Rubrica seu index seu tabula tam dignitatum, et canonicatum et officiorum, invocationum beneficiorum sedis Barchinonensis et ecclesiarum, tam parrochialium intus civitatis Barchinonensis quam contentarum intra limites decanatus Vallensis et Penitensis, quamque etiam monasteriorum dioecesis Barchinonensis et invocationes beneficiorum Sanctae Mariae de Pinu et Sanctae Mariae de Mari, intus civitatem, et ecclesiae Villafrancae, decanatus Penitensis.* Segle XVIII.

Ms. 299: *Copia de algunas notas, que se han trobat en lo Lumen Domus.* 1758.

Ms. 329: Josef Mariano RODRÍGUEZ DE MORA: *Indice de las Ordenes Generales de Propios, existentes en la Contaduría principal de Barcelona, de los años desde el de 1760 al de 1803.*

Ms. 353: *Noticias pertanyents al convent de Santa Catalina, v. i mr. De Barcelona.* Segle XVIII.

Ms. 386: Fr. Manuel SOLER CD: *Llibre de obits de religiosos OCD y altres coses curioses succeïdes a Barcelona, de 6 de juny de 1691 fins a 5 de maig de 1775.*

Ms. 534.d: *Juicio histórico-métrico de las sumptuosas fiestas que se hizieron en Barcelona a la dedicación del nuevo templo de la Marina.*

Ms. 733: *Col·lecció de documents que fan referència al convent de Santa Madrona de Barcelona.* Segle XVIII.

Ms. 739: Antonio de BORRÁS Y DE PEDROLO: *Memoria o narración de las varias veces, parages y tiempos, en que se ha buscado el cuerpo de San Pedro Nolasco.*

Ms. 740: *Relación y diario hecho por D. Antonio de Borrás y de Pedrolo, con motivo de la excavación hecha en busca del santo cuerpo del Patriarcha San Pedro Nolasco, el año 1788.*

Ms. 742: *Esborrany's d'autos de l'Audiència de Barcelona.* Gener-desembre de 1806.

Ms. 743: *Esborrany's de sentències de l'Audiència de Barcelona.* 1805.

Ms. 753.71: *Memorial de los concellers a SM solicitando privilegio de poder labrar reales sencillos, al mismo quilate que los de Castilla.* Segle XVIII.

Ms. 753.110: *Memorial de Catalunya a SM sobre la Real Pragmática del reemplazo anual del ejército.* 1775.

Ms. 753.111: *Memorial de D. Francesc Canals a las autoritats de Barcelona, suplicant que facin suspendre les obras d'excavació que es fan per compte dels PP. Carmelites i de D. Josep d'Albareda i D. Joan B. Batlle, a la Rambla, perquè li perjudiquen greument la casa.* 1786.

Ms. 753.113: *Protesta de las comunitats de regulars de Barcelona a l'Ajuntament, sobre la reforma projectada por un suposat abús de las franquícies de la carn concedides als eclesiàstics.* 1782.

Ms. 756-757: *Diari de la comunitat de San Gaietà de Barcelona.* 1756-1781.

Ms. 836. Antonio de BORRÁS Y DE PEDROLO: *Relación sobre las excavaciones realizadas para hallar el cuerpo de San Pedro Nolasco.* Segles XVIII-XIX.

Ms. 841: *Libro-registro de causas de presos.* 1805-1806.

Ms. 851: Francisco GLORIA I BOSCH: *Preheminencia, jurisdicción y superioridad de la parroquial iglesia de San Justo y Pastor de Barcelona.*

Ms. 859: *Miscel·lània.* Segle XVIII.

Ms. 946: *Suplement del Lumen Domus OP.* Segle XVIII.

Ms: 966: *Directorium domus Barcinonensis OCD.* 1754-1832.

Ms. 973: *Llibre de notes per a una concòrdia de drets dels convents i parròquies de Barcelona, format l'any 1762.*

Ms. 1007: *Lumen Domus. Tom III que conté des de l'any 1701.* 1701-1801.

Ms. 1019: *Memoria de lo acaecido los años 1785-1787 entre el Colegio Tridentino de Barcelona y las comunidades religiosas de franciscanos, augustinos, carmelitas, trinitarios, mínimos, servitas y mercedarios, en punto de conclusiones y actos literarios.* 1785-1787.

Ms. 1188.I: *Libro de entradas y salidas de los muchachos de la Real Escuela, regentada por D. Miguel Pagès.* 1794.

Ms. 1188.III: *Notícies curioses.* 1801-1809.

Ms. 1519.c: *Juicio histórico, métrico, de las fiestas que se hizieron en Barcelona, con motivo de la dedicación del templo de S. Miguel de Marina, en el año 1755.*

Ms. 1654: *Estadísticas mensuales de enfermedades observadas por un médico durante los años 1774-1776.*

Ms. 1743: *Llevador de totes les rendes que te lo convent de Nra. Sra. De Gracia de carmelites descalços, del territori de Barcelona, fet als trenta de juliol de 1721; continua fins 1730.*

Ms. 1755: P. Fr. Segismundo del Espíritu Santo. *Monumentos antiguos relativos a la historia de la provincia de S. Joseph, C.D., de Cataluña.* Tomo II.

Ms. 1777: *Llibre de medicinas per lo col·legi de PP. Trinitaris Calçats de Barcelona.* 1765.

Ms. 1812.6. Ff. 25-25. *Exposición de las reflexiones que el mariscal de campo D. Francisco Llobet anyade al dictamen, que el brigadier de la real armada D. Antonio Barceló propuso sobre las circunstancias del Puerto de Barcelona y método para evitar los diarios perjuicios que en él se padecen por el ingreso de las arenas y por el combate de las aguas en los gruesos temporales.* 1775.

Ms. 1967: *Sepulturas en el convent de Santa Catalina, mr., de la present ciutat de Barcelona.* Segle XVIII.

Ms. 1969-1974: Francesc i Josep Ametller, magistrats. Diversos papers, manuscrits i impresos, sobre afers de govern de Catalunya durant el primer quart del segle XVIII.

Ms. 1977: Racional o capbreu, així de censals y censos, que acostumbra rebre la casa de novicis del convent de Santa Caterina, v. y mr. de Barcelona, així de la ciutat com dels particulars... lo any 1718.

Ms. 1991: Rebut y gastat per la capella de Ntra. Sra. del Roser del convent de Santa Catalina, OP., de Barcelona. 1796-1835.

Ms. 2086.25: Noticias que da el maestro fr: Diego Carlí de lo susedido y sucedera en este convento de Sancta Cathalina, martyr de Barcelona, tocante a la botica de boticario que tiene, desde 24 de março. 1679. [2] f.

Ms. 2125: [Diverses informacions de Barcelona: Carrers, places, carrers de la Barceloneta, esglésies, convents i col·legis, hospitals, hostals, data de fundació dels convents de caputxins de Catalunya, sortida i arribada de correus]. Segle XVIII.

2. Instruments de descripció

MIQUEL I ROSELL, F.: *Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona*, 4 volums, Madrid, Direcciones Generales de Enseñanza Universitaria y de Archivos y Bibliotecas, 1958-1969 (inventari imprès dels manuscrits). Els índexs provisionals d'aquest inventari són consultables a la biblioteca.

Alguns manuscrits es troben ja informatitzats al web de la biblioteca (<http://bib.ub.es>).

El catàleg dels impresos del segle XVIII es troba també al web. Per obtenir, però, una informació completa cal consultar el catàleg en fitxes manual de la biblioteca, on hi ha les obres la catalogació de les quals encara no ha estat reconvertida.

A la biblioteca hi ha l'inventari en fitxes consultables de l'arxiu del Col·legi de Cirurgia de Barcelona.

3. Bibliografia

USANDIZAGA, Manuel: *Historia del Colegio de Cirugía de Barcelona (1760-1843)*, Barcelona, Instituto Municipal de Historia, 1964.

Jordi Torra

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona

<i>Adreça:</i>	Carrer del Notariat, 4 08001 Barcelona
<i>Telèfon:</i>	93 517 48 00
<i>Fax:</i>	93 502 63 31
<i>E-mail:</i>	cnc@colnotcat.es
<i>Horari:</i>	Dilluns a divendres, de 10 a 13 h.; a més, durant el curs acadèmic, els dimecres, de 16 a 18 h. No se serveixen documents les tardes dels dimecres. S'admeten comandes fetes per endavant i també telefònicament.
<i>Accés:</i>	Lliure, prèvia presentació de la tarja d'investigador expedida pels organismes públics competents.
<i>Responsable:</i>	Modest Ventura i Benages (notari arxiver), Laureà Pagarolas i Sabaté (director tècnic)

L'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB) disposa d'un fons realment extraordinari, que el converteix en el primer arxiu de protocols de l'Estat espanyol per l'antiguitat i el nombre de volums conservats, amb registres des del final del segle XIII. Tanmateix, el fons destaca no només per aquestes premisses d'antiguitat i volum, sinó també i especialment per la continuïtat i la riquesa de les seves sèries, notables des de mitjan segle XIV i gairebé completes des del segle XVIII.

Sempre a títol indicatiu, les dades que es poden donar respecte al volum de documentació d'aquest període són les següents:

Metres lineals:	330 metres lineals.
Unitats d'instal·lació:	5.500 llibres notariales.
Percentatge:	12 per cent del protocol històric.

1. Documentació

Protocols de Barcelona

El fons de l'arxiu és constituït bàsicament per protocols de Barcelona, resultat de l'activitat pròpia del notari com a fedatari en l'esfera contractual privada i d'acord amb l'organització dels arxius notariales

per districtes notarial, equivalents als partits judicials. Per bé que ja han desaparegut en aquesta època les diferents sèries de registres segons el procés de redacció de l'instrument notarial, encara perduren, fins al començament del segle XIX, les sèries de llibres resultat de l'agrupació dels contractes per matèries, fet més explicable en el cas de Barcelona, una ciutat amb elevat tràfic contractual.

En efecte, com ja sabem, les principals transformacions dels protocols es produeixen a Catalunya precisament a partir de les disposicions borbòniques del segle XVIII, concretament del Reial despatx de 1736, que feia referència als notaris no col·legiats, i de la Reial provisió de 1755, dictada per als notaris col·legiats. Aquesta normativa no féu altra cosa que implantar a Catalunya el sistema imperant a Castella des de la *Pragmática de Alcalá* de 1503. D'ençà d'aleshores fou obligatori l'ús del paper segellat, la inserció literal i sense etceteracions dels instruments en els protocols, i les subscripcions i validacions per part d'atorgants, testimonis i notaris.

D'aquesta manera, en primer lloc, el protocol deixa d'ésser un registre o llibre de notes i es converteix en l'original amb les matrius de les escriptures, mentre que a l'atorgant se li lliura una còpia en paper i no el pergamí tradicional. En segon lloc, com a conseqüència d'això, el protocol conté la redacció única del document i desapareix el complex procés de redacció que generava diverses sèries de registres. I, finalment, al segle XVIII es redueix la diversificació dels llibres especials. Persisteixen, fonamentalment, els de capítols i societats (*de pactis* o *de pactis et aliis*), els de testaments, els d'inventaris i encants, els de capbreus o confessions de domini i els de contractes de confraries i gremis. Al final de la divuitena centúria, s'imposa el protocol ordinari únic, amb les escriptures autoritzades per un notari durant un any natural ordenades de manera cronològica.

Els protocols del segle XVIII, amb les seves enquadernacions de clara influència neoclàssica dels llibres de l'època, són amb paper segellat i, per tant, en foli. Els índexs, d'una gran utilitat per als investigadors, són ara ja del tot sistemàtics i regulars, i es presenten generalment per ordre alfabètic d'atorgants. En alguns casos, es troben també llibres de rúbrica, és a dir, protocols que recullen els índexs de tots els manuals d'un notari i que faciliten enormement la tasca dels usuaris. Cal recordar que un volum físic podia contenir més d'un protocol (recull d'escriptures d'un any natural) i que, per tant, un mateix volum pot presentar diferents foliacions independents, una per cada protocol. En darrer terme, convé tenir present que el sistema de datació emprat

durant tot el segle XVIII i fins a la Llei Orgànica del Notariat de 1862 no és altre que el de l'estil de la Nativitat, que fa començar l'any el 25 de desembre del que per a nosaltres seria l'any anterior.

Escrivania de Marina

Aquestes escrivanies són establertes al segle XVIII, a les capitals de les antigues províncies marítimes borbòniques, per acollir tota la documentació relacionada amb la contractació naval i el comerç marítim. Així, s'hi troben tipus documentals molt diversos, com ara matrícula de vaixells nous, contractes de tripulació per navegar, concessions de patronies, caucions per obtenir patents de navegació, nolis, etc. Del segle XVIII, es conserven cinc notaris i una cinquantena de registres, concretament de 1749 a 1804.

Notaries foranes

Constitueix un petit grup de fons de l'arxiu, integrat per registres notariais d'una vuitantena de poblacions del Principat que han arribat al nostre Arxiu en circumstàncies diverses. El seu àmbit cronològic se centra, fonamentalment, en els segles XVI i XVII, però també hi podem trobar alguns registres dels segles XVIII i XIX. El volum de documentació de cada població és realment reduït i, ben sovint, fragmentari.

2. Instruments de descripció

Instruments impresos

Quant als instruments descriptius bàsics, cal fer esment, a més de la Guia de l'Arxiu editada per la Generalitat de Catalunya l'any 1995, de l'inventari publicat en tres volums, obra de Josep M. Madurell i Marimon i que actualment és en fase de revisió. Aquest inventari, aparegut durant la dècada dels anys cinquanta del segle passat, s'emmarcava en l'impuls definitiu que rebé l'AHPB després de la Guerra Civil espanyola de 1936, de mà de les successives Juntes Directives i, especialment, del notari Raimon Noguera, i també a causa de la valoració progressiva de la documentació notarial per part de figures cabdals de la historiografia catalana (Jaume Vicens Vives o Pierre Vilar), en el context dels nous corrents historiogràfics francesos.

Aquest inventari abraçava tots els notaris i els seus protocols, amb una agrupació per segles i un ordre alfabètic dins cada segle. Cada protocol s'enregistrà en una fitxa, la qual contenia el nom del notari autoritzant, el títol del registre i les dates extremes dels seus instruments. L'inventari resultant es publicà en tres volums, entre els anys 1950 i 1959. El primer, editat el 1950, abraça els segles XVIII, XIV, XV i XVI. El segon, publicat el 1953, comprèn el segle XVII. Finalment, el tercer, aparegut el 1959, descriu bàsicament els protocols del segle XVIII, però també inclou: una relació dels notaris del segle XIX; les escriptures especials de Marina, entre d'altres; les sèries de notaries foranes, pergamins, miscel·lània i vària; un petit repertori de fons notariais dipositats en altres arxius de la capital catalana; diversos apèndixs; els índexs alfabètic i cronològic de notaris, i els índexs antroponímic, toponímic i de matèries dels tres volums. L'any 2001 ha aparegut, dins la col·lecció d'inventaris de la Fundació Noguera, el primer volum del nou inventari de l'AHPB, obra de Lluïsa Cases i Loscos i que abraça els segles XIII, XIV i XV.

CASES I LOSCOS, Lluïsa: *Catàleg dels protocols notariais de Barcelona. 2. Altres arxius* (Inventaris d'Arxius Notariais de Catalunya, 11), Barcelona, Fundació Noguera, 1990.

–: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. 1. Segles XIII-XV* (Inventaris d'Arxius Notariais de Catalunya, 24), Barcelona, Fundació Noguera, 2001.

MADURELL MARIMÓN, José María: *Índice cronológico alfabético*, 3 vol., Barcelona, Colegio Notarial, 1950-1959.

PAGAROLAS I SABATÉ, Laureà: «Arxiu Històric de Protocols de Barcelona», dins *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1995, pàg. 7-56.

Altres instruments

Com a complement de inventari complet de l'Arxiu, a cura de Lluïsa Cases i Loscos, suara esmentat, cal parlar, en primer lloc, d'un catàleg o buidat manual dels llibres especials (capítols matrimonials, testaments i inventaris), preferentment dels segles XV al XVIII, realitzat de manera aleatòria pel mateix Josep M. Madurell. Aquests fitxers s'agrupen per estaments o professions dels atorgants (nobles, dames, juristes, notaris, mercaders, metges...) i constitueixen un avenç notable sobre el control total dels milions d'instruments que contenen els protocols. A més, l'usuari pot consultar també les fitxes personals de treball de Josep

M. Madurell, cedides a l'AHPB després de la seva mort, i que consisteixen en una dotzena de fitxers agrupats per oficis i temes.

3. Bibliografia

En tractar-se de l'AHPB, ben aviat es fa evident la impossibilitat de recollir la relació bibliogràfica completa dels treballs realitzats amb documentació preferent dels seus fons, tot i que ens marquem un període cronològic ben definit, com és el cas present. Per això, anotem a continuació només aquelles monografies i aquells articles i treballs bàsics que, o bé parlen de l'Arxiu, de la seva tradició documental i dels seus fons, o bé poden resultar útils al lector que desitgi aprofundir en el coneixement de la documentació notarial d'aquest període setcentista.

Actas del II Coloquio de Metodología Histórica Aplicada. La Documentación Notarial y la Historia, 2 vol., Santiago de Compostela, Universidad, 1984.

Actes notariés, Les. Source de l'Histoire sociale, XVI-XIXè. siècles, Strasbourg, Librairie Istra, 1979.

DURAN I CANYAMERES, Fèlix: «Arxius de protocols notariais», dins *Els arxius judicials de Catalunya*, Barcelona, Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, 1953, pàg. 27-42.

DURÁN SANPERE, Agustín: «Los archivos notariales en la historiografía de Barcelona», *La Notaria* (Barcelona), LXXXI (1946), pàg. 201-205. (Publicat igualment a: *Barcelona. Divulgación histórica*, III, 1947, pàg. 72-76).

EIRAS ROEL, Antonio: «La documentación de protocolos notariales en la reciente historiografía modernista», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* (Barcelona), VIII (1980), pàg. 7-27.

FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto: «Los protocolos notariales y el estudio de la burguesía barcelonesa del siglo XVIII», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* (Barcelona), VIII (1980), pàg. 253-274.

FERRER I MALLOLL, Maria Teresa: «La redacció de l'instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibres i cartes», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos* (Barcelona), IV (1974), pàg. 29-191.

MITJÀ, Marina: «Archivo de Protocolos de Barcelona», *La Notaría* (Barcelona), LXXIX (1944), pàg. 83-96.

—: «El protocolo notarial en el siglo XVIII», *La Notaría* (Barcelona), LXXXI (1946), pàg. 190-200.

- NOGUERA DE GUZMÁN, Raimon, *Los notarios de Barcelona en el siglo XVIII*, Barcelona, Colegio Notarial, 1978.
- PAGAROLAS I SABATÉ, Laureà: «Els arxius de protocols», *Lligall* (Barcelona), 1 (1988), pàg. 53-63.
- : «Els Arxius de Protocols, font per a la Història Moderna», *Manuscrits* (Bellaterra), 8 (1990), pàg. 285-323.
- : «Gènesi i evolució dels registres notariais (segles XIII-XIX)», dins *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català [Barcelona, 1998]*, Barcelona, Fundació Noguera, 2000, pàg. 161-184.
- POISSON, Jean-Paul, *Notaires et Société. Travaux d'Histoire et de Sociologie Notariales*, Paris, Économica, 1985.
- Problèmes et méthodes d'analyse historique de l'activité notariale (XVe-XIXe siècles)*. *Actes du colloque de Toulouse (15-16 septembre 1990)*, Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 1991.

4. Temes d'estudi

Ben sovint s'ha afirmat que el valor històric d'aquests fons notariais ha estat un descobriment de les darreres dècades. Però convé matisar que la utilització primerenca dels registres notariais fou iniciada, al final del segle XIX, pels investigadors englobats en el positivisme historiogràfic, tot i que la primera disposició que els fa accessibles als usuaris i, per tant, en reconeix el valor històric és de 1914. Aquell moment coincidia amb la formació dels primers arxius de protocols, fruit del decret promulgat el 1869, sis anys després de la cabdal Llei orgànica del notariat de 1862.

Per tant, són ja centenaris els primers treballs, preferentment d'història local, d'història de l'art o de la cultura, els autors dels quals espigolaven els protocols, de manera ocasional i aïllada, a la recerca preferentment d'aquells instruments més brillants, que per la seva mateixa singularitat servien per furnir un treball; o bé els estudis que aplegaven escriptures notariais que complementaven altra documentació emanaada d'institucions considerades aleshores més principals.

Tanmateix, el cert és que els nous corrents historiogràfics han revalorat els arxius de protocols. Així, d'ençà dels anys cinquanta del segle XX i de la mà especialment de Jaume Vicens Vives i Pierre Vilar, tot un seguit de factors han convertit la documentació notarial en material imprescindible per a qualsevol estudi històric. Cal parlar, per exemple, de l'entroncament de l'escola dels *Annales* i de la recepció de la pro-

ducció històrica francesa, de la consideració dels condicionaments socials i econòmics, de la influència de la variant marxista del realisme historiogràfic o de la irrupció del denominat tercer vessant de la història, és a dir, la història de les mentalitats. Aquesta nova orientació ha comportat que els fons de protocols superessin el caire de font complementària i fossin posats en el punt de clau de volta de qualsevol estudi social, econòmic, artístic, cultural o de la vida quotidiana de les col·lectivitats.

A l'hora d'intentar oferir una síntesi temàtica coherent de les possibilitats d'aprofitament històric d'aquesta documentació notarial, ho farem seguint un esquema, sempre subjectiu, de quatre grans àrees temàtiques: família i societat, terra i propietat, artesanat i indústria i, finalment, comerç i marina. I això en el benentès que cap tipus documental no és exclusiu de l'àrea assignada, sinó que presenta en tot moment un marcat caire interdisciplinari.

En primer terme, cal dir que el camp social, el relatiu a la *família i la societat*, ha estat un dels pioners a utilitzar la documentació notarial, primer de manera singular, per exemple, per a la confecció de biografies, i després de manera seriada, cara a l'elaboració d'estudis més amplis sobre el món de les relacions socials. A més, en aquest camp els protocols ofereixen una major utilitat i un aprofitament més directe i exclusiu, enfront d'altres fonts. Cal considerar, en aquesta àrea temàtica, tres tipus documentals bàsics: els capítols matrimonials, els testaments i codicils i, finalment, els inventaris *post mortem*. De fet, són els tipus més genuïns i propis del país, els més rics de contingut amb un aprofitament múltiple i, així mateix, molt abundosos als arxius de protocols, on ben sovint constitueixen llibres a part, dins la coneguda agrupació dels contractes per matèries, usual abans del segle XIX, sobretot a les notaries d'elevada activitat contractual.

Així, els capítols matrimonials, el contracte que celebren generalment els que han de casar-se i els seus parents més propers, com a constitució i llei fonamental que haurà de regir les relacions jurídiques creades i les que amb el temps s'aniran derivant del matrimoni, són una de les institucions més típiques del dret civil català. De fet, amb les seves clàusules principals d'heretament, dot i escreix, esdevenen el veritable codi que estableix la consideració i el destí dels béns d'una família, més que no pas el testament i, per tant, són considerats com un dels instruments més valuosos per a l'anàlisi social i professional i per a l'establiment de la mobilitat social i geogràfica existent al voltant de les estructures familiars.

A un nivell individual, els capítols informen sobre els components de les famílies, les seves ocupacions professionals, la seva condició social, els seus títols o el seu lloc de provinença, com també donen llum sobre la seva fortuna i permeten seguir-ne l'evolució econòmica. Des d'un aspecte més ampli, ajuden a discernir qüestions diverses, com ara la concordança entre nivells econòmics i relacions socials, la mobilitat social i geogràfica dels esposos, la psicologia social en aspectes com la importància de la dona segons èpoques i estrats, les proporcions de l'endogàmia en una societat tradicional o les relacions matrimonials entre grups socials propers. A més, des d'un angle jurídic i antropològic, permeten estudiar diferents aspectes del règim matrimonial, com ara la separació de béns, el règim dotal i la pervivència de les institucions típiques de l'hereu, la pubilla i el cabaler, associats a la idea fonamental de transmissió unitària del patrimoni familiar, com també les estratègies matrimonials, com el doble casament i la mateixa solteria, atès el caire de raó de família de l'enllaç.

Després, el testament, aquell negoci jurídic formal, unilateral, personalíssim i essencialment revocable, en virtut del qual el causant regula la seva successió per causa de mort, mitjançant la institució d'un o més hereus i l'ordenament d'altres disposicions. Aquest tipus documental detalla en primer lloc l'estructura familiar, en donar-nos els noms dels pares, muller, fills, gendres i parents del difunt. A més, apropa al coneixement de les relacions d'amistat i, alhora, socioeconòmiques del causant, mitjançant l'anotació dels noms dels marmessors. Finalment, encara, informa de la posició de la família, a través dels llegats a amics, empleats, criats, creditors o deutors, sempre previs a la institució de l'hereu universal.

D'altra banda, de tots és conegut com els testaments, juntament amb els capítols, esdevenen els dos instruments notariais fonamentals per a l'establiment de les genealogies, a completar amb altres tipologies documentals. Tanmateix, els testaments excel·leixen també per a la història de la cultura i les mentalitats, sobretot mitjançant les seves clàusules preliminars (invocacions religioses, elecció de sepultura, celebració de funerals, fundacions de misses i aniversaris...), que permeten analitzar la progressiva desacralització del món modern, amb les variables de lloc, sexe i estratificació social.

Finalment, l'inventari, la relació detallada dels béns d'una persona o comunitat, feta públicament davant notari pel tutor, el curador, la vídua o l'hereu, constitueix un acte jurídic de garantia aplicable en aquells casos en què la titularitat dels béns pertany a una persona i la seva

administració a una altra. El seu aprofitament el podem sintetitzar com a referit, d'una banda, a la vida econòmica i a la cultura material i, d'una altra, a les qüestions socioculturals. Així, en primer lloc, els inventaris descriuen tipus d'hàbitat, mobiliari, estris i robes, objectes, joies o quadres, béns immobles, fàbriques o petites indústries artesanals, fet que ens apropa a la naturalesa i nivell de riquesa i als hàbits i ritme de vida.

En segon terme, els inventaris són d'una gran utilitat per a la història de la cultura, sobretot a través de les detallades descripcions de biblioteques i obres d'art que s'hi relacionen i que permeten estudiar diferents aspectes, com ara els hàbits culturals, les preferències ideològiques i les afeccions literàries. Però, a més de llibres, els inventaris detallen estàtues, quadres, imatges, robes precioses, peces d'orfebreria o joies, que mostren riquesa, sentiments i gustos estètics, amb les possibilitats de relacionar i confrontar presències i mancances, períodes i estaments, i de valorar, al capdavant, el nivell de vida i de cultura espiritual de les persones.

En un segon ordre, en l'aspecte històric relatiu a la *terra i la propietat*, la documentació notarial és la més rica i globalitzadora davant altres tipologies, com les fiscals, les eclesiàstiques o bé les senyorials. En línies generals, el seu estudi permet analitzar l'estructura de la propietat rural i urbana, la precarietat de les explotacions familiars, l'endeutament pagès i les crisis agràries, les transferències de la propietat en profit de la burgesia urbana expropiadora o les tècniques agràries i els conreus.

En primer lloc, les compravendes ens informen sobre la possessió i el moviment de la propietat, a un nivell més quotidià que altres fonts (què es ven, qui ven, qui compra, a quin preu, a quin ritme, sota quina conjuntura). A més, aquests contractes, rics en fórmules i clàusules impregnades de dret romà, donen pistes sobre la sociologia dels compradors i els venedors, la situació, l'extensió i el conreu de les parcel·les venudes, el règim de propietat i els sistemes variats de pagament. Paral·lelament a les compravendes, les permutes esdevenen molt interessants especialment per estudiar fenòmens com ara les polítiques d'arrodoniment de les propietats, cara a una major rendibilitat en la seva explotació.

En un altre ordre, els contractes de conreu (establiment emfitèutic i rabassa morta, d'una banda, i parceria, masoveria i arrendament, d'una altra), són un dels tipus documentals més genuïns del país. Deixant de banda polèmiques historiogràfiques sobre la significació de l'emfiteusi

en l'evolució del camp català, en un pla general, permet estudiar l'evolució del feudalisme tardà i del sistema senyorial a Catalunya, a través de l'anàlisi dels diferents tipus d'exacció econòmica del senyor sobre l'emfiteuta i, per tant, de subjecció del camperol a la terra, com també dels drets senyorials propis d'aquest contracte, especialment la fadiga i el lluïisme.

Al seu torn, la rabassa morta revela sobretot la transcendència del conreu de la vinya, especialment a partir del segle XVII, dóna informació sobre les tècniques agrícoles emprades pel pagès per allargar la vida dels ceps i, al capdavant, esdevé el millor testimoni per a l'estudi de l'anomenat conflicte rabassaire, aquell procés jurídic i polític de llarga durada que perdurà fins ben entrat el segle XX. Altres contractes que podem localitzar als protocols són la masoveria o la parceria, de curta durada i que condemnaven la terra a l'immobilisme. I, sobretot, l'arrendament, que representà la penetració del capitalisme al camp i que, per exemple, revela les zones de regadiu, on era més usual, perquè s'hi donava el policultiu i, per tant, el pagament en part de fruits era gairebé impracticable.

Així, tots aquests contractes de conreu són imprescindibles per a un més correcte coneixement de les tècniques agràries i el cicle dels treballs, el règim de les roturacions i els guarets, el moviment de les rendes o bé les causes de molts moviments socials d'enfrontaments entre propietaris i camperols.

En tercer lloc, cal citar els capbreus, aquells instruments on s'anotaven les confessions o els reconeixements fets pels emfiteutes als senyors directes, per tal de conservar memòria o prova de la subsistència de drets dominicals i que suposaven una renovació del domini, sense necessitat d'altra justificació. Són molt nombrosos sobretot en l'edat moderna i, ben sovint, formen llibres independents. Ultra els documents inicials de nomenament de procurador o de creació de jutge i notari, les confessions dels habitants o particulars dels llocs esdevenen la part més important i pròpia del capbreu. Hi consten els prenom i els cognoms dels emfiteutes, els seus terme i diòcesi, la relació dels béns afectats, la seva situació, superfície i afrontacions exactes, els cultius als quals es dediquen, l'origen de la titularitat i els drets dominicals.

D'aquesta manera, els capbreus esdevenen una font de primera magnitud per a moltes matèries, especialment per a l'onomàstica, on permeten arribar de vegades a la reconstrucció completa de la toponímia menor d'un lloc. Però, sobretot, els capbreus són útils per a la història agrària, en aspectes com ara l'estructura i la divisió de la propietat,

l'increment o la disminució de la superfície conreada, els diferents conreus, la parcel·lació, l'empresa familiar i les seves variacions i els moviments globals d'aquests fenòmens d'acord amb la conjuntura. Encara, els capbreus són interessants per esclarir aspectes demogràfics i socials, com ara el creixement de la població, l'extinció de famílies, el pubillatge o la concentració d'herències.

Finalment, tot i que aquests instruments no són exclusius d'aquest vessant, cal no oblidar els contractes de préstec, és a dir, els que permetien accedir al crèdit de diner, bé per via monetària (el préstec o *mutuum* i la comanda dipòsit), bé per via de capitals o crèdit a llarg termini, mitjançant la constitució i venda de rendes (censals i violaris). Tots aquests contractes, realment molt freqüents als protocols, permeten estudiar fenòmens vitals en l'evolució social, com ara l'endeutament pagès o l'expropiació per deutes de la petita propietat camperola per part de grups burgesos enriquits. Així, es poden analitzar les desviacions de capitals paràsits de burgesos i de comunitats diverses vers el còmode refugi del préstec a interès fix, i també la transferència de la propietat i el creixement de la diferència social, segons el grup que acumuli.

De la mateixa manera, en el vessant de *l'artesanat i la indústria*, la documentació notarial no ha estat tradicionalment la preferida dels investigadors, davant altres tipus documentals, com ara les ordenances gremials, els fons oficials i la documentació municipal, tal vegada més directament accessibles. Tanmateix, els fons de protocols són fonamentals per analitzar aspectes relacionats amb les tècniques artesanes anteriors al segle XVIII –el moment del primer procés industrialitzador–, l'organització corporativa de confraries i gremis, els capitals, la producció i el consum i, al capdavant, els preus, les pràctiques empresarials o les inversions.

En primer lloc, els contractes d'aprenentatge i de treball, molt freqüents en el període medieval i que decreixen amb el procés industrialitzador perquè esdevenen d'estipulació privada, són una font de primera magnitud per a l'estudi de qüestions relacionades amb els oficis, els sistemes de contractació, l'evolució de l'artesanat o les anàlisis dels salaris entre els diferents sectors professionals.

Els contractes d'obres, al seu torn, aquells que tenen com a finalitat la contractació de personal especialitzat per a l'execució de qualsevol element, esdevenen fonamentals per a la història de l'art, ja que s'hi determinen dades bàsiques, com ara la descripció de l'obra a realitzar –fet més interessant si no s'ha conservat–, els encarregants –persones individuals o institucions públiques o religioses–, els artistes autors –de

gran transcendència cara a la identificació d'obres anònimes—, els materials emprats, el preu o la duració de l'execució de l'obra, elements tots ells interessants per al coneixement dels sistemes de treball, dels guanys o dels finançaments. D'altra banda, cal considerar els contractes d'execució de serveis, com ara: d'edició de llibres, útils per a la història de la impremta, la llibreria i la literatura; de representació d'obres de teatre, interessants per a l'anàlisi dels moviments i les influències culturals; o també d'ensenyament, bàsics per a la història de l'escolarització i de les institucions culturals.

Igualment, les constitucions de societats, documentació bàsica per conèixer aspectes com el nombre de fàbriques i la seva ubicació, el nombre de socis i la seva condició, el capital aportat per cadascú i la seva responsabilitat. O, encara millor, els processos de consolidació i modernització, els inicis de la mecanització i la industrialització, l'acumulació de capital, la formació de l'empresariat, l'establiment de la disciplina fabril i les transformacions urbanes que se'n derivaren, qüestions que formen part del procés de sorgiment de la revolució industrial.

Finalment, la documentació de gremis, llibres retinguts segurament pels notaris a les seves escriptories i que es dipositaren després als arxius de protocols, mentre que d'altres, conservats a les cases gremials, en desaparèixer els gremis, passaren als arxius municipals o bé es perderen. Enfront la documentació corporativa i municipal, els protocols permeten veure la cara amagada de les corporacions, en molts dels seus aspectes, i la imbricació dels seus membres amb la resta de la societat: les normes d'aprenentatge dels oficis, l'ingrés en els cossos d'oficials i mestres, les tècniques de cada ofici, els ajuts donats per les confraries als seus membres o, al capdavant, la mateixa organització professional o el funcionament intern d'aquestes institucions corporatives i assistencials tan pròpies de l'Antic Règim.

En darrer terme, la història del *comerç i la marina* ha estat una àrea privilegiada en els estudis d'història econòmica, sens dubte pel fet d'esdevenir aquest un sector molt dinàmic. A part de les fonts duaneres, administratives, corporatives o de comptabilitat privada, la documentació notarial és imprescindible especialment per a l'anàlisi de l'estructura del capital comercial, l'establiment de la xarxa d'intercanvis, els transports o la mateixa vida de la burgesia mercantil.

En primer lloc, les actes de companyies, documents molt propis per a l'estudi de l'estructura del capital comercial i mercantil. Ens referim a les comandes, les societats i, sobretot, a les grans companyies, a partir

del segle XVIII, una societat més estable i amb major disponibilitat de capitals, constituïda com una empresa de molts socis, units de vegades per vincles familiars. Aquests instruments relatius a les societats i companyies permeten analitzar aspectes interessants, com ara l'estructura de les relacions econòmiques i personals que s'establien entre els diferents sectors burgesos (comercials, industrials i financers), els tipus de preferència inversora d'aquesta classe o la diferent intensitat dels beneficis i riscos en els negocis; en definitiva, l'activitat comercial i mercantil, de la Corona catalanoaragonesa primer, i d'altres mercats, atlàntics o americans, després.

Un altre instrument comercial molt conegut i abundant als protocols són les assegurances marítimes, signades pels mercaders induïts pel desig d'evitar els possibles riscos de les seves operacions (naufraigs, robatoris de corsaris...), fins al punt que, especialment durant els segles XV-XVII, formaven llibres especials a part. Amb el decurs dels anys, el contracte d'assegurança s'estengué també, per bé que amb quantia menor, als transports terrestres, davant el perill que suposaven els saltjadors de camins i ateses les rivalitats entre ciutats, i als esclaus, per evitar riscos de pèrdua, fugida o mort.

A part de la qüestió de la prevenció de riscos, aquests contractes són molt interessants per determinar els mercats i la distribució geogràfica del tràfic, és a dir, esdevenen útils per reconstruir les principals àrees del tràfic marítim català, ja que hi consta el lloc de destí dels vaixells. Alhora, donen una informació de tipus complementari, perquè parlen indirectament sobre la conjuntura històrica, quant a conflictes bèl·lics o tranquil·litat de les mars, segons la seva freqüència.

Cal parlar igualment dels contractes de nolis, documents alternatius a les assegurances i complementaris dels rebuts, els pagarés o les lletres de canvi, i que ajuden a formar-nos una idea de les àrees més freqüentades pel gran comerç català en els diferents períodes històrics. Paral·lelament a aquests contractes, tenim també les actes de patronia o de nomenament de patrons, i els de reconeixença de parçoners o reconeixement de partícips. Uns i altres ajuden a conèixer el joc d'interessos que es donen en el finançament de la barca, entesa com a empresa comercial i de transport, com també són útils per a l'estudi de la reconstrucció de la flota mercantil catalana, la seva importància econòmica o bé la geografia de les drassanes.

La utilització d'aquesta documentació es veu facilitada, sobretot en la segona meitat del segle XVIII, per l'aparició, a les antigues capitals de les províncies marítimes (Barcelona, Mataró, Sant Feliu de Guíxols...), de

les anomenades *Escrivanies de Marina*, especialitzades en la construcció naval i el comerç marítim. En aquests registres especials, avui hi trobem tipus documentals molt diversos, com ara matrícula de vaixells de nova construcció, contractes de tripulació per navegar, concessions de patronies, caucions, nolis i un llarg etcètera.

Per acabar, un tipus notarial que tradicionalment ha estat considerat de segon ordre és la procura, és a dir, el poder, contracte que presenta múltiples variants. No obstant això, cal dir que és molt freqüent als protocols l'aparició de poders atorgats per una casa comercial o per un comerciant a favor d'altres per motius ben diversos. Així, especialment en els casos de les proccures mercantils, la seva consulta seriada esdevé il·lustrativa sobre les activitats econòmiques d'una família, les seves aliances en la formació de les companyies, l'acceleració o la disminució de l'activitat segons la freqüència dels instruments en un període determinat o l'establiment de llistats de corresponsals o agents en les diferents àrees del comerç català.

Però, a més, cal tenir present que als protocols hi podem localitzar documents de cúria, atesa la competència del notari en l'esfera judicial, abans de la Llei orgànica del notariat de 1862. O també de tipus religiosos, com ara actes de processos de beatificació o canonització, actes de concilis generals o provincials, deliberacions dels capítols provincials d'alguns ordes religiosos o bé registres de negocis de la Santa Croada i de la Inquisició.

Laureà Pagarolas i Sabaté

Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya

Demarcació de Barcelona

Adreça: Carrer dels Arcs, 1-3, 4a planta
08002 Barcelona

Telèfon: 93 306 78 43

Fax: 93 412 38 56

E-mail: arxiuh.bar@coac.net

Horari: Dilluns a divendres, de 10 a 14.30 h

Accés: Lliure.

Responsable: David Ferrer i Bastida (cap del centre de documentació),
Andreu Carrascal (arxiver)

1. Documentació

Rebutis d'obres de la construcció del Palau i edificis del virrei Amat (c. 1776) (Signatura: C 607 / 608).

Plànols del projecte atribuït a Juan Cermeño per a la reconstrucció del monestir de Montserrat (Signatura: H 101B / 4 / 112 – H 101B / 5 / 135 a 118).

Andreu Carrascal

Arxiu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi

Adreça: Passeig Isabel II, 1, 2n pis. Casa Llotja
08005 Barcelona
Telèfon: 93 519 24 52
Fax: 93 519 02 16
Horari: Dilluns a divendres, de 10 a 14 h., amb cita prèvia.
Accés: Restringit.
Responsable: Leopoldo Gil i Nebot (secretari general)

L'Acadèmia es va fundar al segle XIX i va assumir algunes funcions de la Junta de Comerç de Catalunya; per això hi ha aquest seguit de documentació que assenyalen en les sèries més importants.

1. Documentació

Llibre de Matrícula de l'Escola Llotja (1775-1835).
Correspondència de l'Escola Llotja.

2. Instruments de descripció

Inventari en curs de realització.

3. Bibliografia

MARÈS I DEULOVOL, Frederic: *Dos siglos de enseñanza artística en el Principado*, Barcelona, 2ª edició, 1974.

4. Temes d'estudi

L'ensenyament de les belles arts, especialment el relacionat amb l'Escola Llotja.

Leopoldo Gil i Nebot

Biblioteca de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya

Adreça: Carme, 47
08001 Barcelona
Telèfon: 93 517 16 86
Fax: 93 517 16 86
Horari: Dilluns, dimecres i divendres, de 10 a 13 h.
Accès: Lliure
Responsable: Josep M. Massons i Esplugas (director de la Biblioteca)

1. Documentació

Lligalls de documents diversos (1768-1800): 3 lligalls. Tràmits per a la constitució de l'*Academia médico-práctica* de Barcelona. Epistolari entre metges de diferents localitats.

Llibres d'Actes (1770-1819): 4 volums. Acords de l'Acadèmia (1770-1795): 2 volums. Actes de l'*Academia Médico-Práctica* de Barcelona (1799-1819): 1 volum. Documents sanitaris (1780-1782): 1 volum.

4. Temes d'estudi

La fundació de l'actual Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. La situació sanitària de l'època.

Josep M. Massons i Esplugas

Arxiu Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau

Adreça: Carrer Sant Antoni Maria Claret, 167
08025 Barcelona

Telèfon: 93 291 91 99

E-mail: mcamp@hsp.santpau.es

Horari: Dilluns a dijous, 8 a 17 h; divendres, 8-14 h. Previ avís.

Accés: Lliure (DNI). Cal omplir una fitxa d'investigador.

Responsable: Josep M. Miret i Voltas (director)

1. Documentació

Reglaments (Constitucions i ordinacions): 1417-1985. Reglamentació de l'activitat hospitalària.

Actes de la Molt Il·lustre Administració de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau: 1714-1808. Decisions preses per la Molt Il·lustre Administració.

Protocols notarialis (Manuals): Llibres dels notaris donant fe de tots els esdeveniments relacionats amb la vida de l'Hospital.

Expòsits i dides: 1714-1808. Registre de nens abandonats i registre de pagaments a les dides per alletar els nens abandonats.

Casa del Teatre o Teatre Principal de la Santa Creu: 1526-1981. Història del Teatre Principal de la Santa Creu.

Ocupació francesa: 1797-1842. Documents de l'època de l'ocupació francesa: Assistència als malalts i dificultats econòmiques.

Cal tenir present que una part important de la documentació històrica de l'Hospital de la Santa Creu es conserva a la Biblioteca de Catalunya (Vg. *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, VII (1923-1927), pàg. 368-371).

2. Instruments de descripció

CASES I LOSCOS, Lluïsa: *Catàleg dels protocols notarialis de Barcelona. 2. Altres arxius*, Barcelona, Fundació Noguera, 1990.

LARRUCEA, Carmen: «Los protocolos notariales del Hospital de la Santa Cruz (1401-1846)», *Sant Pau*, volum 8, núm. 4 (1987), pàg. 228-231.

LARRUCEA VALDEMOROS, Carmen; CAMP JUNCADELLA, Mercè; SALMERON SÀNCHEZ, Pilar: «Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau», dins *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*, 5, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1992, pàg. 385-404.

Hom disposa d'un inventari mecanografiat de totes les sèries esmentades.

3. Bibliografia

CAMP, Federico: «El Hospital de la Santa Cruz y la invasión napoleónica (algunas notas)», *Anales del Hospital de la Santa Cruz y San Pablo*, año II, núm. X (1928), pàg. 256-259.

CORTÉS, Francesc: «El proyecto de arreglo para la orquesta del Teatro de Barcelona: Nuevos parámetros para el análisis de la actividad musical», *Anuari Musical*, 55 (1998), pàg. 225-245.

FARGUES GARCÍA, Isabel; TEY FREIXA, Roser: «Enfermería en el siglo XVIII», *Revista Rol de Enfermería*, 222 (1997), pàg. 77-85.

GALAZZO, Alberto: *Contributi alla bibliografia di Pietro Generali. Tra i meandri della musica. Saggi di A. Prudenza, G. C. Barbavara, G. Bustrico con note critiche, postilla biografica, catalogo delle opere teatrali a cura di Alberto Galazzo. Ricerca di aspetti inediti e dimenticati del mondo musicale italiano curata da Arturo Sacchetti e Alberto Galazzo. Volume I*, 1981.

LARRUCEA, M. Carmen: «El Teatre Principal i l'Hospital de la Santa Creu», *Sant Pau*, vol. 1, núm. 3 (1980), pàg. 130-135.

–: «L'Hospital de la Santa Creu sota la dominació francesa: 1808-1814», *Sant Pau*, volum 4, núm. 4 (1983), pàg. 141-145.

LLOPIS MARTÍ, Josep Lluís: *La Guerra del Francès (1808-1814) i la Guerra Civil (1936-1939)*, s. l., 1997.

–: *Fets i anècdotes de com es va viure l'ocupació francesa de 1808-1814 a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona*, s. l., s. d.

RADIGALES I BABÍ, Jaume: *Els orígens del Gran Teatre del Liceu*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

Reglament del Cos Facultatiu de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Barcelona, Nuñez i Cia. (Aprovat per la MIA el 9 d'agost de 1931).

Reglamento General para el régimen y gobierno del Hospital Provincial de Santa Cruz de Barcelona, Barcelona, Imprenta de Magriñá y Subirana, 1869.

- ROCA, Josep M.: *Ordinacions del Hospital General de la Santa Creu de Barcelona (Any MCCCCXVII)*, Barcelona, 1920.
- SUERO ROCA, M. Teresa: *El teatre representat a Barcelona de 1800 a 1830*, 3 volums, Barcelona, Institut del Teatre, 1987.
- VILASECA, M.: «Taula o sumari breu de las ordinacions fetas a XXVIII de abril del any MDLXXI, en la reforma del any MDCLXVII, y en la confirmació del any MDCCVII sobre lo ordre, cura, tracte, servey y disposició dels Malalts se deu tenir y servir en esta Santa Casa del Hospital General de Santa Creu de Barcelona», *Anales del Hospital de la Santa Cruz y San Pablo*, any III, núm. XVII (1929), pàg. 293-295.
- VINYOLES I VIDAL, Teresa M.: «Aproximación a la infancia y la juventud de los marginados: Los expósitos barceloneses del siglo XV», *Revista de Educación. Historia de la Infancia y de la Juventud*, 281(1986), pàg. 99-125.
- VINYOLES I VIDAL, Teresa M.; GONZÁLEZ BETLINSKI, Margarida: «Els infants abandonats a les portes de l'Hospital de Barcelona (1426-1439)», dins *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña Medieval*, II, Barcelona, CSIC, 1981-1982, pàg. 191-285.

4. Temes d'estudi

La sèrie *Reglaments* permet estudiar les regles i, en general, les activitats a l'Hospital de les Germanes de la Causa Pia de Darder, dels Germans de l'Hospital de la Santa Creu i de les Germanes de la Caritat, així com les relacions dels religiosos amb els malalts i els metges.

Les *Actes de la MIA* són una font fonamental per conèixer l'administració de l'Hospital i del Reial Col·legi de Cirurgia, les activitats de les germandats que assistien els malalts, l'actuació de metges, cirurgians i personal d'infermeria, i els expòsits. També es pot estudiar el Teatre Principal i les seves ordinacions.

Amb la sèrie de *Protocols notarial*s podem investigar les donacions a l'Hospital i les activitats relacionades amb la infermeria, els expòsits i les dides, a més d'algunes actuacions referents al Teatre Principal.

La sèrie *Expòsits i dides* permet estudiar, a més d'aquests temes, la pobresa a Barcelona en general.

Amb la documentació de la sèrie *Casa del Teatre* poden estudiar totes les activitats del Teatre Principal de la Santa Creu (precedents, concessions que va rebre, incendi, obres de reconstrucció, recaptacions, comptabilitat, arrendaments, inventaris, comèdies i decoració)

Quant a la sèrie *Ocupació francesa*, permet conèixer les relacions de l'Hospital amb els militars francesos, l'assistència als malalts i l'estat econòmic de la institució a principis del segle XIX.

Mercè Camp

Arxiu Diocesà de Barcelona

Adreça: Carrer del Bisbe, 5
Telèfon: 93 270 10 17
Fax: 93 270 13 04 / 93 270 13 03
E-mail: dpcarqbcn@filnet.es
Horari: Dilluns a divendres, de 9 a 13 h. *Accés:* Lliure; presentació del DNI o passaport. Cal omplir una fitxa d'investigador.
Responsable: Josep M. Martí i Bonet (director).

Documentació

Sèries documentals

Mensa episcopal: Processos, drets del bisbe i del bisbat, i administració dels mateixos. Hi ha subsèries que acaben al segle XIX, per exemple, l'administració d'entrades i sortides de la Seu (1502-1836), Registres de pensions de la Seu (1775-1833) i altres drets feudals de la mitra (alta edat mitjana fins a la desamortització de 1835).

Col·lacions: Nomenaments de rectors, vicaris, càrrecs eclesiàstics i beneficis realitzats pel Sr. bisbe, el vicari general o els governadors eclesiàstics. Entre l'any 1714-1808 hi ha 20 volums. Hi ha actes de presentació, renúncia, institució, permuta, possessió...

Registra communium: Plasma tota l'activitat de la cúria del bisbat: erecció de noves parròquies, benedicció i consagració d'esglésies, permisos per posar campanes, llicències per construir nous convents, delegacions de visites pastorals, visites *ad limina*, lletres dimissòries, llicències per confessar, viatges, concessió d'indulgències, confraries, absolució de jurament, pràctiques de la Quaresma, rogatives per les calamitats, jubileus, processons, relíquies de sants, almoines a Montserrat... Dels anys 1714-1808 hi ha 29 volums.

Visites pastorals: Sèrie que enregistra les visites que feia el bisbe o el seu delegat a les parròquies, convents, ermites, institucions de beneficència... Comencen ja l'any 1303. Hi ha l'estat de l'església i de la feligresia visitada amb molts inventaris i decrets de reforma. Entre els anys 1714-1808 hi ha 22 volums.

Registres d'ordenacions: Hi ha la relació dels ordenats: tonsura clerical, ordes menors, sotsdiaca, diaca, prevere. Entre els anys 1714-1808 hi ha 41 volums.

Registra verbalium: S'hi copiaven les confessions o jurament d'autenticitat dels continguts dels documents, declaracions dels procuradors de la cúria eclesiàstica, apel·lacions, informes sobre la mort del bisbe... Entre els anys 1714-1808 hi ha 7 volums; tanmateix dels anys 1764-1836 no hi ha cap volum.

Registra litterarum: És una sèrie que va del 1361 al 1776. S'hi copien tant les cartes enviades a la cúria com les rebudes de matèries que calia que la cúria executés o contenciosos amb la cúria civil. És un complement dels judicis del tribunal eclesiàstic. Dels anys 1714 al 1776 hi ha 15 volums.

Registra gratiarum: Documents que són concessions de gràcies, creació de parròquies o càrrecs eclesiàstics, reconciliació d'esglésies públiques o oratoris, dispenses de proclames matrimonials o d'impediments canònics, aprovació d'obres efectuades en temples o cases parroquials, comissions especials, interdictes, excomunionis, reformes de confraries o llicències per vestir hàbits eclesiàstics. Entre els anys 1714-1808 hi ha 21 volums.

Taxes de beneficis: Els beneficis calia que paguessin uns tributs a la mitra, capítol catedral o a la mateixa parròquia en la qual estaven radicats. En el període 1714-1808 sols hi ha 2 volums.

Butlles pontifícies: Aquesta sèrie s'extingeix l'any 1767. Són privilegis papals, breus, motu propis dels papes... per les quals el papa concedia abadies, parròquies, canongies, beneficis, capellanies... Eren com és obvi còpies dels originals rebuts a la cúria episcopal de Barcelona. Entre els anys 1714-1767 hi ha 9 volums.

Testament i causes pies: Documentació que procedia del tribunal eclesiàstic anomenat *Testament i causes pies*. El jutge era el provisor, càrrec molt important en la cúria. Són, doncs, còpies dels testaments i les administracions de les causes pies. Entre els anys 1714 al 1808 hi ha 62 volums.

Processos: És una sèrie molt àmplia. Ella sola ocupa 170 metres lineals de prestatgeria. Els temes preferents són processos de provisió de beneficis i de divorcis. Però també hi ha plets contra els ajuntaments (referents a les obres en esglésies), contra confraries, santuaris... i molts altres temes, tal com es pot veure en els índexs d'aquesta sèrie. Entre els anys 1714-1808 hi ha un miler de lligalls.

Expedients i informacions: Es tracta de documentació molt diversa agrupada en aquesta sèrie pel fiscal del tribunal eclesiàstic. Hi ha moltes informacions referents a la història de la ciutat de Barcelona i dels ciutadans. S'han fet índexs cronològics. Dels anys 1714-1808 hi ha 81 lligalls.

Litterae visoriae: Són permisos per obres projectades a les cases rectorals. Quatre lligalls corresponen als anys 1714-1808.

Registra excommunicatorum: Són els juraments que feien els oficials reials –inclòs el virrei– de complir la immunitat eclesiàstica. També hi ha el registre dels incompliments que es sancionen amb la pena d'excomunió. Hi ha tres registres dels anys 1537-1737.

Llicències ministerials: Són llicències per confessar i celebrar la missa. Dels anys 1714-1808 hi ha 10 volums.

Registres dels drets de patronats: Són registres dels drets que el personal laic –la majoria– tenien sobre beneficis i esglésies. Hi ha un volum que és del 1753.

Actes sinodals: Hi ha dos volums que van del 1675 al 1755, a més de 4 lligalls corresponents al projecte del sínode diocesà que volia celebrar el bisbe Climent el 1767.

Expedients matrimonials: Són els tràmits previs a la celebració del matrimoni, amb llicències i altres documents de dispenses de proclames. Del període 1714-1808 hi ha 19 volums.

Expedients matrimonials amb dispensa apostòlica: Quan entre els contraents hi havia algun impediment canònic per a celebrar-se el matrimoni, es demanava dispensa al papa. Aquesta sèrie va des del segle XIV fins al segle XX. Dels anys 1714-1808 hi ha uns 50 lligalls.

Concursos: És la documentació referent a la provisió de les prebendes, previ concurs d'oposició, tal com ho decretava el Concili Tridentí. Dels anys 1714-1808 hi ha 13 lligalls.

Registre de confirmats: Sèrie iniciada al segle XVII. Cal advertir que són els confirmats a la capella del Palau Episcopal i a la catedral. Hi ha 12 volums corresponents als anys 1714-1808.

Llicències i decrets: Són 5 volums que reuneixen 350 expedients tramitats del 1612 al 1774. Els temes principalment són: erecció de confraries, permís per celebrar en oratoris, permís per construir temples, autoritzacions per a contractar préstecs... Existeixen índexs.

Registres de dotalies: Calia que les parròquies tinguessin un capital, possessions... per a desenvolupar llur missió. Pròpiament els 14 volums que té la sèrie són molt anteriors al 1700; tanmateix era un instrument molt emprat entre els anys 1714-1808.

Absolució de jurament: Són les dispenses de jurament fets en contractes i altres pactes. N'hi ha milers, tots ells ordenats i classificats cronològicament, formant trenta voluminosos lligalls. La majoria són dels segles XVII-XVIII.

Dispenses pontifícies: Tres lligalls en els quals hi ha dispenses, que el papa concedeix, de irregularitats motivades per altercats, guerres i «defectes» de natalitat.

Reduccions apostòliques: Aquesta sèrie agrupa la documentació referent a les peticions i concessions de reducció de càrregues i obligacions eclesiàstiques que constaven en la fundacions de beneficis, parròquies... Hi ha 4 volums que van del 1614 al 1767.

Expedients de mort presumpta: Eren motivats normalment com a conseqüència de la guerra. Calia, en molts casos de viduïtat, que es fes un document per poder rebre els testaments corresponents.

Patrimonis: Als sacerdots que no eren beneficiats se'ls exigia un capital de subsistència. Hi ha 25 volums i 19 lligalls, molts dels quals corresponen als segles XVIII i XIX.

Fundació de misses: Normalment són assignacions de diners i rèdits de possessions aplicats als sufragis de difunts. S'inicien l'any 1790 i continuen durant tot el segle XIX.

Decrets: Aquesta sèrie la constitueixen quatre registres que agrupen la documentació del compliment d'un decret del concili de la Tarracònese del 1727, referent a les anotacions d'inversions de quantitats de diners que pertanyien a beneficis i altres fundacions pies. La majoria dels decrets eren sobre l'autorització de censals a favor dels beneficis, confraries i germandats.

Speculum titularum ecclesiasticorum: Són 5 volums en els quals es fa un resum de la història dels beneficis, parròquies, capellanies, rectories, fundacions, col·lacions... de tota la diòcesis de Barcelona. És obvi que aquest historial comença ja ressenyant documents de l'alta edat mitjana. Tanmateix hi ha moltes informacions –especialment de beneficis i creació de parròquies– dels segles XVII-XIX. És una obra –que ara es pot consultar en CD rom– redactada per l'arxiver diocesà durant els anys 1721-1779, Dr. Antoni Campillo, i continuada pels oficials de la cúria eclesiàstica en els primers anys del segle XIX.

Beneficial: És una de les sèries més voluminoses de l'arxiu diocesà. Té 218 volums. S'hi poden trobar expedients de fundació, col·lecció, plets etc... de tots els beneficis del Bisbat. Dels anys 1714-1808 hi ha uns 50 volums i lligalls.

Oratoris: Aquesta sèrie procedeix de molts documents que abans del segle XVIII integraven les sèries Comuns i Gràcies. Es tracta d'oratoris privats, tan comuns durant els segles XVIII-XX. Dels anys 1714-1808 hi ha dos volums.

Esmenes i entrades de partides: Són ratificacions de partides sacramentals i decrets d'inclusió de noves partides que no estaven en els llibres parroquials. Aquesta sèrie és important quan els esmentats llibres parroquials foren cremats durant la guerra civil del 1936-39. Sols del segle XVIII hi ha 10 lligalls i dels anys 1800-1809 trenta lligalls.

Biografies i Testaments: Són historials que els sacerdots presentaven al bisbe per donar suport a diverses peticions. Van del 1751 fins als nostres dies. Hi ha unes 60 lligalls.

Parròquies: És documentació dispersa que fa referència a parròquies. És molt àmplia i se n'ha fet un exhaustiu índex. Especialment són documents dels segles XVIII-XX de gran interès històric.

Seminari Conciliar: Malgrat que el Seminari Conciliar fou erigit el 29 de novembre de 1567, la documentació es pròpiament dels segles XVIII-XX. Hi ha notícies del Col·legi de Cordelles i del Seminari instal·lat a les Rambles, així com àmplies informacions d'alumnes, professorat, biblioteca, etc.

Ordes religiosos: Són els historials de llurs fundacions, ingressos, vesicions d'hàbits, etc. La part referent a les religioses és més voluminosa, car el bisbe hi tenia una jurisdicció més especial. Dels anys 1714-1808 hi ha poca documentació, perquè cal buscar-la en les sèries *Comuns* i *Gràcies*.

Circulars: És una sèrie que abarca especialment els anys que van del 1800 al 1858, any aquest últim en que es començà a publicar el Butlletí Oficial del Bisbat.

Expòlis i Vacants: Expòlis eren els béns que els beneficiats deixaven en la seva mort. Vacants eren les rendes que es produïen des de la mort del beneficiat a la nova col·lació. Tots aquests béns, gràcies al concordat del 1753, eren donats a la corona.

Edictes episcopals i pastorals: Abans del segle XVIII els edictes dels bisbes, vicaris generals, vicaris capitulars, etc. eren incorporats a la sèrie dels *Comuns* o als Registra litterarum. Un cop iniciada la publicació del Butlletí Oficial del Bisbat (1858), els edictes s'editaven en aquest butlletí. Per tant, en els 12 lligalls que es conserven hi ha documentació dels anys 1714-1808.

Inventaris i Testaments: És documentació annexa als plets del tribunal eclesiàstic. És una sèrie àmplia i esta ordenada cronològicament i alfabètica; tanmateix, no hi ha índexs. Dels anys 1714 al 1808 hi ha un centenar de lligalls.

Fons microfilmats

L'any 1974 l'Arxiu va començar, amb un equip propi, un ampli programa de microfilmació dels fons arxivístics custodiats en el mateix Arxiu i dels arxius parroquials. En l'actualitat se n'han microfilmats un gran nombre; o sigui, més de vuit milions de fotogrames, que equivalen a 6000 rotlles de microfilms. La documentació anterior a l'any 1900 s'ha microfilmada en pel·lícula de 35 mm. i la del segle XX en 16 mm. Al mateix temps l'Arxiu va microfilmada *in situ* els llibres sacramentals actuals de les parròquies. Els investigadors poden consultar aquestes còpies microfilmades sense que calgui que es desplacin als arxius parroquials. El programa de microfilmació dels llibres sacramentals actuals ha estat acceptat per a tot Catalunya per la Conferència Episcopal Tarraconense. Tanmateix, ha estat superat per la programació de digitalització de moltes sèries, entre d'altres l'anomenada *Arxius Parroquials*. Hi ha còpia d'aquests microfilms i CD roms a l'estranger. L'any 1976 es va publicar un opuscle en el qual s'exposava el programa de microfilmació de l'Arxiu: J. M. MARTÍ BONET, *Los libros sacramentales, codificación y nuevos módulos*, Barcelona, 1976.

2. Instruments de descripció

Catàlegs i Inventaris no impresos

L'Arxiu té una secció anomenada, ja en el segle XVIII, *Índexs i Inventaris*. Gràcies a aquests instruments de consulta, l'investigador té un fàcil accés a les sèries arxivístiques. Els més importants són els següents:

Mensa episcopal. Tres inventaris, elaborats per l'arxiver Campillo (1730). Abasten la totalitat de la sèrie, menys els pergamins.

Registra communium. Quatre inventaris (10, anys 1303-1515; 20, anys 1551-1698; 30, anys 1561-1746; 40, anys 1616-1900), els tres primers elaborats per l'arxiver Campillo. Recentment s'ha completat el primer inventari.

Col·lacions. Tres inventaris (10, anys 1487-1567; 20, anys 1568-1775; 30, anys 1780-1915).

Registra gratiarum. Dos inventaris (10, anys 1363-1685; 20, anys 1685-1829).

Causes Pies. Hi ha un índex general alfabètic dels expedients.

Beneficial. Quatre inventaris, que abasten els segles XVI-XVII, elaborats per l'arxiver Campillo.

Expedients matrimonials. 110 volums, que abasten des de l'any 1772 al 1984.

Recentment s'ha iniciat la publicació de catàlegs de les sèries més importants de l'Arxiu (vegeu *Instruments impresos*). Així mateix, l'arxiver Fèlix Miquel ha elaborat tres inventaris que contenen els arxius següents: *Primer llibre:* inventaris dels arxius parroquials de Cardedeu, Santa Agnès de Malenyanes, Martorelles, Miralles-Orpí, Pontons, Sant Martí Sarroca, Sant Pere de Vilamajor, Vilarrodonà, de la Col·legiata de Santa Anna, dels Beneficiats de Vilafranca del Penedès, dels arxius consolars Pontifici i del Regne de Nàpols-Sicília, i l'arxiu particular del doctor Lluís Carreras. *Segon llibre:* inventari dels arxius parroquials de Pacs, La Bleda, Lliçà d'Amunt, La Pobla de Claramunt, Palou, Sant Esperit de Terrassa, Sant Pere de Terrassa, La Batlloria, Vallgorguina, Vilardell, Olzinelles, Sant Feliu de Llobregat, Sant Andreu de Llavaneres, Santa Creu d'Olorde, Sant Jaume de Barcelona, Collbató, Prats del Rei, Montcada i Reixac, Mediona i l'Ametlla. *Tercer llibre:* inventaris dels arxius de la Croadà, Beatificacions i Relíquies, Monestir de Sant Miquel del Fai, de la sèrie de Causes Pies i de la Secretaria de l'Arquebisbat.

Fitxes

Hi ha un milió de fitxes. Treball iniciat per l'arxiver Sanabre i que es continua en l'actualitat. Les sèries més importants de les quals hi ha fitxes són: *Registra communium, Col·lacions, Ordes, Visites pastorals, Processos, Expedients i informacions, Expedients matrimonials, Esmenes i entrades de partides, Biografies i Baptismes d'adults.*

Instruments impresos

MARTÍ BONET, J. M.: *Organigrama del Archivo Diocesano de Barcelona*, Barcelona, 1975.

MARTÍ BONET, J. M.; NIQUI PUIGVERT, L.; MIQUEL MASCORT, F.; CODINA VILA, J.: *Els Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, vol. I, Barcelona, 1984.

MARTÍ BONET J. M.; NIQUI PUIGVERT, L.; CODINA VILA J.; MIQUEL MASCORT, F.: *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, Barcelona, 1984.

SANABRE, J.: *Guia de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, Barcelona, 1934.

–: *El Archivo Diocesano de Barcelona*, Barcelona, 1947.

SECRETARIAT D'ARXIVERS ECLESIASTICS DE CATALUNYA: *Guia dels arxius eclesiàstics de Catalunya-València-Balears*, Barcelona, 1978.

3. Bibliografia

- ALONSO, B.; DÍAZ, A.: *Tradiciones alrededor de la Catedral de Barcelona*, Barcelona, 1998.
- ARXIU DIOCESÀ DE BARCELONA: *Els llibres sacramentals, codificació i microfilmació dels registres de les partides sacramentals. Directori, suplement del Boletín Oficial del Arzobispado* (Barcelona, juny 1975).
- BOS, J.: *Las campanas de la Catedral*, Barcelona, 1997.
- CABO DELCLÓS, L.: *Artistes i artesans que, en el transcurs dels segles, han intervingut al temple parroquial de Sant Just i Sant Pastor de Barcelona* Barcelona, 1979.
- COLL, C.; ESTEBAN, M.C.; FARRANDO, R.; HERNÁNDEZ, N.: *Los santos en la Catedral de Barcelona*, Barcelona, 1998.
- DÍAZ, A.: *Introducción al año 2000*, Barcelona, 1999.
- ESTEBAN, M.C.; FARRANDO, R.: *Historia y leyenda de las claves de bóveda de la Catedral de Barcelona*, Barcelona, 1996.
- FARRANDO, R.: *La piedra de Montjuich de la Catedral de Barcelona*, Barcelona, 1998.
- FARRANDO, R.; OMELLA, R.: *Las rejas de la Catedral de Barcelona*, Barcelona 1996.
- FARRANDO, R.; COLL, C.; ESTEBAN, M.C.; HERNÁNDEZ, N.: *Los santos de la Catedral de Barcelona*, 5 vol., Barcelona, 1997-2000.
- MARTÍ BONET, J. M.: *Los libros sacramentales, codificación y nuevos módulos*, Barcelona, 1976.
- : *La Catedral de Barcelona*, Barcelona, 1997 (en set idiomes).
- : *Los vitrales de la Catedral de Barcelona*, Barcelona, 1999.
- : *700 años de la Catedral de Barcelona*, Barcelona, 1999.
- MARTÍ BONET, J. M.; JUNCÀ RAMON, J. M.; BONET ARMENGOL, L.: *El convent i parròquia de Sant Agustí de Barcelona*, Barcelona, 1979.
- MARTÍ BONET, J. M.; LANDER AZCONA, A. M.: *Congregación de la Natividad de Nuestra Señora (Darderas). Documentos y Comentarios*, vol. 1/1 (Barcelona, 1982), vol. 1/2 (Barcelona, 1985).
- MARTÍ BONET, J.M.; RICH, A.: *Breve historia del Arzobispado de Barcelona*, Barcelona, 1998.
- MARTÍ BONET, J. M. et al.: *Sant Vicenç de Sarrià*, Barcelona, 1987.
- : *Història de Gualba*, Barcelona, 2000.

SECRETARIAT INTERDIOCESÀ DE CUSTÒDIA I PROMOCIÓ DE L'ART SAGRAT DE CATALUNYA: *Taüll. Boletín de las Comisiones para el Patrimonio Cultural de los obispados catalanes*, núm. 1 i 2 (Barcelona, 1982).

Josep Maria Martí Bonet

Arxiu de la Catedral de Barcelona

Adreça: Pla de la Seu, s/n
08002 Barcelona

Telèfon: 93 510 06 69

Fax: 93 510 07 97

Horari: Dilluns a divendres, de 10 a 13.30 h.

Accés: Lliure.

Responsable: Josep Baucells i Reig (canonge arxiver).

En la nomenclatura peculiar de la Catedral, cal especificar que *Cari-tat* equival als fons principals que s'ocupaven de l'economia canònica, i que *Dignitat* correspon a una canongia annexa a un servei o títol de més responsabilitat i categoria.

Els llibres comptables, en les dues tipologies principals –llibres i albarans–, s'atenen en les principals sèries a períodes de dos anys o biennis a partir sempre del mes de maig d'un any senar fins a final d'abril de l'altre any senar. La documentació solta conservada a l'interior d'aquests llibres s'ha recollit a part i es guarda en caixes, sota el títol de documentació annexa.

La majoria de la documentació es conserva en forma de llibre. Molts dels llibres tenen una enquadernació amb cobertes de pergamí flexible; d'altres són plec solts. Dintre d'una gran diversitat de tamanys, la mida més usual en la tipologia de llibre se situa en 300/310 x 220/230 mm. Llavors contenen entre 40 i 300 folis, numerats una bona part pel sistema de foliació, i en algunes ocasions pel de paginació. Una mida especial una mica freqüent és 495 x 185 mm, amb llibres de 400 o més fulls. Els reculls denominats del tipus albarà acostumen a tenir una alçada com els llibres però d'amplada més reduïda, essent un mode estàndard el de 210 x 150 mm, i consten sovint de menys folis que un llibre, de 7 a 60 fulls.

Hi ha sèries que tenen un número correlatiu d'ordre que identifica cada peça (1, 2, etc). En aquest cas, el número és anotat a cada llibre o caixa.

Es donen de cada sèrie o subsèrie les dates extremes, que contempen el període del segle XVIII de l'any 1700 al 1808. A vegades, però, es troben dates que s'avancen o es retarden poc o molt de les indicades, per quant formen part d'un llibre que conté també documentació del XVIII.

A tall de curiositat, s'indica que es troben signatures autògrafes de reis o personatges de la família reial, als llibres de la *Confraria de la Puríssima*.

1. Documentació

Catedral

Obra

Obra: Llibres de l'Obra, 58 llibres i 4 caixes: 1699-1804; Albarans de l'Obra, 56 llibres: 1699-1810. Total: 114 llibres i 4 caixes.

Esposalles: Esposalles en general, 59 llibres: 1699-1808; Esposalles del Deganat del Vallès 12 llibres: 1716-1803; Esposalles del Deganat del Penedès, 11 llibres: 1694-1802; Esposalles del Deganat de Piera, 6 llibres: 1681-1798. Total: 88 llibres.

Sagristia

Sagristia: Llibres de comptes, 55 llibres: 1699-1809; Albarans de la Sagristia, 52 llibres: 1699-1809. Total: 107 llibres.

Llibres sacramentals: Baptismes, 29 llibres: 1699-1809; Confirmacions, 3 llibres 1695-1776; Matrimonis, 4 llibres: 1687-1815; Defuncions, 7 llibres 1692-1816; Sepultures, 12 llibres: 1687-1795; Albarans de les Sepultures, 5 llibres: 1689-1830. Total: 60 llibres.

Escolania: Albarans dels Escolans de Cota de Grana, 98 llibres: 1701-1808.

Lluminària: Administració, 53 llibres: 1699-1807.

Capelles de la Seu: Capella de Santa Maria i Santa Eulàlia: Llibres d'administració, 53 llibres: 1699-1809; Altres llibres: 3 llibres i 6 caixes: s. XVIII.– Capella de Sant Oleguer: Llibres d'administració, 12 llibres: 1710-1801.– Capella de Santa Llúcia: Llibres d'Administració, 24 llibres: 1714-1792. Total: 92 llibres i 6 caixes.

Confraries de la Catedral: Confraria de Santa Eulàlia, 4 llibres: s. XVIII.– Confraria de la Puríssima, 56 llibres: 1676-1807. Total: 60 llibres.

Capítol

Resolucions

Deliberacions: Actes Capitulars, 21 llibres: 1700-1814; Llibres de la Sivella, 18 llibres: 1696-1770.– Manaments, 14 llibres: 1693-1809.–

Arrendaments, 23 llibres: 1715-1808: id, 14 caixes: 1700-1814. Total: 76 llibres i 14 caixes.

Visites pastorals sede vacante: Visites a l'Oficialat, 10 llibres: 1702-1766; Visites al Deganat del Vallès, 5 llibres: 1715-1766; Visites al Deganat del Penedès, 7 llibres: 1720-1750; Visites al Deganat de Piera, 2 llibres: 1715-1766. Total: 24 llibres.

Secretaria

Cartes i Comissions a Roma, Madrid i Nunciatura: Cartes enviades, 8 llibres: 1700-1815; Cartes rebudes, 25 llibres: 1700-1808.– Comissions a Roma, Madrid i Nunciatura, 7 llibres, 1717-1803. Total: 40 llibres.

Dignitats i Oficis

Oficis canònics: Deganat, 7 llibres i 6 caixes: 1692-1815.– Sustentoria, 4 llibres i 3 caixes: s. XVIII.– Sagristia Major, 7 llibres: 1708-1815. Total: 19 llibres i 9 caixes.

Administració capitular: Administració general, 11 llibres i 5 caixes: 1617-1884; Administració de diverses institucions capitulars en comú, 4 llibres i 12 caixes: 1702-1840. Total: 15 llibres i 17 caixes.

Arxiu Capitular: Cròniques, 6 llibres: 1613-1851.

Notaria: Notaris del Capítol, 106 llibres i 56 caixes: 1675-1815.

Procures

Dècima, Subsidi i Excusat: Subsidi, 18 llibres: 1695-1800; Excusat, 12 llibres: 1698-1786; De la Província Tarraconense, 17 llibres: 1653-1818; Altres llibres, 18 llibres i 27 caixes: 1682-1815. Total: 57 llibres i 27 caixes.

Lleudes de Mediona i Reial: Credença del dret del vi, 13 llibres: 1706-1713.

Llegats de llibres extravagants: Comptes de particulars (comerciants, companyies, particulars, etc.), 20 llibres: 1682-1806; Comptes de localitats, 6 llibres: 1684-1874. Total: 26 llibres.

Caritat o Mensa Capitular

Administració general: Administració general de la Caritat, 53 llibres: 1699-1809; Dipòsits de ploms, 54 llibres: 1701-1809. Total: 107 llibres.

Pabordies: Capbreus de les dotze Pabordies, 24 llibres: 1661-1744; Lluïsmes, 45 llibres: 1698-1808; Albarans, 41 llibres: 1733-1809; Llibres d'administració, 10 llibres: 1695-1830; Altres llibres, 117 llibres i 17 caixes: 1659-1807. Total: 237 llibres i 17 caixes.

Censos i censals: 108 llibres: 1699-1808.

Beneficis: Inventaris dels quaranta beneficis units, 8 llibres: 1708.

Priorats: Priorat de Santa Maria de Lluçà, 10 llibres i 1 caixa: 1697-1805.

Causes pies: Causa Pia de Guerau Villana, 7 llibres: 1717-1795.

Aniversaris: Llibres d'administració, 53 llibres: 1699-1807; Dipòsit de ploms, 90 llibres: 1699-1809; Pistolets de dipòsits de ploms, 11 llibres: 1699-1806; Llevadors dels aniversaris comuns, 30 llibres: 1725-18015; Albarans, 65 llibres: 1699-18018; Censos i censals, 15 llibres i 4 caixes: 1677-segle XIX. Total: 264 llibres i 4 caixes.

Misses: Fundacions de misses cantades i resades, 21 llibres: 1673-1831; Plecs de misses celebrades, 97 caixes: 1711-1807; Celebracions a l'altar de la Transfiguració i a l'altar privilegiat, 10 llibres: 1703-1730. Total: 121 llibres i 97 caixes (1.152 fulllets).

Pastrim: Llibres d'administració, 54 llibres: 1699-1809; Administració de la Carnisseria, 20 llibres: 1703-1722; Albarans de les Rosses, 55 llibres: 1699-1809. Total: 129 llibres.

Manna: Dipòsits de ploms de la Manna, 8 llibres: 1699-1768.

Ploms de la Caritat: Pistolets de la Caritat, 65 llibres: 1699-1807; Ploms blancs de la Caritat, 26 llibres: 1729-1807. Total: 89 llibres.

Pia Almoïna

Notarial: Liber iudiciarius, 3 llibres: 1690-1736; Capbreuació, 18 llibres: 1661-1752. Total: 21 llibres.

Administració: Capbreus, 4 llibres: 1677-1797; Morabatins, 6 llibres: 1694-1749; Lluïsmes, 4 llibres: 1696-1822; Administració general, 56 llibres: 1699-1808; Albarans, 55 llibres: 1699-1809. Total: 125 llibres.

Processos

Processos: Entre el Capítol i els rectors de Barcelona, i d'altres, 10 llibres: 1702-1766. En "plecs" o caixes, 23 caixes: plec núm. 7, 1 fulllet: 1700; plec núm. 9, 2 fulllets: 1722; plec núm. 10, 1 fulllet: 1716; plec núm. 11, 2 fulllets: 1726; plec núm. 14, 6 fulllets: 1701-1710; plec núm. 15, 14 fulllets: 1700-1709; plec núm. 16, 16 fulllets: 1701-1710; plec núm. 17, 19 fulllets: 1700-1724; plec núm. 18, 56 fulllets: 1711-1735; plec núm. 19, 49 fulllets: 1710-1732; plec núm. 20, 61 fulllets: 1704-1753; plec núm. 21, 38 fulllets: 1716-1752; plec núm. 22, 21 fulllets: 1703-1736; plec núm. 23, 37 fulllets: 1701-1734; plec núm. 33, 4 fulllets: 1700-1713; plec núm. 34, 5 fulllets: 1700-1730; plec núm. 44, 3 fulllets: 1711-1732; plec núm. 45, 1 fulllet: 1726; plec núm. 47, 86 fulllets: 1715-1747; plec núm. 48, 37 fulllets: 1701-1730; plec núm. 49, 29 fulllets: 1700-1733; plec núm. 50, 57 fu-

llets: 1700-1749; plec núm. 51, 40 fullets: 1728-1751. Total: 10 llibres i 23 caixes (585 fullets, junt amb altres fullets dels segles XV-XVI).

Arxiu incorporat

Arxiu del Col·legi de Beneficiats de Sant Sever

Privilegis i Constitucions: Privilegis, 4 llibres: 1705-1901; Consells Generals, 3 llibres: 1685-1757; Correspondència dels Procuradors de Madrid, 4 llibres: 1775-1795; Correspondència general, 6 llibres: 1701-1821; Manuals notariaus, 31 llibres i 4 caixes: 1695-1809; Marmessories, 4 llibres i 40 plecs petits: 1704-1807. Total: 92 llibres i 4 caixes.

Administració: Comptes en general, 22 llibres: 1698-1815; Manuals de Partides, 4 llibres: 1676-1764; Llibres de Partides, 25 llibres: 1721-1835; Rebuts, 16 llibres: 1700-1819; Camptes generals, 8 llibres: 1700-1833; Llevadors de rendes, 544 llibres: 1698-1808; Comptes de particulars, 22 llibres: 1696-1764; Pallarès, 6 llibres i 12 plecs petits: 1653-1801. Total: 647 llibres i 12 plecs petits.

Mesa benefical: Llibres de dates, 19 llibres: 1698-1825; Catàleg de misses, 10 llibres: 1685-1827; Ploms, 19 llibres: 1698-181. Total: 48 llibres.

Infermeria: Comptes, 7 llibres: 1690-1804; Llevadors, 32 llibres: 1706-1795. Total: 39 llibres.

2. Instruments de descripció

Inventari General

Descripció que abasta per primera vegada tots els fons de l'Arxiu. En fase molt avançada de redacció. Ocupa ja setze arxivadors. Informatitzat. Obra d'Àngel Fàbrega i Grau, i Josep Baucells i Reig.

Inventari en ús

Relació breu però cabdal de tots els fons inventariats llavors, que ocupa tres gruixudes carpetes. Redactada l'any 1969 per Àngel Fàbrega Grau, i Josep Baucells Reig.

Inventaris de seccions

Fitxes de vint mil pergamins, en quinze sèries, designades perg. 1-1, 1-2, etc., a més de les descripcions contingudes en el llibre indicat a l'epígraf següent, obra de Josep Mas. Vint mil fitxes redactades, la meitat dels 41.000 pergamins custodiats a l'Arxiu.

Inventaris antics

Speculum anniversariorum, de Francesc Tarafa, 1538.

Liber dotaliarum, amb la transcripció dels documents fundacionals dels beneficis adscrits als altars de la Seu i a altres esglésies que eren de patronat capitular.

Inventari de diverses Escripturas Apostòlicas, Reals, Sentències, Donacions y altres contrastes, del 1711.

Pergamins traduïts o inventari de part dels pergamins guardats a l'Arxiu de Mitja Escala, de 1730. Dos volums.

Resumen del que contenen tots los pergamins y papers recòndits en la stància CLVIII de Rendes de la Pia Almoyna en Mallorca, de 1730-1787.

Rúbrica dels Procesos, o relació dels processos amb els noms dels actuant, del 1757, afegida l'anotació dels anys el 1976.

Índex Caresmar. Vuit gruixuts volums escrits amb lletra atapeïda per Jaume Caresmar i Alemany, de 1771 a 1789. Ofereix una regesta per ordre cronològic, sovint extensa, dels còdexs i els documents en pergamí de moltes sèries.

Obres impreses

L'Arxiu en general

BAUCELLS REIG, Josep: «Archivo Capitular de la Catedral B. de Barcelona», dins *Guía de los Archivos de la Iglesia en España. Instrumentos informáticos de los Archivos de la Iglesia en España. Vol I: Archivo Diocesano de Barcelona*, 2001, pàg. 124-132.

FÀBREGA GRAU, Angel: «Archivo Capitular de la Catedral B. de Barcelona», dins *Guía de los Archivos y Bibliotecas de la Iglesia en España I*, León, 1985, pàg. 136-150.

–: *Diplomatari de la Catedral de Barcelona. Volum I. Documents dels anys 844-1000*, Barcelona, 1995.

FÀBREGA I GRAU, Àngel; BAUCELLS I REIG, Josep: *Catàleg de l'Arxiu Capitular de la S.E. Catedral Basílica de Barcelona. I. Índex general de les*

sèries documentals, Barcelona 1969. Hi ha una versió castellana, del mateix any.

Seccions de l'Arxiu

BAUCELLS I REIG, Josep: *Els fons del Cisma d'Occident de l'Arxiu Capitular de Barcelona. Catàleg de còdexs i pergamins*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la secció històrico-arqueològica, XXXIV, 1985.

–: *El Baix Llobregat i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona. Catàleg dels fons en pergami de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1984.

–: *El Maresme i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona. Catàleg del fons en pergami de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987.

–: *El Garraf i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona. Catàleg del fons en pergami de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1990.

CASES I LOSCOS, Lluïsa: «Fons notariais de l'Arxiu de la Catedral», dins *Catàleg dels protocols notariais de Barcelona. 2. Altres arxius*, Barcelona, Fundació Noguera, 1990, pàg. 35-124.

FÀBREGA I GRAU, Àngel: *Diplomatari de la Catedral de Barcelona. Volum I. Documents dels anys 844-1000*, Barcelona, 1995.

MAS, Joseph: *Rúbrica dels «Libri Antiquitatum» de la Seu de Barcelona*, que són els volums 9 (1914), 10 (1914), 11 (1915) i 12 (1915) (Col·lecció “Notes històriques del bisbat de Barcelona”), Barcelona, 1914-1915.

[OLIVERAS CAMINAL, José]: «Codicum in Sanctae Barcinonensis ecclesiae segregatis asservatorum tabulae», *Scrinium. Publicación periódica del Archivo y Biblioteca Capitular de la S.I. Catedral de Barcelona*, VII (1952), pàg. 6-16.

3. Bibliografia

Els estudis més importants, que recullen molta documentació de l'Arxiu, són:

BATLLE I GALLART, Carme; CASAS I NADAL, Montserrat: «La caritat privada i les institucions benèfiques de Barcelona (segle XVIII)», dins *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volumen misceláneo de estudios y documentos*, Barcelona, CSIC, Departamento de Estudios Medievales, 1980, pàg. 117-190.

- BAUCELLS I REIG, Josep: «La Pia Almoïna de la Seo de Barcelona: origen y desarrollo», dins *A pobreza e assistència aos pobres na Península Ibérica durante a Idade Media. Actas das 1as Jornadas Luso-Espanholas de História Medieval (Lisboa 1972)*, Lisboa, 1973, pàg. 73-135.
- : «Gènesi de la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: els fundadors», dins *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volumen misceláneo de estudios y documentos*, Barcelona, CSIC, Departamento de Estudios Medievales, 1980, pàg. 117-190.
- CAÑELLAS, Sílvia: «Les vidrieres gòtiques de la Seu de Barcelona. Estat de la qüestió. Comentaris a la documentació. Regests», dins *Els vitralls de la Catedral de Barcelona i del monestir de Pedralbes, del Corpus vitrearum Medii Aevi*, Barcelona, IEC, Secció històrico-arqueològica, 1997, pàg. 34-84.
- CARRERAS Y CANDI, Francesch: «Les obres de la Catedral de Barcelona», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 49 (1913), pàg. 22-30, 50 (1913), pàg. 128-136, 53 (1914), pàg. 302-317 i 56 (1914), pàg. 510-515.
- FÀBREGA I GRAU, Àngel: *La vida quotidiana a la Catedral de Barcelona en declinar el renaixement. Any 1580*, Barcelona, 1978.
- FÀBREGA I GRAU, Àngel; BOHIGAS I BALAGUER, Pere: *El Missal de Santa Eulàlia*, Madrid, Edilán, 1977.
- FELIU, Gaspar: *Els inicis del domini territorial de la seu de Barcelona*, Barcelona 1976.
- LÓPEZ PIZCUETA, Tomás: *La Pia Almoïna de Barcelona (1161-1350). Estudi d'un patrimoni eclesiàstic baixmedieval*, Barcelona, Fundació Noguera, 1998.
- PAVIA I SIMÓ, Josep: *La música a la Catedral de Barcelona durant el segle XVII*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1986.
- PUIG Y PUIG, Sebastià: *Episcopologio barcinonense. Pedro de Luna. Último Papa de Aviñón (1387-1430)*, Barcelona, Editorial Políglota, 1920.
- : *Episcopologio de la sede barcinonense*, Biblioteca Històrica de la Biblioteca Balmes, serie I, volumen I, Barcelona, 1929.
- SALICRÚ, Roser: *El tràfic de mercaderies a Barcelona segons els comptes de la lleuda de Mediona (febrer de 1434)*, Barcelona, CSIC, Institució Milà i Fontanals, 1995.
- VERGÉS, Martí; VINYOLÉS, Mª Teresa: «Santa Creu i Santa Eulàlia de Barcelona», dins *Catalunya romànica. XX. El Barcelonès. El Baix Llobregat. El Maresme*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1992, pàg. 154-168.

4. Temes d'estudi

Les matèries que afloren a la documentació de l'Arxiu són molt variades i extenses, tant de temàtica eclesiàstica com general.

La matèria d'índole eclesiàstica pot agrupar-se en documentació d'ordre administratiu, que dissenya una ample xarxa de fonts econòmiques i posa en relleu el sistema propi d'assegurar la participació del clergat en els actes de culte a través d'unes contrasenyes a l'estil de monedes, denominades ploms, o pallofes en altres indrets, lliurades en el curs de cada acte als assistents. Aquests al final de mes les bescanviaven per moneda corrent. Abunden els llibres que recullen les fundacions de beneficis per part de persones religioses o laiques, basades en aportacions de béns, especialment terres i drets, que permeten extreure dades de l'economia general del país. Així mateix, un gruix de textos donen fe de la celebració de misses, on es consignen de puny i lletra els noms dels perceptors.

També és abundant la informació sobre els mateixos actes de culte, especialment important en les llibres litúrgics manuscrits fins ben entrat el segle XX, exponent singular d'una gran gamma de lletres i miniatures. En la vessant artística, tenen un rol extraordinari tant els objectes d'art –retauls, ornaments, vasos, etc.–, com els edificis –l'església catedral i el claustre–, la construcció dels quals presenta un extens ventall de conceptes (artistes, treballadors, eines, preus, etc). En definitiva, ofereixen dades cabdals de la cultura catalana.

Una altra part de la documentació és d'índole general, a través de la tipologia textual usual en cada època a nivell general. Aquest aspecte és especialment fort en la confecció de capbreus, de censos i censals, i de processos que especifiquen detalls de persones, llocs, imports econòmics i modalitats de formularis jurídics. A part dels llibres de companyies, empreses i particulars, ingressats de mà d'algun canonge que intervingué en la gestió pòstuma dels béns de la persona o entitat referenciada en cada cas.

Abunden també les possibilitats sobre les devocions populars, la paleografia, l'enquadració, el protocol civil i religiós, i la gestió administrativa del indrets subjectes al senyoriu de la Catedral o de la Pia Almoina (Sitges, Sant Feliu de Llobregat, Sant Martí Sarroca, entre altres poblacions).

Compta molt la sèrie denominada *Esposalles*, on es relacionen els noms de totes les parelles que contragueren matrimoni al bisbat de Barcelona entre 1451 i 1905; una deu abundantíssima, única en el seu

gènere en tot el món, excel·lent per als genealogistes. Aquests també troben un gran cúmul de dades en els clàssics llibres sacramentals, que comencen el 1535 (pel que fa als baptismes és un tret exclusiu de la Seu el de gaudir del dret de batejar sense ser parròquia ni encabir-ne cap en el seu temple).

Són remarcables, així mateix, els fons de les exaccions econòmiques imposades al clergat, la gestió de les quals era encomenada sovint a nivell de la Tarraconense a la gestió del capítol barceloní; i també els que recullen les percepcions subjectes al pagament per lleudes que gravaven el transport per la ciutat i encontorns de tota mena de cereals.

L'atenció al problema social té un reflex especial en l'obra denominada *Pia Almoïna*, que donava dinar tots els dies de l'any a dotzenes de persones pobres o de descendents dels fundadors de porcions que precisaven aquesta atenció, de gran importància per als joves que desitjaven cursar estudis o aprendre un ofici a la ciutat. Permet també estudiar els temes dels molins fariners i la confecció del pa o bé els transport del vi des de les contrades de Sitges, així com la venda de carn a la carnisseria oberta a tocar la Seu.

Indiquem també les qüestions de protocol, ben presents en la mateixa societat civil, que se suscitaven en les celebracions festives, ja en actes a l'interior de la catedral en ocasió sovintejada dels oficis solemnes de goig –festes de l'any i naixements de prínceps– ja en actes a l'exterior pels carrers de les ciutats, de gran impacte popular com la processó de Corpus, o bé amb motiu de les inquietuds generals en circumstàncies de pestes, guerres o defuncions de reis i notables.

Unes consideracions semblants permeten entendre l'*Arxiu del Col·legi de Beneficiats de Sant Sever*, aplegadors de tots els beneficiats de la Catedral, que des del 1442 pugueren amb autorització papal formar un col·legi, construir la seva església –una interessant mostra de l'art neoclàssic–, posseir un bon patrimoni i acomplir les mandes piadoses que els fidels els demanaven.

Josep Baucells i Reig, Canonge Arxiver

Arxiu Parroquial dels Sants Just i Pastor

Adreça: Carrer Rera Sant Just, s/n
08002 Barcelona
Telèfon: 93 501 74 33
Horari: Dilluns, de 17 a 20 h.
Accés: Lliure (DNI).
Responsable: Josep Capdevila i Soldevila (arxiver)

1. Documentació

Reverenda Comunitat

Testaments i Pies Institucions (1702-1780): 4 volums.

Llevadors de comptes (1713-1808): 51 volums.

Censals (1714-1808): 13 volums.

Corresponsions (1687-1859): 2 volums.

Determinacions de la Reverenda Comunitat (1703-1820): 3 volums.

Consuetes (1706-1921): 2 volums.

Beneficis i capellanies (segle XVIII): 8 volums.

Documentació de la família Gualbes (segles XVII-XIX).

Documentació de la Casa Duran (segles XVII-XVIII).

També és possible consultar documentació referida a *Actes notarials, Plets, Trasllats, Devocions, Aniversaris, Visites pastorals, Infermeria, Notes i Dotalties* dels segles XVII-XIX.

En la unitat *A.C. I/4*, amb data 11 de novembre de 1717, hi ha documentació relativa als censos que la Comunitat dels Sants Just i Pastor tenia sobre les cases situades en el recinte on Felip V va fer construir la Ciutadella de Barcelona, al barri de la Ribera, amb expressió dels noms dels carrers, de les cases, dels seus propietaris i les quanties dels censals.

Llibres sacramentals

Baptismes (1703-1715): 12 volums.

Desposoris (1698-1817): 5 volums.

Defuncions, sèrie I (1710-1823): 18 volums.

Defuncions, sèrie II (1704-1834): 1 volum.

Confirmacions (1621-1834): 2 volums.

Llibres de comunió (1700-1812): 5 volums.

Llicències matrimonials (1714-1809): 11 volums.

En el *Llibre de Baptismes*, vol. 11 (1703-1716), pàg.: 283-284 i 293-294, hi figuren dues notes en les quals el Dr. Andreu Avinyó, vicari de la parròquia dels Sants Just i Pastor, en funció de cura d'ànimes a l'Església de Sant Bertran, al peu de la muntanya de Montjuïc, descriu l'atac a Barcelona per les armes de Felip V, el mes de juny, i la caiguda de la ciutat l'11 de setembre de 1714.

Obra dels Sants Just i Pastor

Llibre Major de l'Obra (1680-1807): 1 volum.

Llibres de notes (1685-1845): 2 volums.

Llevadors de rendes (1640-1750): 3 volums.

Llibres de comptes (1720-1737): 3 volums.

Rebuts (1714-1808): 5 volums.

Documents (segles XVIII-XIX).

Documentació relativa a la música a Sant Just (contractes i partitures) (segles XVII-XVIII).

Documentació sobre Causes Pies i Confraries (segles XVIII-XIX).

Josep Capdevila i Soldevila

Arxiu Històric Parroquial de Santa Maria del Pi

Adreça: Carrer Cardenal Casañas, 16
08002 Barcelona

Telèfon: 93 518 47 43, ext. 103

E-mail: arxiupi@yahoo.es

Horari: Dilluns a divendres, de 17 a 20 h.

Accés: Lliure

Responsable: Núria Téllez i Rodero (arxivera)

1. Documentació

Secció Comunitat

Béns de la Comunitat (1300-1900).
Determinacions (1379-1936).
Rectorats (c. 1600-1999).
Infermeria de la Comunitat (1379-1936).
Plets i processos (1400-1800).

Secció Obra

Llibres d'obra (1443-1964).
Censos i llevadors d'obra (1400-1900).
Comptes d'obra (1573-1841).
Reglaments d'obra (segles XIX-XX).
Actes de la Junta d'Obra (1693-1980).
Plets de l'obra contra tercers (1600-1874).
Capbreu de l'obra (s. d.).

Registre parroquial

Òbits (1372-1944).
Expedients matrimonials (1590-1996).
Baptismes (1522-1995, parcialment conservada).
Confirmacions (1769-1995, parcialment conservada).
Comunió Pasqual (1693-1832).

Culte

Distribucions de culte (1467-1935).

Misses (1492-1995).

Beneficis (segles XVI-XIX).

Aniversaris, fundacions, causes pies i marmessories (segles XVII-XIX).

Plat dels pobres vergonyants

Quaderns d'entrega d'almoïna (1401- segle XIX).

Comptes de pobres (1300-1996).

Censos de pobres (1500-1800).

Llevadors de pobres (1500-1793).

Causas pies de pobres (s. d.).

Estudis de pobres (s. d.).

Confraries

Revenedors (1675-1905).

Santa Espina (1628-1787).

Sant Libori (1676-1787).

Roser (1766-1936).

Minerva (1790-1936).

Mare de Déu dels Desamparats (1700-1864).

Arziconfraria de la Sang (segles XVII-XX, fons parcial).

Documentació notarial

Testaments (1400-1800).

Capítols matrimonials (1400-1800).

Pergamins (1238-1879).

Documentació musical

Manuscrits (segles XVII-XX).

Impresos (segles XVII-XX).

Capella de música (segles XVIII-XX).

Documentació factícia

Goigs (s. d.).

Llibres litúrgics (segles XV-XX).

Fons de Santa Joaquina Vedruna (segles XVIII-XIX).

Fons de Sant Josep Oriol (segles XVIII-XX).

Biblioteca auxiliar

Segles XVII-XX. 43 volums d'estampa i aproximadament 2000 exemplars. Pendent de classificació.

2. Instruments de descripció

Instruments informatitzats:

Registre informatitzat d'unitats documentals de la sèrie *Baptismes*, secció no indexada (segles XVII-XIX).

Instruments no publicats:

Inventari provisional del fons documental de l'Arxiu Històric Parroquial (criteri topogràfic).

Diversos inventaris de fons particulars donats a l'Arxiu.

Inventari provisional de la secció musical (segles XVII-XX).

S'està treballant en una nova aplicació informàtica pel desenvolupament sistematitzat de l'inventari general del fons documental de l'Arxiu i per facilitar l'accés de l'investigador a la documentació mitjançant la consulta *on line* dels fons del centre.

3. Bibliografia

TÉLLEZ, Núria; GRIMAL, Joan; MATEO, Núria: «Crònica de les vicisituds d'un arxiu històric parroquial avui: reptes i realitats», *Anuario de la Asociación de Bibliófilos de Barcelona*, 1995-1996 [1998], pàg. 85-97.

4. Temes d'estudi

Pel tipus de documentació que es conserva en aquest Arxiu i la riquesa de dades que es poden extreure, hom pot realitzar infinitat de tre-

balls d'investigació. Els àmbits en els quals és possible desenvolupar-los són: història de les mentalitats, història local, història de l'art en totes les seves vessants, demografia, genealogia, heràldica, història de la música, geografia social, antropologia, història eclesiàstica, arquitectura i biblioteconomia i documentació, entre d'altres.

Núria Téllez i Rodero

Arxiu dels Carmelites Descalços de Catalunya i Balears

Adreça: Avinguda Diagonal, 424
08037 Barcelona

Telèfon: 93 416 08 08

Fax: 93 416 15 26

E-mail: arxiu@carmel-cat.org

Horari: Dilluns, dimarts i dimecres, horari a convenir

Accés: Més grans de 18 anys

Responsable: M. Mercè Gras Casanovas (arxivera)

Des de l'exclaustració i la desamortització del patrimoni dels religiosos en el primer terç del segle XIX, l'arxiu i la biblioteca conventuals dels carmelites descalços barcelonins passaren, per una banda, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (secció de Monacals) i, per l'altra, a l'actual Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Per tant, cal tenir present aquesta dispersió a l'hora d'iniciar una recerca, ja que encara que s'ha pogut refer una part de l'antic arxiu, mercès a documentació reproduïda o d'altres procedències, no disposem de microfilms de tot el fons arxivístic carmelità custodiat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Paral·lelament al fons de manuscrits, cal tenir present aquelles obres impreses que constitueixen també una font documental en sí mateixes: regles, constitucions i rituals, sermonaris i cartes pastorals, novenes i goigs (història de les mentalitats), villancicos (història de la música i la literatura) i relacions de solemnitats de l'Orde (art efímer).

1. Documentació

Cúria provincial

Convents

Convent de Sant Josep de Barcelona (1586-1835): 20 volums. Vesticions, professions i testaments de religiosos. Obituaris (llibres d'òbits de la comunitat, relacions de vida dels religiosos difunts). Enterraments de laics en el convent de Sant Josep. Inventaris materials de les visites canòniques que rebia el convent per part del Provincial. Inventaris dels

béns del convent en el moment de l'exclaustració de 1835. Llibres d'actes de la comunitat. Llicències diocesanes per a l'exercici dels ministeris sacerdotals. Documentació relativa a la Fàbrica de Fundició de Lletre i Impremta que tingueren els carmelites descalços a la Rambla de Barcelona. Documentació diversa d'índole econòmica (donacions, censals), artística (contractes d'obres) i judicial (plets). Autobiografies.

Convent de religioses carmelites descalces de la Immaculada Concepció de Barcelona (1588-1939): 4 volums. Vesticions, professions i testaments de religioses. Visites canòniques del convent. Eleccions de càrrecs conventuals (priors, clavàries). Llibre d'elogis de religioses difuntes. Altres hagiografies. Llibre de rendes i despeses conventuals. Fundacions pies instituïdes al convent. Epistolaris de religioses.

Manuscrits (1586-1835): 10 unitats d'instal·lació.

Sermonaris, tractats de teologia, autobiografies, epistolari i tractats devocionals.

2. Instruments de descripció

BELTRAN I LARROYA, Gabriel: «Arxiu dels Carmelites Descalços de Catalunya i Balears», dins *Guia dels arxius històrics de Catalunya*, vol. 7, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1998, pàg. 85-95.

Instruments informatitzats, amb possibilitat de fer cerques per conceptes o noms en els registres documentals. Còpia en paper de la descripció informatitzada.

3. Bibliografia

ARNALL JUAN, Josefa: *Los manuscritos, incunables e impresos de la biblioteca del convento de San José de Barcelona (Carmelitas Descalzos)*, Universitat de Barcelona, Tesi doctoral, 1975, 5 volums.

–: «La fábrica de fundición de letra y la imprenta del convento de Carmelitas Descalzos de San José de Barcelona», *Monte Carmelo*, 86 (1978), pàg. 49-69.

BARRAQUER ROVIRALTA, Cayetano: *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, Barcelona, 1906, 2 volums

- : *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, Barcelona, 1915-1917, 4 volums.
- BELTRÁN LARROYA, Gabriel: *Fuentes históricas de la provincia O. C. D. de San José (Cataluña y Baleares)*, Monumenta Historica Carmeli Teresiani, 8, Roma, Teresianum, 1986.
- : *Carmelitas Descalzas de Cataluña y Baleares. Documentación histórica: 1588-1988*, Monumenta Historica Carmeli Teresiani, 10, Roma, Teresianum, 1990.
- BORELL, Agustí: «Gabriel de la Cruz Beltrán Larroya (1928-1998). Datos biográficos y bibliografía», *Archivum Bibliographicum Carmeli Teresiani (ABCT)*, 36, Roma, Teresianum, 1999.
- GRAS CASANOVAS, M. Mercè: «Gusto y alimentación en la época moderna. Fuentes para su estudio», dins *Codici del gusto*, Milano, 1992, pàg. 185-206.
- : «Cuerpo y alma en la época moderna. Una aproximación a la alimentación conventual en la Cataluña moderna», *Studia Historica. Historia Moderna*, 14 (1996), pàg. 207-221.
- : «Una polèmica dins l'alimentació mediterrània dels segles XVI-XVIII. La xocolata. Una addicció perillosa o un plaer autoritzat?», dins *XIV Jornades d'Estudis Locals. La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*, Palma de Mallorca, 1996, pàg. 741-752.
- NARVÁEZ, Carme: *Arquitectura conventual a Catalunya. Els convents de carmelites descalços, segles XVI-XVIII*, Universitat Autònoma de Barcelona, Tesi doctoral, 2001.
- RECODER, José: *Glorias teresianas de Cataluña, publicadas con motivo del tercer centenario de la fundación del convento de Carmelitas Descalzas de Barcelona*, Barcelona, 1888.

4. Temes d'estudi

Convent de Sant Josep

Història de l'Orde del Carmel Descalç. Història del convent de Sant Josep de Barcelona: des del punt de vista arquitectònic i urbanístic (l'edifici de l'església i el convent, la seva decoració, i la tensió entre els interessos de la comunitat i la pressió urbanística d'una ciutat en creixement); des de la dimensió cultural (la seva biblioteca pública, la Fàbrica de Fundició de Lletra i l'activitat intel·lectual dels seus religio-

sos); des de la història de les mentalitats (la sociabilitat barcelonina a través de les confraries i germandats, les devocions i l'experiència religiosa a través dels sermonaris i la literatura pietosa, i les fundacions pies); la presència del català en la documentació de l'Orde i en relació a la normativa sobre la llengua i els fets històrics; l'anàlisi de la vida quotidiana a nivell conventual; i el patronatge del convent exercit per les classes benestants barcelonines.

Convent de la Immaculada Concepció

Història de les mentalitats (a través de les seves regles i constitucions, hagiografies de religioses i epistolares). Història del Carmel Descalç femení. Història del convent de Barcelona. Història de la vida quotidiana. Història de la societat barcelonina (anàlisi del nucli de famílies acomodades, les filles de les quals ingressaven al convent carmelità). Història de la dona: instrucció, models femenins i consum alimentari diferencial respecte dels frares.

Un dels grans valors d'aquesta font és la de poder accedir, ni que sigui mínimament, a una documentació sostreta als estudis històrics: la dels convents de clausura femenins. En aquest arxiu hi ha, reproduïda, una part de la documentació original del convent barceloní –encara existent, tot i que traslladat de seu– de les religioses carmelites descalces que antigament estaven al carrer de la Canuda. Cal tenir present que la documentació dels convents femenins no va patir la destrucció i l'espoli subsegüents a l'exclaustració forçosa dels ordes religiosos masculins de 1835 (que per altra banda permeté que una part dels fons es conservessin en arxius públics) i, per tant, té una major continuïtat, a excepció de les destruccions ocasionades per la Guerra Civil. Deixant de banda la dificultat d'accés i la continuïtat de la documentació, és evident la menor proporció de fonts històriques en les quals la dona té un destacat protagonisme, i els fons conventuals esdevenen un observatori privilegiat en la història de la dona, i poden proporcionar dades rellevants sobre nivells d'alfabetització, mentalitat social i, quan es compta amb certs materials hagiogràfics o epistolars, ens podem aproximar fins i tot a estudis d'antropologia mèdica o social.

Igualment, a través del seu estudi poden resseguir-se les estratègies familiars de les classes dirigents del Principat, al col·locar en un orde religiós a les seves filles, les quals sovint entraven de dues en dues al convent, on a vegades altres dones de la família ja havien ingressat amb anterioritat, arribant a constituir una mena de grup de pressió de poder

familiar dins els convents que, per altra banda, els ordes religiosos sempre van voler evitar, però alhora intentant mantenir per a l'orde els beneficis del patronatge del patriciat urbà.

Manuscrits

Història de les mentalitats (devocions i vida religiosa, la sociabilitat barcelonina a través de les confraries i germandats, hagiografies, etc.). Història de l'Orde del Carmel Descalç i història del convent de Barcelona, des del punt de vista arquitectònic, urbanístic, social o cultural.

M. Mercè Gras Casanovas

Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya

Adreça: Carrer Cardenal Vives i Tutó, 16
08034 Barcelona

Telèfon: 93 204 34 58

Horari: Dilluns a divendres, a convenir.

Accés: Investigadors.

Responsable: Fra Valentí Serra de Manresa (arxiver provincial dels FF. MM. Caputxins de Catalunya).

Documentació

Actas Capitulares de la Provincia de la Madre de Dios de Cataluña, vol. II (1672-1717), vol. III (1719-1755), vol. IV (1754-1835).

Ordinacions provincials de la Província de la Mare de Déu de Montserrat de Catalunya, vol. II (1700-1750), vol. III (1750-1799).

Manual de despachos extraordinarios de la Provincia de la Madre de Dios de Cataluña, vol. I (1687-1731), vol. II (1731-1805).

Decisiones de los Capítulos Generales, con una breve reducción de ellos; y de los Provinciales, con sus Ordenaciones y Resoluciones (1596-1804).

Visites Canòniques, vol. I (1765-1780), vol. II (1780-1831).

Manual-Cerimonial de la Província de Catalunya (s. d.).

Escrutinios [del Capítulo Provincial] desde el año 1695 (1695-1835).

Ordenaciones Generales, vol. II (1702-1777), vol. III (1782-1847).

Libro de Cartas Circulares (1669-1834).

Libro de Cartas de Todas Suertes (1586-1729).

Libro de la Vestición y Profesión de los Religiosos [capuchinos] hijos de la [San]ta [Prov]inci[a] de Catalunya. Recopilado de orden del M.R.P. [Prov]inci[al] Joseph Francisco de Barcelona en el año 1773.

Libro [Tercero] de la Recopilación de otros papeles existentes en el Archivo del R. P. Guardián de Capuchinos de Barcelona (1665-1719).

Llibre de Recepcions al Noviciat de Menors Caputxins de Catalunya en lo Convent de Santa Eulària de Sarrià, comensat lo dia 9 de setembre de 1771 (1771-1834).

Llibre de Òbits dels Religiosos Caputxins de esta Província de Catalunya (1578-1835).

Índex Alfabètic dels Religiosos (1578-1835).

Índice Alfabético de los nombres de los Religiosos capuchinos que ha tenido la Provincia de Cataluña, y días en que tomaron el Hábito.

Índice de los papeles contenidos en el Archivo, pertenecientes a la Provincia, hasta el año 1825.

Registros del Archivo Grande de la Provincia (1733).

Lista de los Religiosos existente desde el año 1767, con expresión del día y año en que vistieron el Santo Hábito.

Ildefons de CAMPDEVÀNOL: *Crónica de la Santa Provincia de Capuchinos de la Madre de Dios de Cataluña. Compuesta por el P. Fr. Ildefonso de Campdevánol. Contiene las vidas de los religiosos que con sus virtudes y santa muerte ilustraron la Provincia, junto con las fundaciones de nuevos conventos y varios sucesos memorables (6 vol.).*

[Marià de SANT QUIRZE]: *Inquisición y averiguación general de las virtudes y milagros de los Religiosos, y demás cosas memorables desde el año 21 hasta [el año] 64 de la centuria de 1700, sucedidas en la Provincia de Capuchinos de la Madre de Dios de Cathaluña (1721-1764).*

[Valentí d' OLOT]: *General Inquisición y averiguación exacta hecha en nuestros conventos de las cosas dignas de memoria (1721-1764);* [Rafael de TARADELL]: *General Inquisición, desde el año 1784 [...];* [Fidel de RIALP]: *General Inquisición desde el año 1764 hasta 1786;* [Pere Pau de SANTPEDOR]: *Recopilación de las cosas memorables.*

[Joaquim de PUIGCERDÀ]: *Memoria de los Religiosos insignes y casos notables desde el año del [Señor] de 1721 hasta el 1764.*

Secció Cúries

Correspondència diversa (Llig. B-1-13, B-1-26 i A-2-4).

Secció Civils

Correspondència oficial (Llig. A-5-7).

Secció Convents

Miscel·lània Santa Madrona, vol. II (1698-1731) (Llig. A-2-17).

Relación de como fue destruido el convento de Montecalvario (Llig. A-2-16).

Joan Antoni de BARCELONA: *Lo que ha pasado en el discurso de 13 años, desde el año 1713 hasta el presente de 1726 [crònica dins del Libro 2º de Santa Madrona (Llig. A-2-25)].*

Benet de GIRONA: *Nota de lo que he executado con aprobación universal en el bullicio, o tumulto sucedido por el precio tan subido del pan* [28 de febrer a l'1 de març 1789] [també dins del *Libro 2º de Santa Madrona* (Llig. A-2-25)].

Fundación de la Provincia de Capuchinos de Catalunya, y del convento de Santa Eulàlia, primero de Espanya, y lo demás perteneciente a este convento, año del Señor de 1578 [= *Llibre del Convent de Sarrià* (1578-1830)].

De la Verge Sfantíssima del Lladó y de la Fundació dels Caputxins a Valls [= *Llibre del Convent de Valls*].

De la Fundación del Convento de Valls.

Compendio y Registro de las Cosas más notables de la Orden, y singularmente de este Convento de Tarragona [= *Llibre del Convent de Tarragona*].

Llibre de entradas y exidas en casa lo Sr. Francesch Bujons, Síndich de est Convent de PP. Caputxins de Martorell [= *Llibre d'Entrades i Sortides de Martorell*].

Llibre de Entrades y Sortides del Convent [de Sant Roc de Figueres] (1797-1821) [= *Llibre d'Entrades i Sortides de Figueres*].

Llibre de aplicació de Misses del Convent de Pares Caputxins de Figueras (1805-1835).

Llibre dels PP. Caputxins [de Vic] en el qual se copian las entradas y eixidas [= *Llibre d'Entrades i Sortides de Vic*].

Llibre en què se notan las Entradas y Eixidas dels PP. Caputxins d'Olot [= *Llibre d'Entrades i Sortides d'Olot*].

Llibre per notar las limosnas que han entrat y eixit de Missas y Sermons y demás per lo convent dels PP. Caputxins d'Arenys de Mar [= *Llibre d'Entrades i Sortides d'Arenys*].

Libro de las cosas memorables de los PP. Capuchinos de la Madre de Dios de Catha[luña], y particularmente de ese n[uest]ro convento de Arenys. Compuesto por el R. P. Félix de Premiá [= *Llibre del Convent d'Arenys*].

Enric de TOLOSA: *Catálogo General de la Biblioteca del Convento de Padres Capuchinos de Arenys de Mar* (1903).

Libro en el cual se escribe y nota el principio de la Fundación [del convento de Calella-Pineda], compuesto por el R. P. Fr. Félix de Premiá (1700-1834).

Libro del Convento de Lérida de Capuchinos (1598-1833).

Antoni de MALLORCA: *Relación sucinta de [los] acontecimientos más notables de Capuchinos de Mallorca. Desde el año 1623 hasta 1823.*

Llibre de memòries de las cosas més importants de est nostre convent de Caputxins de Manresa.

Apuntes para la Historia del Convento de Igualada. Año 1898.

Llibre del Convent [de Solsona] (1582-1860).

Jeroni de PIERA: *Noticia substanciada de mis servicios durante el empleo de capellán del ejército español de las operaciones de Cataluña (Tarragona, 1796) [Llig. B-3-22, núm. 39].*

Secció Missions

Correspondència i documentació diversa [10 lligalls: Llig. A-4-1 a A-4-10; Itinerarios, relatos de viaje y notas diversas, llig. A-4-10b].

Secció Formació i Estudis

Reglaments i documentació diversa [Llig. A-5-11 a A-5-13]: Compendi instructiu de las obligaciones [que] contrau lo novici en lo solemne acte de la sua professió. Disposat, per més clara y fàcil intelligència en forma de diàlogo (s. d.); Compendi de la Explicació de la Regla de N. P. S. Francesch, o Compendi instructiu de las obligaciones [que] contrau lo Novici Caputxí ab lo solemne acte de la Professió Religiosa (s. d.);

Seraphinus a CAPRICOLLE: Decretum Generale de studiis ordinate et fructuose peragendis (Roma, 6 octubre 1757); Plan de Estudios conforme a los decretos de Benedicto XIV (Madrid, 20 septiembre 1758), [adaptació hispana del Decret del P. Capricolle]; Nicolás de BUSTILLO: Método que se ha de observar en los conventos de Seminario para la educación de los jóvenes (Barcelona, 13 agost 1803); Método para hacer las oposiciones, tanto de la Theología Escolástica como de la Moral (Barcelona, 30 agosto 1803); Advertencias para los estudios o cursos de la Moral, nuevamente restaurados en esta Santa Provincia de Capuchinos de la Madre de Dios de Cataluña (Barcelona, 5 noviembre 1803); Libro [en] que se contienen las elecciones de Lectores, Sublectores y Coristas para los estudios, desde el año 1790.

Secció Predicació

Quaresma del P. Ambròs de Vallfogona (2 vols.); Cerimonial y Directori de las Missions dels PP. Caputxins de nostre Principat de Catalunya (Llig. A-5-15); Querubí d'ARTÉS: Deliciós Jardí, que conté varies flors de Novenari de la Divina Pastora, goigs, belidos, saetas o fletxas jaculato-

rias, Rosari de Maria S[antí]s[sí]ma y lletres de v[ar]ios assumptos per las Missions dels Pares Caputxins de la Província de Catalunya (1773); Codern per a saber què Sermons se han de predicar en las quaresmas, y en què consisteixan (Llig. A-5-15); Notas sobre lo Teatro, espectacles y balls balsats (Llig. A-5-15, s. f.); Notas y advertències per direcció y pràctica de la Missió dels PP. Caputxins de la Província de Catalunya (Llig. A-5-15, s. f.); Plàtica contra els festeigs (Llig. A-5-15, s. f.).

Secció Devocions

Mètode per resar la Corona a Maria Santíssima (s. d.); Modo de auxiliar a los enfermos (s. d.) (Llig. A-5-27).

2. Instruments de descripció

SERRA DE MANRESA, Valentí: «Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya», dins *Guia dels arxius històrics de Catalunya*, vol. 7, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1998, pàg. 73-79.

Fra Valentí Serra de Manresa

Arxiu Històric de la Casa de Misericòrdia de Barcelona

Adreça: Carrer Elisabets, 8-10
08001 Barcelona

Telèfon: 95 302 16 92

Fax: 95 318 23 67

E-mail: arxiu@femb.org

Horari: Dilluns a divendres, de 10 a 14 h. Agost tancat.

Accés: Lliure. Per necessitats del servei, cal concertar prèviament la visita.

Responsable: Rosa Pardo i Andrés (arxivera)

1. Documentació

Secció I. Govern

Junta (1713-1945): 7 volums, 3 lligalls, 110 expedients. Actes, convocatòries, comunicacions i memòries emeses per la Junta de Govern de la Casa de Misericòrdia.

Normativa (1465-1940): 3 volums, 12 lligalls, 70 expedients. Deliberacions, reglaments, estatuts per al propi funcionament de la Casa de Misericòrdia i altra documentació legislativa.

Contenciosos (1668-1939): 279 expedients. Plets, processos i causes legals entre la Casa de Misericòrdia i altres entitats o persones físiques.

Personal (1668-1939): 2 lligalls, 54 expedients. Certificats, sol·licituds i poders del personal treballador o col·laborador de la Casa de Misericòrdia.

Relacions exteriors (1598-1939): 10 lligalls, 96 expedients. Correspondència i comunicacions de la Junta de Govern de la Casa de Misericòrdia a altres organismes i persones físiques.

Projectes (1766-1924): 10 expedients. Projectes de reformes internes a la Casa de Misericòrdia.

Secció II. Economia

Patrimoni, rendes i finques (1596-1946): 18 volums, 5 lligalls, 389 expedients. Títols de propietat, escriptures, arrendaments, finques, tes-

taments, èpoques i altra documentació referent al Patrimoni de la Casa de Misericòrdia i la seva administració.

Caritat (1462-1922): 22 volums, 1 lligall, 120 expedients. Fundacions, causes pies, almoines i la seva administració.

Treball de les asilades (1664-1876): 14 volums, 1 lligall, 8 expedients. Documentació relativa al treball que realitzaven les asilades acollides a la Casa de Misericòrdia.

Comptabilitat general (1506-1949): 110 volums, 36 lligalls, 756 expedients. Estats de comptes, censals, pressupostos, llibres setmaners, llibres de caixa i altra documentació relativa al control d'ingressos i despeses de la Institució.

Secció III. Assistencial

Asil (1664-1939): 32 volums, 9 lligalls, 165 expedients, 86 carpetes. Registre d'entrades i sortides de les asilades a la Casa de Misericòrdia.

Alimentació i vestit (1634-1939): 7 volums, 10 lligalls, 18 expedients. Documentació relativa a l'entrada i distribució dels aliments i robes entre les asilades a la Casa de Misericòrdia.

Educació (1790-1912): 65 volums, 7 lligalls, 20 expedients. Fragments i impresos de diferents obres literàries: llibres de pedagogia, manuals escolars i llibretes escolars, entre d'altres.

Sanitat (1663-1931): 8 lligalls, 20 expedients. Entrada de medecines i la seva distribució, recomanacions i tractaments per a l'assistència sanitària de les persones acollides a la Casa de Misericòrdia.

Secció IV. Documentació religiosa diversa

Teologia (1544-1876): 19 lligalls, 45 expedients. Goigs, alabances, sermons i altres documents similars.

Església cristiana (1663-1935): 3 volums, 5 lligalls, 81 expedients. Certificats de baptisme, matrimoni i indulgències i altra documentació relativa a l'organització i govern de l'Església cristiana.

Història general de l'Església cristiana (1628-1930): 1 lligall, 34 expedients. Documentació relativa a l'organització del Convent de religioses Terciàries de Sant Francesc d'Assís i al Convent de religioses de Sant Vicenç de Paül, instal·lades al recinte de la Casa de Misericòrdia.

Secció V. Iconografia

Gravats (s. d.): 5 unitats. Gravats de diferents sants.

Cartells (1761-1843): 15 unitats. Cartells relatius a les campanyes de demanda d'almoines.

Litografies (s. d.): 1 unitat. Veritables retrats de Gaspar de Bono, sacerdot, i Nicolau de Longobardis, oblat, ambdós de la Sagrada Religió de Mínims de Sant Francesc de Paula.

Plànols (1780-1939): 31 unitats. Conjunt dels diferents espais de la Casa de Misericòrdia i de les reformes efectuades.

Vària (1752-1924): 17 unitats. Targetes de felicitació i anuncis de premsa.

Secció VI. Vària

Impresos en blanc (segles XIX-XX): 6 volums, 23 expedients. Impresos en blanc de la Casa de Misericòrdia, de diferents èpoques.

Fons privat (1336-1881): 110 unitats (pergamins: 100 unitats; cartularis: 10 unitats) (pendents d'inventariar). Pergamins i cartularis.

Documentació diversa (1329-1940): 9 volums, 6 lligalls, 50 expedients. Documentació aliena a la Institució.

2. Instruments de descripció

Quadre del Fons Documental (imprès). Tríptic de l'Arxiu Històric de la Casa de Misericòrdia de Barcelona.

Inventari (imprès i informatitzat; programari: Word).

Inventari de les fotografies (imprès i informatitzat; programari: Access 97).

3. Bibliografia

Anàlisi tècnica i funcional del Patrimoni Immobiliari Municipal. El Raval, volum I, Barcelona, Institut de Tecnologia de la Construcció de Catalunya – Ajuntament de Barcelona, 1982.

CARBONELL I ESTELLER, Montserrat: «Les cases de Misericòrdia, eix de la trama assistencial», *L'Avenç*, 91 (1986), pàg. 38-43.

- : *Sobreviure a Barcelona. Dones, pobresa i assistència al segle XVIII*, Vic, Eumo Editorial, 1997.
- Catàleg del Patrimoni Arquitectònic Històric-Artístic de la ciutat de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Àrea d'Urbanisme i Obres Públiques, Servei de Protecció del Patrimoni Monumental, 1987, pàg. 174-175.
- CLIMENT, Joseph: *Noticias que tendrán presentes los señores de la Junta de la Real Casa de Hospicio y Refugio de la ciudad de Barcelona para disponer su mejor régimen y gobierno, y formar sus ordenanzas*, Barcelona, Bernardo Pla Impresor, s. d.
- GONZÁLEZ SUGRAÑES, M.: *Mendicidad y beneficencia en Barcelona*, Barcelona, 1908.
- JIMÉNEZ SALAS, María: *Historia de la asistencia social en España en la Edad Moderna*, Madrid, CSIC, 1958.
- I Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana. Llibre d'Actes*. Volum I, Barcelona – Montpel·lier, 1970.
- «Los Pabellones de Beneficencia», *Exposición Internacional de Barcelona. Diario Oficial*, Barcelona, año I, 7 de septiembre de 1929.
- MARTÍNEZ SHAW, Carlos: «L'assistència pública a la Barcelona Moderna. Una visió panoràmica», *L'Avenç*, 91 (1986), pàg. 32-37.
- MAZA ZORRILLA, Elena: *Pobreza y asistencia social en España. S. XVI al XX*, Valladolid, Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Valladolid, 1987.
- Obra Benéfica de la Real Casa Municipal de Beneficencia de Barcelona*, Barcelona, Imprenta I. Porcal, 1943.
- Reglamento especial para las juntas parroquiales de beneficencia*, Barcelona, 1853.
- REVENTÓS I CONTI, Jacint: *Història dels hospitals de Catalunya*. Vol. I, Barcelona, Editorial Hecer, 1996.
- SANTALORIA, Félix: *Marginación y educación: historia de la educación en la España Moderna y Contemporanea*, Barcelona, Ariel, 1977.

4. Temes d'estudi

Estudi de les capes urbanes, especialment d'aquelles més pròximes a la situació de pobresa.

Història assistencial i beneficència a Barcelona durant l'Edat Moderna: origen familiar, professió, situació del mercat laboral, procés de feminització de la pobresa.

Història de la Casa de Misericòrdia com a institució i també les històries personals i anònimes de les persones acollides i les circumstàncies que les dugueren a la pobresa. Aquestes històries particulars permeten apropar-se a l'economia a petita escala i també conèixer les estratègies desenvolupades per sobreviure, entre les quals juguen un paper destacat les institucions assistencials.

Organització i funcionament intern de la Casa de Misericòrdia.

Els orígens dels sistemes de benestar social moderns.

Temes col·laterals: història religiosa, història dels ordes religiosos femenins, història dels convents.

Alba Ibero i Constansó

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Adreça: Carrer de Santa Llúcia, 1
08002 Barcelona

Telèfon: 93 518 11 95

Fax: 93 517 83 27

E-mail: arxiuhistoric@mail.bcn.es

Horari: Dilluns a divendres, de 9 a 20,45 h.; dissabtes, de 9 a 13 h.

Accés: Carnet d'investigador

Responsable: Xavier Tarraubella i Mirabet (director)

1. Documentació

Els grans canvis político-administratius esdevinguts a partir de la caiguda de Barcelona en poder de les tropes de Felip V el 1714 (abolició del Consell de Cent, de la Generalitat de Catalunya i de les Corts catalanes) i l'establiment del règim anomenat de Nova Planta (instauració de l'absolutisme monàrquic i d'un sistema polític fortament centralitzat) van afectar molt la manera com es governava Barcelona, amb un gran augment del poder dels representants de la Corona sobre la ciutat (el Capità General, la Reial Audiència, l'Intendent, el Corregidor) i la creació d'un nou Ajuntament borbònic.

L'Ajuntament no solament va perdre l'autonomia de què gaudia l'antic Consell de Cent respecte al poder de la Corona, sinó que també va veure molt disminuïts tant les seves competències com els seus ingressos. Dues xifres ens ajuden a comprendre la magnitud del canvi: el pressupost municipal fixat per la Reial Cèdula de Dotació de 1718 era només una quarta part del pressupost ordinari dels últims anys del Consell de Cent, i el nombre de funcionaris municipals es va reduir a menys de la meitat: d'un centenar llarg a només una cinquantena.

Aquests grans canvis polítics van tenir una gran repercussió en la documentació generada per les administracions públiques. En el cas de l'Ajuntament de Barcelona, per exemple, es van extingir la major part de les sèries documentals del període anterior i en van aparèixer de noves.

1. Fons municipal

1B. Consell de Cent

Malgrat que aquest subfons –tal com el seu nom indica– pertany majoritàriament al temps anterior al 1714, en determinades sèries es troba alguna documentació del període borbònic.⁵

Manual (1B.XIII) (1714-1808): 79 volums. Sèrie formada per volums on es registraven tota mena d'instruments notariais referents a l'activitat de l'Ajuntament fets pel secretari i escrivà major. Hi ha nomenaments, juraments i caucions d'oficials municipals, escriptures públiques sobre l'abastament de blats i carns, contractes d'urbanisme i obres públiques, inventaris de béns municipals, concòrdies, declaracions de pobresa, administració d'institucions benèfiques (Hospital de la Santa Creu, Casa de Misericòrdia, Casa d'Orfes) i un llarg etcètera. Els volums tenen un índex coetani. És una sèrie fins ara relativament poc treballada i que ofereix moltes possibilitats d'investigació.

Estudi General (1B.XVIII) (segle XVIII): 1 caixa. Documentació molt fragmentària sobre l'ensenyament primari i el Col·legi de Cordelles.

Dietari de l'antic Consell barceloní (1B.XXV) (1714-1808): 6 volums. Inclou sobretot informacions relatives al cerimonial de l'Ajuntament (juraments de càrrecs municipals, festes, processons, rogatives, comiats i preses de possessió d'autoritats, visites de personalitats, funerals, etc.). També té intercalats bans i edictes impresos. El volum més interessant és el 1B.XXV-44 (1714-1718), redactat encara en català per Josep Mas, darrer mestre de cerimònies de l'Ajuntament, càrrec abolit per la Reial Cèdula de Dotació de 1718; aquest volum inclou, com un apèndix, un *Estado de las casas que de orden del Exmo. Sr. Teniente General don Jorge Próspero de Vervom, ingeniero general de España, han valuadas y tassado los peritos para ello nombrados* (fol. 141 v. – 175 v.). Els altres volums, en general, tenen menys interès que el *Dietari* del període del Consell de Cent.

1C. Consellers

Com en el cas anterior, també en aquest subfons hi ha alguna documentació referent al període borbònic.

Bosses de deliberacions (1C.XIII) (1714-1808): 25 lligalls. Sèrie formada per les notes de l'escrivà major i altra documentació preparatòria per

5. En els casos, força freqüents, en què una sèrie té documentació de diversos segles, ens referirem només a aquella part de la sèrie que tingui documentació del període 1714-1808.

a la redacció definitiva de la sèrie *Acords* (1D.I); té informació no inclosa en el redactat final de les actes municipals. És una sèrie molt poc emprada pels investigadors malgrat l'interès que ofereix.

Obreria (1C.XIV) (1714-1808): 59 caixes. Recull la documentació referent a la realització d'obres públiques i de manteniment de la ciutat, així com la concessió de permisos d'obres a particulars. A partir del 1772 inclou plànols i dibuixos. En el primer cas, aquesta documentació ens permet conèixer la intervenció de l'Ajuntament en la planificació i el canvi de l'estructura urbana de la ciutat; en el segon cas, podem estudiar els tipus d'habitatges i els estils arquitectònics emprats en cada període.

Censals (1C.XV) (1705-1795): 1 volum. Els censals eren un tipus de préstec molt emprat fins al segle XVIII que tenia la forma d'una compra-venda (qui deixava els diners comprava el dret a cobrar un interès anual o semestral de qui rebia els diners). A la sèrie *Censals* hi ha un únic volum (1C-233) d'aquesta època, amb certificacions de censals.

Guerres (1C.XVI) (1715-1805): 87 volums i lligalls. Bàsicament és documentació del període de la Guerra Gran (1793-1795) contra la Convenció francesa, sobretot del reclutament de voluntaris, llibres de la Comptadoria i de la Tresoreria de Catalunya i correspondència relativa a la guerra. A part de la documentació referent a Barcelona, també hi ha documents sobre la resta de Catalunya. Així mateix, hi ha un parell de volums sobre l'allotjament de tropes a Barcelona en els anys 1715-1728.

Processos (1C.XX) (1714-1808): 16 caixes. Recull documentació del processos judicials interposats davant la Reial Audiència o el Tribunal Ordinari del Corregidor, en molts dels quals l'Ajuntament de Barcelona era part interessada. Hi ha plets per afers diversos (deutes d'alguns veïns al municipi, causes sobre proveïments, disputes sobre temes d'urbanisme –amb participació dels regidors-obrers–, plets entre gremis i els regidors-mostassafs, molins, propietats de terres, etc.). També hi ha litigis entre particulars i entre institucions religioses, i peticions d'establiment en terrenys de propietat pública.

1D. Ajuntament borbònic

En aquest subfons trobem la part essencial de la documentació municipal del període 1714-1808, tant la que fa referència a les actuacions político-administratives de l'Ajuntament com a la seva gestió econòmica.

Acords (1D.I) (1714-1808): 91 volums. Sèrie formada per les actes municipals, amb els acords presos en els plens municipals. És la conti-

nuació de la sèrie *Registre de deliberacions* (1B.II) de l'època del Consell de Cent. El secretari i escrivà major de la corporació redactava els *Acords* a partir de les notes i documents preliminars recollits en la sèrie *Bosses de deliberacions* (1C.XIII). Cada volum té un índex analític coetani; molts tenen també un índex cronològic.

Polític, reials, decrets (1D.III) (1714-1808): 78 volums. Documentació i correspondència rebuda pel municipi i enviada per les diferents autoritats borbòniques amb jurisdicció a la ciutat de Barcelona (el propi monarca, el capità general, la Reial Audiència, etc.). Inclou una variada tipologia de documents (reials ordres, decrets, reials cèdules, reials provisions, bans, etc.) relatius a tots els aspectes del govern de la ciutat. Fins al 1772 tots els volums tenen un índex; a més, hi ha 2 volums d'índexs (1D.III-116 i 1D.III-117) dels anys 1719-1748.

Polític i representacions (1D.IV) (1714-1808): 84 volums. És un registre de la correspondència enviada per l'Ajuntament de Barcelona a les autoritats borbòniques superiors, a altres institucions públiques o privades i fins i tot a particulars. De vegades les representacions o les resolucions municipals van acompanyades de documentació adjunta, que dona suport a la sol·licitud o a la decisió presa. La majoria de volums tenen un índex coetani; a més, hi ha 2 volums d'índexs dels anys 1718-1748.

Registre de despatxos (1D.V) (1714-1808): 8 volums. És un registre de nomenaments de funcionaris municipals o estatals amb jurisdicció a la ciutat de Barcelona; així mateix, registra nomenaments de càrrecs d'institucions relacionades amb el govern de la ciutat (Taula de Canvi, comptadoria del cadastre, gremis, etc.) i títols nobiliaris, acadèmics i professionals. Cada volum té un índex coetani.

Pregons (1D.VI) (1714-1808): 5 volums. Sèrie formada pels exemplars de les diverses disposicions que les autoritats borbòniques promulgaven per al govern de la ciutat de Barcelona (edictes, bans, ordenances, etc.) i que el pregoner feia públiques. La majoria dels volums tenen un índex coetani.

Quaderns de certificacions (1D.X) (1750-1808): 6 caixes. Són certificats emesos pel secretari de l'Ajuntament –en la seva qualitat de notari públic de la corporació– de dades personals o documents que formaven part de la documentació municipal, a sol·licitud de la institució o la persona interessada.

Majordomia de propis (1D.XI) (1721-1786): 20 volums. És una sèrie formada pels llibres de comptabilitat del majordom de propis, funcionari encarregat de l'administració del patrimoni municipal; inclou els càrrecs (ingressos) i les dates (pagaments) de la tresoreria municipal.

Comptes de dotació (1D.XII) (1719-1778): 29 volums. Llibres de comptabilitat, ordenats per càrrec i data, de la dotació econòmica que la Intendència General lliurava cada any a l'Ajuntament de Barcelona i que el síndic d'aquest presentava a la Comptadoria de l'Exèrcit i Principat de Catalunya.

Dotació (1D.XVIII) (1718-1808, predomina 1767-1808): 32 caixes. Quaderns o fulls solts que contenen comptes parcials de diversos conceptes de l'administració econòmica municipal.

Salaris (1D.XIII) (1718-1721 i 1778-1785): 5 volums. Relació dels salaris pagats als membres de l'Ajuntament, així com als d'altres entitats que hi tenien relació (especialment la Taula de Canvi), les almoines que es feien a algunes esglésies i institucions benèfiques, i els salaris pagats per fer algunes obres públiques.

Miscel·lània (1D.XIV) (1714-1721): 2 volums. El volum 1D.XIV-1 (1714-1725) tracta de l'organització general de l'Ajuntament. El volum 1D.XIV-2 (1715-1725) és un llibre del racional (interventor) de l'Ajuntament.

Esborranyes d'autos (1D.XV) (1716-1768): 4 caixes. Esborranyes d'actes administratius i escriptures públiques (àpoques, cartes de pagament, caucions, arrendaments, etc.) fets per la secretaria de l'Ajuntament.

Esborranyes de representacions (1D.XVI) (1774-1808): 7 caixes. Esborranyes d'informes o resolucions de l'Ajuntament relatius a qüestions administratives d'àmbit ciutadà, ja siguin de competència estrictament municipal o per interpretació de legislació emanada d'administracions superiors; de vegades van acompanyats de documentació annexa.

Esborranyes de càrrec i data (1D.XVII) (1731-1791): 9 volums, lligalls i caixes. Comptes anuals fets pels majordoms de propis i que aquest presentava al subdelegat de la Comptadoria de Catalunya.

Dots per a donzelles (1D.XIX) (1771-1793): 14 caixes. Carles III va decidir que els diners que la ciutat de Barcelona despendria en celebracions pel naixement d'un infant de la família reial fossin destinats a dotar quatre donzelles pobres. Aquesta sèrie inclou la documentació que va generar aquest afer (sol·licituds de les interessades adreçades a l'Ajuntament, fes de baptisme, certificats de residència, certificats de pobresa, etc.).

1E. Administració municipal del pa

En el segle XVIII, una de les principals competències municipals va ser el tenir la ciutat ben proveïda de pa a un preu que fos a l'abast de la major part de la població. La intervenció municipal en aquest tema va

donar lloc a una documentació que es recull en aquest subfons.

Diversos de l'antic Consell Municipal (1E.I) (1712-1742): 1 volum. Només hi ha un volum d'aquest període, l'1E.I-17, amb el títol: *Llibre de repartiments dels arrendaments dels molins del Casal Major de Sant Pere*.

Caixa del pa (1E.VI) (1789-1811): 20 volums. Llibre de caixa del Pastim (fleca municipal); està distribuït per mesos i per càrrec i data.

Llibre de l'interventor (1E.VII) (1794-1807): 13 volums. Llibre amb les anotacions de les partides de càrrec i data del llibre de la caixa del pa.

Llibre de data (1E.VIII) (1757-1776): 21 volums. Relació de la quantia del pa lliurat pel Pastim als venedors al detall, als hostals i a les tavernes, així com de les comissions dels venedors.

Llibre de sortida de blats dels magatzems als molins (1E.IX) (1791-1805): 17 volums. Llibre on s'anotava la quantitat de blat que sortia dels magatzems municipals cap a cada un dels molins, així com les quantitats de farina que eren lliurades al Pastim; inclou el tipus de gra de què es tractava, la procedència i el nom del capità del vaixell que l'havia transportat.

Llibre del blat i la farina que hi ha a la ciutat (1E.X) (1723-1779): 5 volums. Llibre on el regidor-administrador de les places registrava cada dia l'entrada i sortida de cereals i lleguminoses a Barcelona; hi consta l'origen del producte, el transportista, el comprador, les quantitats adquirides i algunes vegades el preu per quartera.

Copiador de cartes (1E.XI) (1756-1775): 5 volums. Registre de les cartes enviades pels encarregats de l'administració municipal del pa als comissionats per comprar grans per al proveïment de la ciutat. El volum 1E.XI-4 (1773-1774) és un copiador de cartes privat de comerciants de blat.

Administració del pa. Càrrec i data (1E.XII) (1756-1800): 14 volums. Llibre de comptabilitat de l'administració municipal del pa, distribuït en càrrec i data. També hi ha llibres de caixa del Pastim.

Dietes (1E.XIII) (1768-1807): 3 volums. Anotacions diàries de les existències de blat i aliments similars en el magatzem del pallol de la ciutat.

Mercurial (1E.XIV) (1711-1820): 3 volums. Llibre-registre dels preus al detall en el mercat de Barcelona dels cereals panificables (blat, ordi, mestall) i llegums (mongetes, faves, pèsols i cigrons). Té molt interès perquè recull els preus reals de venda.

Llibre auxiliar (1E.XV) (1790-1799): 6 volums. Llibre on s'anotaven els moviments de blats i farines als magatzems i als molins; així mateix, registra la compra de llenya per al Pastim, el producte de la venda de

les cendres i els residus de cereals, i els estats setmanals del pa que es lliurava a les taules de venda de pa i als particulars.

Apunts de caixa (1E.XVI) (1794-1812): 4 volums. Llibre on es feien anotacions dels pagaments fets que després servien per fer el Llibre de Caixa.

Compres de blat (1E.XVII) (1796-1801): 3 volums. Llibre on es registraven les compres de cereals per al proveïment de la ciutat. Hi podem trobar el venedor, la procedència del blat, la quantitat adquirida, el preu per quartera i el cost total de cada operació comercial; amb freqüència també s'hi inclou el que es cobrava per correatge.

Còpies de balanços (1E.XVIII) (1798-1811): 4 volums. Llibre on es registraven els balanços setmanals (de llenya, garbelladures, segó, farina i pa elaborat i venut) de la caixa de l'administració municipal del pa.

Manual (1E.XIX) (1790-1802): 6 volums. Anotacions del moviment de diners i de mercaderies del Pastim.

Guàrdia del magatzem (1E.XX) (1791-1794): 9 volums. Dades sobre el moviment de mercaderies i de diners del magatzem municipal de grans.

Llibre del receptor de farines (1E.XXI) (1791-1794): 4 volums. Llibre on el receptor de les farines registrava el moviment de les farines entre els magatzems de la ciutat, els molins, el Pastim i els particulars.

Llibre de farines rebudes pel Pastim (1E.XXII) (1796-1801): 3 volums. Llibre on s'anotaven les quantitats de farina lliurades pels molins i els particulars al Pastim.

Compte i raó del blat rebut dels molins (1E.XXIII) (1792-1794): 3 volums. Llibre on s'anotaven diàriament les quantitats de blat que el guarda del magatzem de grans lliurava als moliners per moldre i les quantitats de farina que aquests lliuraven al receptor de les farines.

Manual de blats (1E.XXIV) (1798-1801): 2 volums. Llibre de control de les compres de blat i el seu lliurament als molins.

Llibre de despeses (1E.XXV) (1794-1812): 6 volums. Llibre de comptabilitat de les despeses de descàrrega i transport dels blats i farines als magatzems de la ciutat; s'hi inclou el lloc d'origen del carregament i el nom del venedor.

Llibre de molins. Entrada i sortida (1E.XXVI) (1796-1812): 8 volums. Llibre on consten les quantitats de blats panificables entrades en els molins, i les quantitats de farines panificables obtingudes i trameses al Pastim i als magatzems municipals.

Llibre d'entrada de blat (1E.XXVII) (1792-1802): 10 volums. Llibre de control de les quantitats de blat comprades per l'administració municipi-

pal del pa; hi figura l'origen del cereal, el magatzem on es conservava i el destí posterior.

Llibre major (1E.XXVIII) (1790-1813): 8 volums. Llibre de comptabilitat general del Pastim; hi figuren les persones, institucions i molins que hi tenen alguna relació; la compra-venda de blats, farines, llenyes, etc.; salaris i despeses de transport.

Diversos (1E.XXIX) (1721-1810): 40 volums. Sèrie miscel·lània formada per llibres de comptabilitat, llibres de lliurament de blat als molins i de recepció de farines panificables, i llibres de control de la llenya entrada al Pastim.

Documents solts. Càrrec i data (1E.XXX) (1714-1808): 51 lligalls. Documentació, en general molt fragmentària, dels administradors del pa, tant referent al Pòsit de Blats com al Pastim (comptabilitat, rebuts, plets, molins –blat entrat i farina sortida–, grans entrats al Pòsit, lliurament de pa a les autoritats militars, etc.)

1F. Administració municipal de la carn

L'Ajuntament de Barcelona també s'ocupava de què la ciutat estigués ben abastada de carn, tant pel que fa referència als particulars com a les institucions religioses i benèfiques. La documentació generada per aquest concepte forma aquest subfons.

Comptes (1F.IV) (1719-1769): 33 volums. Relació jurada i compte ordenat que el síndic o el tinent de síndic de l'Ajuntament de Barcelona presentava, en nom de la corporació, a la Comptadoria Principal de Catalunya del producte anual dels arrendaments del proveïment de carns; el compte està distribuït en càrrec i data. El volum 23 d'aquesta sèrie és una relació dels comptes presentats pel majordom de propis del cost de la instal·lació de fanals públics i les corresponents despeses d'il·luminació (1757-1759), i els volums 24 i 25 presenten conjuntament els comptes dels arrendaments del proveïment de carns i del cost de la il·luminació pública.

Administració de la carn (1F.V) (1722-1786): 36 volums. Comptabilitat de la relació entre l'administració municipal de la carn i els arrendataris del proveïment de carns (be, ovella cabrit, bou, vaca, vedella i porc fresc). Inclou dues tipologies documentals diferents: els volums 1 (1722-1740) i 2 (1741-1752) són plurianuals i tenen la comptabilitat de l'arrendament de les carns per anys i, dintre de cada any, per pagaments trimestrals; hi consten les quantitats ingressades per l'administració de les carns i les que l'arrendatari havia avançat per diversos conceptes i que li eren descomptades del pagament final. A partir del volum 3

(1752-1753) els volums són anuals, portats pel caixer de l'administració de la carn i distribuïts per càrrec i data.

Llibre de pòlisses (1F.VI) (1722-1808): 78 volums. Registre de pòlisses on consten les quantitats de bestiar venudes pels diversos proveïdors a l'administració municipal de la carn per matar, el pes total de cada partida de bestiar, el preu per unitat de pes i el preu total de cada compra-venda. La major part de la sèrie està escrita en català.

Llibre d'entrada de ramats (1F.VII) (1774-1804): 25 volums. Anotació de les compres de bestiar (bens, ovelles i cabrits), dels pastors als quals eren confiats els ramats i del lliurament d'aquests a l'escorxador per part dels pastors. En els primers volums hi ha un compte general per a cada tipus de bestiar i un compte particular per a cada pastor; a partir del volum 17 (1793-1794), només hi ha els comptes individuals dels pastors.

Llibre de balanços (1F.VIII) (1722-1808): 108 volums. Llistes setmanals del bestiar (bens, cabrits, ovelles, bous, vaques, vedelles) venut pels carnisers o donat a institucions benèfiques (hospitals), eclesiàstiques (convents) o a la presó, amb l'expressió del nombre d'animals, el pes i el valor total. Del volum 5 fins al 40 són manuscrits i escrits en català; a partir del volum 41 (1764-1765) els llibres estan formats per formularis impresos en castellà.

Llibre d'albarans (1F.IX) (1771-1807): 16 volums. Registre dels albarans d'ingrés de bestiar a l'escorxador municipal. S'hi inclou el nombre de caps de bestiar lliurats, el venedor i, de vegades, el pastor que els ha conduït fins a Barcelona. En alguns volums hi ha intercalades guies que garantien l'exempció de drets per als animals consumits a Barcelona.

Llibre de caixa (1F.X) (1789-1808): 14 volums. Llibre de comptabilitat amb els ingressos i les despeses, consignats setmanalment o diàriament, de l'administració municipal de la carn; els volums 1-4 estan dividits en *deu* i *haver*, i els volums 5-14, en *càrrec* i *data*.

El *Llibre de "curtidores"* (1F.XI) (1763-1808): 35 volums, i el *Llibre de blanquers* (1F.XII) (1721-1773): 38 volums, tenen el mateix contingut, amb l'única diferència que la primera sèrie està escrita en castellà i la segona en català. En aquests llibres es registraven les pells, el sèu fresc i els menuts venuts per l'administració municipal de la carn als arrendataris d'aquests productes; hi consten el nom de l'arrendatari, el nombre de pells venudes, el valor per unitat i el valor total de cada venda.

Llibre major (1F.XIII) (1789-1808): 6 volums. Llibre on s'anotaven els comptes de les diferents entitats i persones (proveïdors, arrendataris,

empleats de l'escorxador, institucions que rebien almoines, drets sobre el bestiar, etc.) que operaven amb l'administració municipal de la carn.

Ajust de bestiar (1F.XIV) (1795-1808): 4 volums. Llibre on es reflecteix l'activitat de l'escorxador municipal, ja que inclou anotacions sobre la quantitat i el tipus de bestiar comprat i venut, el nom del proveïdor i el producte de la compra i de la venda de carns.

Diari de caixa (1F.XV) (1789-1796): 7 volums. És una sèrie força heterogènia. Els volums 1, 2 i 4 són els diaris de caixa pròpiament dits, amb anotacions diàries de les entrades i sortides de diners de la caixa de l'administració municipal de la carn dels anys 1789-1792. El volum 3 és un compte general presentat pel caixer de l'administració municipal de la carn a l'Ajuntament dels costos i ingressos d'aquest ram entre el 12 d'abril de 1789 i el 3 d'abril de 1790. Quan al volum 5, és un llibre de càrrec i data dels anys 1793-1794. Finalment, els volums 6 i 7 són llibres de l'interventor de carns, amb les entrades i sortides de diners de l'administració municipal de la carn dels anys 1794-1796.

Llibre de majordoms (1F.XVIII) (1772-1807): 22 volums. Anotacions diàries del nombre de caps de bestiar morts a l'escorxador, a càrrec dels anomenats majordoms (del moltó, del mascle i l'ovella, i del bou). Aquesta sèrie està escrita en una barreja de castellà i català.

Llibre major del moltó (1F.XIX) (1773-1808): 150 volums. Anotació diària de les quantitats de carn de moltó lliurades a les diverses taules de venda de carn; hi ha un resum setmanal amb el valor de la carn expedida. Els volums 1 a 57 (1789-1790) són manuscrits; a partir del volum 58 (1790-1791) els fulls són un formulari imprès.

Un grup de sèries està format per llibres de control dels caps de bestiar adquirits per l'administració de la carn i sacrificats a l'escorxador; en alguns volums consta el valor del bestiar sacrificat. Concretament són les sèries següents: *Llibre del tall del moltó* (1F.XX) (1774-1808): 75 volums; *Llibre de la casa del moltó* (1F.XXI) (1773-1808): 29 volums; *Llibre major del mascle i l'ovella* (1F.XXII) (1774-1808): 68 volums; *Llibre del tall del mascle i l'ovella* (1F.XXIII) (1775-1808): 34 volums; *Llibre de la casa del mascle i l'ovella* (1F.XXIV) (1775-1803): 23 volums; *Llibre del tall del bou* (1783-1808) (1F.XXV): 21 volums; *Llibre de comptes del bou* (1F.XXVI) (1773-1808): 45 volums; *Llibre d'esborranys* (1F.XXIX) (1773-1790): 19 volums; *Llibre del bou, mascle i ovella* (1F.XXX) (1776-1808): 15 volums; i *Llibre del porc* (1F.XXXI) (1774-1799): 19 volums.

Llibre de convents i col·legis (1F.XXVII) (1772-1808): 31 volums. Llibre on consten els caps de bestiar destinats als convents i col·legis religiosos de la ciutat, a l'Hospital del Rei i a la Casa de Caritat; en els volums

27 a 31 (1789-1808) també consta el valor econòmic del bestiar.

Diari del subministrament a l'Hospital (1F.XXVIII) (1757-1800): 40 volums. Relació diària del nombre de malalts acollits a l'Hospital de la Santa Creu, distribuïts per grups (paisans, donzelles, minyons, orats, prenyades, etc.), del cost de cada ració de carn individual i del cost total diari de la carn donada.

Llibre dels Hospitals General i del Rei (1F.XXXII) (1790-1808): 17 volums. Relació diària de la carn lliurada a aquests dos hospitals.

Llibre de convents i col·legis (1F.XXXIII) (1789-1808): 23 volums. Relació diària de la carn lliurada a diversos convents i col·legis religiosos de la ciutat.

Diversos (1F.XXXIV) (1729-1808): 42 volums. Sèrie miscel·lània amb documentació de l'administració municipal de la carn (llibres de comptabilitat, arrendaments de les carns, pòlisses, multes a l'escorxador, comptes de pastors, correspondència, etc.)

Documents solts. Càrrec i data (1F.XXXV) (1714-1808): 109 lligalls. Documentació, en general molt fragmentària, de l'administració municipal de la carn (certificats, fulls de comptabilitat, memorials, correspondència, tabes d'arrendaments, subhastes, instruccions de les autoritats, relacions jurades del síndic de la ciutat presentades a la Comptadoria Principal de Catalunya, carns lliurades a les autoritats o als convents i col·legis religiosos, sous dels empleats de l'escorxador, etc.).⁴

1H. Taula de Canvi

El règim de Nova Planta no va suprimir la Taula de Canvi, però sí que va implicar canvis importants en el seu funcionament. L'entitat financera va deixar de dependre del municipi i va passar a estar controlada primer per la Intendència i després per la Reial Audiència; tanmateix, la tradicional vinculació de la Taula de Canvi amb la corporació municipal es va mantenir en part pel fet que el regidor-degà era el dipositarí d'una de les quatre claus de l'erari de la Taula i perquè el personal de la Taula va continuar cobrant de la nòmina municipal. I quan es va abolir la Taula de Canvi (1865), la seva documentació va passar a l'Arxiu Municipal.

Llibre Major (1H.I) (1715-1808): 46 volums. Llibre on s'anotaven els comptes corrents dels dipositants. L'anotació de cada compte està dis-

4. Els apartats *Ajuntament borbònic*, *Administració municipal del pa* i *Administració municipal de la carn* han estat elaborats a partir dels treballs preparatoris per a la realització del Quadre de Classificació del Fons municipal de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a cura d'un equip de treball format per Maria Cinta Mañé, Sebastià Riera i Manuel Rovira.

tribuïda en dues pàgines contigües: a l'esquerra s'inscrivien els pagaments (*deu-nos*) i a la dreta els ingressos (*devem*).

Manual o Diari (1H.II) (1715-1808): 142 volums. Llibre on s'enregistren, en moneda real i per ordre cronològic, totes les operacions efectuades diàriament per la Taula de Canvi.

Llibre de joies (1H.IV) (1683-1775): 1 volum. Registre dels dipòsits efectuats en joies o en monedes que no eren de curs legal (antigues o estrangeres).

Llibre de l'Hospitalet (1H.V) (1776-1823): 1 volum. Llibre on s'anotaven els anomenats comptes morts, és a dir, els que en els darrers deu anys no havien tingut cap moviment, per tal d'alleugerir el *Llibre major* (1H.I). Se'n conserva un sol volum d'índexs

Rebudes de monedes (1H.VI) (1718): 1 volum. Llibre de rebudes de monedes per reencunyar-les de nou.

Dates de la Taula (1H.IX) (1715-1808): 83 volums. Llibre on el caixer de la taula anotava cada pagament que feia.

Credença de pòsits de particulars (1H.XIV) (1715-1808): 43 volums. Registre dels ingressos fets a la Taula de Canvi o al Banc de Barcelona.

Llibre de pòsits (1H.XVI) (1715-1808): 40 volums. Registre de les ordres donades per un notari o una persona o institució responsable per tal que es paguessin quantitats dipositades a la Taula. En el volum 1, a continuació del *Llibre de pòsits* pròpiament dit, hi ha un llibre de caixa i, a més, els pagaments del donatiu (un nou impost borbònic) a partir del 30 de maig de 1716.

Enfilams (1H.XVII) (1715-1808): 161 volums. Llibre que recull la documentació legal, judicial o notarial (poders, herències, inventaris, concòrdies, estafes, etc.) referent als dipòsits de la Taula.

Rúbrica del Llibre major (1H.XVIII) (1715-1808): 42 volums. Índex del *Llibre major* (1H.I).

Rúbrica de pòsits (1H.XIX) (1715-1808): 25 volums. Índex de la sèrie *Llibre de pòsits* (1H.XVI); les rúbriques estan dividides en tres apartats: noms d'home, noms col·lectius i noms de dona.

Credença (1H.XX) (1718-1725): 3 volums. Llibre de comptabilitat que es portava a part per una qüestió específica. En el volum 1H.XX-1 (1718-1721) hi ha pagaments del gremis en concepte de cadastre; en el volum 1H.XX-2 (1721-1723) hi ha entrades de les rendes de duanes i de la neu; i en el volum 1H.XX-3 (1724-1725) hi ha ingressos fets en rals de billó de Castella (de fet està en blanc).

Dates per compte de l'Ajuntament (1H.XXI) (1721-1723): 2 volums. Llibre de dates, auxiliar del *Manual* o Diari. Registra pagaments fets per

l'Ajuntament (salari de funcionaris, compra de béns i serveis) en rals de billó de Castella.

Manual del compte de sanitat i dotació (1H.XXII) (1721-1726): 2 volums. Llibre de dates, auxiliar del *Manual* o Diari. Inclou pagaments a regidors, funcionaris i particulars en rals de billó de Castella.

Llibre major, salari de funcionaris i despeses d'obres (1H.XXIII) (1722-1777): 27 volums. Llibre de comptabilitat, amb els salari dels regidors i els funcionaris, i les despeses d'obres públiques, del culte diví, de les obres pies, les despeses de menut i les despeses extraordinàries. La majoria de volums són biennals; n'hi ha dos de triennals.

Manual, salari de funcionaris i despeses d'obres (1H.XXIV) (1722-1766): 22 volums. Llibre de comptabilitat general de l'Ajuntament, distribuït per càrrec i data.

Llibre de la Taula (1H.XXV) (1722-1744): 6 volums. Llibre de càrrec i data del compte de l'Ajuntament de Barcelona a la Taula de Canvi.

Llibre major de comptes de rals (1H.XXVI) (1724): 1 volum. Llibre major portat en rals de billó castellans.

Restes de caixa (1H.XXVII) (1724-1726): 1 volum. Llibre de caixa amb la comptabilitat en rals de billó de Castella (només té escrits 4 dobles folis).

Revistes de caixa (1H.XXVIII) (1724-1808): 3 volums. Llibre amb actes notariais de comprovació del numerari existent a la caixa de la Taula.

Entrades i eixides de l'erari (1H.XXIX) (1725-1808): 3 volums. Llibre amb actes notariais del moviment de numerari de l'*Erari* (1H.XI) (moviments de diners de la caixa forta).

Credença de pòlisses a la Reial Audiència (1H.XXX) (1732-1807): 37 volums. Llibre dividit en dues parts: en la primera part s'annotaven les entrades judicials de la Reial Audiència, i en la segona, les entrades judicials de l'alcalde major civil.

Entrades i eixides de la Taula per lo credencer (1H.XXXI) (1742-1808): 3 volums. Registre de les entrades i sortides de l'erari; reflecteix el moviment de numerari entre l'erari i la caixa.

Llibre de comptes de caixa (1H.XXXII) (1780-1808): 9 volums. És un llibre de caixa; cal tenir en compte que els primers llibres de caixa estan inclosos en el *Llibre de pòsits* (1H.XVI).

Entrades i eixides del caixer (1H.XXXIII) (1742-1808): 4 volums. Registre de les entrades i sortides de la caixa; reflecteix el moviment de numerari entre l'erari i la caixa.

Diversos (1H.XXXIV) (segle XVIII): 14 volums. En aquesta sèrie miscel·lània destaquen els volums següents: 1H.XXXIV-6: *Libro de Acuerdos*

(1774-1823) (Inclou les actes de les visites –inspeccions– fetes pel jutge visitador de la Reial Audiència, les actes de compliment de comunicacions judicials i acords dels administradors de la Taula de Canvi, entre altres tipologies documentals). 1H.XXXIV-8: *Autos de posesiones de los Srs. Administradores y Oficiales de la Taula* (1765-1828) (Còpies notarials dels nomenaments dels oficials principals de la Taula de Canvi). 1H.XXXIV-9: *Autos de posesiones y copias de títulos reales hechos a favor de los Administradores Oficiales Subalternos de la Taula* (1730-1834) (Còpies notarials dels nomenaments dels oficials subalterns de la Taula de Canvi). 1H.XXXIV-10: *Copias de cartas a Su Excelencia y Real Audiencia de este Principado y resoluciones de los Srs. Administradores de la Real Taula de Comuns Depòsits* (1722-1773) (Còpies de cartes enviades pels administradors de la Taula de Canvi al Capità General i a la Reial Audiència, a més de resolucions –acords interns– dels administradors de la Taula de Canvi). 1H.XXXIV-12: *Cartas de Órdenes de Su Excelencia y Real Audiencia de este Principado dirigidas a los Administradores de la Real Taula* (1718-1779) (Edictes i cartes originals del Capità General i de la Reial Audiència rebuts pels administradors de la Taula de Canvi).

1J. Cadastre

El cadastre va ser el sistema contributiu introduït a Catalunya després de la Guerra de Successió. Tenia per objectiu gravar la riquesa real de la població, a diferència de la tributació tradicional de tipus indirecte. En la pràctica es va convertir en un sistema de quotes (la Intendència fixava la quantitat total que volia recaptar, la qual era repartida entre els municipis, que allora la distribuïen entre la població).

Del subfons *Cadastre* en interessen 9 sèries, que en conjunt inclouen documentació sobre tot el període aquí estudiat.

Cases, censos i censals (1J.I) (1716-1808): 148 volums. Sèrie dividida en vuit apartats:

a) *Denúncies i matrícula* (1716-1804): 25 volums. Declaracions de béns immobles i de censals, i registres de béns immobles (per carrers i per barris).

b) *Cases reedificades* (1721-1808): 4 volums. Relacions de les cases reedificades.

c) *Baixes, bonificacions i augments* (1729-1804): 19 volums. Documentació sobre les baixes i les disminucions o els augments de les quotes pagades pel cadastre.

d) *Repartiments* (1716-1808): 26 volums. Llistes de les quotes que havien de pagar els propietaris de béns immobles; inclou en alguns

casos l'especificació de la finca, el propietari, els llogaters i la valoració de la finca. Recull també pagaments per censals i en concepte de cadastre personal. Són especialment interessants els volums I-56 a I-63, amb dades sobre l'enquesta cadastral de 1716.

e) *Pagaments* (1721-1808): 22 volums. Quantitats pagades pel cadastre pels propietaris de cases, censals i bestiar; també hi consten pagaments pel cadastre personal. Hi ha dades sobre el subsidi extraordinari de l'any 1800 (I-120 a I-122).

f) *Recaptació diària* (1742-1820): 38 volums. Llistes amb anotacions diàries dels pagaments fraccionats del cadastre (reial i personal).

g) *Renda del tabac* (1780-1805): 7 volums. Relació dels censos redimibles emesos per la Reial Hisenda amb la garantia de la hipoteca de la renda general del tabac.

h) *Índexs* (1725-1808): 7 volums. A part dels índexs coetanis que porten molts volums, hi ha un apartat de 7 llibres amb índexs dels anys 1725-1808 sobre registres de propietats immobiliàries, repartiments i pagaments.

Terres (1J.II) (segle XVIII): 52 volums. Sèrie dividida en quatre apartats:

a) *Recanació* (1719-1730): 2 volums. El volum 1J.II-1 (1719-1720) inclou la recanació d'hortes i terres de seca fora muralles pertanyents a les parròquies de Santa Eulàlia, Santa Maria del Pi i dels Sants Just i Pastor. El volum 1J.II-2 (1730) es refereix a la recanació del territori de la parròquia de Sants (1730).

b) *Repartiments* (1725-1808): 12 volums. Repartiments de terres, inclouent dades sobre les propietats dels eclesiàstics.

c) *Pagaments* (1717-1814): 35 volums. Llistes dels contribuents pel cadastre reial, sovint amb l'esment de la professió i la quantitat pagada.

d) *Índexs* (segle XVIII): 3 volums. Índexs sobre els repartiments i els pagaments per terres.

Personal (1J.IV) (1749-1808): 28 volums. Registre dels pagaments efectuats en concepte de cadastre personal (activitats professionals); inclou dades sobre eclesiàstics. Hom pot destacar els volums 1J.IV-10 a 1J.IV-22, amb la recaptació diària del cadastre personal entre els anys 1751-1814.

Memorials i certificats (1J.V) (1717-1808): 3 volums. Documentació relativa a la sol·licitud d'exempció, rebaixa o ajornament del pagament del cadastre, amb la corresponent resolució, així com certificats i memorials sobre la gestió del cadastre en general.

Correspondència, circulars, oficis i informes (1J.VI) (1717-1808): 4

caixes. Cartes, circulars, oficis i informes sobre la gestió general del cadastre.

Recaptació (1J.VII) (1717-1808): 9 unitats d'instal·lació. Llibres de comptabilitat de diversos recaptadors del cadastre, així com altra documentació comptable relacionada amb el cobrament de l'impost.

Contribucions (1J.VIII) (1802-1845): 2 volums. El primer volum és un llibre d'endarreriments dels anys 1802-1804, i el segon és un llibre d'índexs dels anys 1802-1845.

Papers solts (1J.X) (1716-1808): 6 lligalls. Documentació fragmentària relativa a l'administració del cadastre (denúncies, repartiments, endarreriments, altes i baixes, etc.).

Impresos (1J.XI) (1715-1808): 1 lligall. Formularis de butlletes, citacions, apremis, bans i altra documentació referent al cadastre.

Allotjament

L'allotjament era l'obligació que tenia la població civil d'hostatjar els soldats. A causa dels molts conflictes que va originar a Catalunya durant el segle XVII, en el segle XVIII l'allotjament directe va ser substituït pel pagament d'un tribut, que pagaven els municipis, amb el qual es costejava el manteniment de les tropes en casernes. En aquest subfons, pendent de classificació, hi ha un nombre indeterminat d'unitats d'instal·lació del període 1714-1808.

1L. Sanitat

Un dels temes que més preocupaven a les autoritats públiques durant el segle XVIII era evitar que la població es contagiés de les grans epidèmies, que generalment es transmetien per via marítima. Aquest subfons recull l'abundant documentació generada per aquest motiu.

Ordres i oficis (1L.I) (1720-1808): 28 volums. Recull de tota mena de normativa i comunicacions (edictes, decrets, reials cèdules, ordres i oficis) de les autoritats polítiques i militars de l'administració reial adreçades a la Junta Local de Sanitat o a altres oficials municipals amb competències en el camp de la sanitat. Inclou sobretot mesures referents al control sanitari del tràfic marítim; alguns volums tenen un índex coetani.

Registre de decrets i cartes (1L.II) (1720-1735): 6 volums. Recull de correspondència adreçada al corregidor, a l'Ajuntament de Barcelona o a la Junta Local de Sanitat. La diferència fonamental amb l'anterior sèrie és que aquesta no inclou normativa. Hi ha índexs coetanis a cada volum.

Cartes de la Reial Audiència (1L.III) (1720-1800): 8 volums. Registre extens de la correspondència enviada per la Junta Local de Sanitat a la Reial Audiència o a altres institucions governatives del Principat. Cada volum té un índex coetani.

Informes i representacions (1L.VI) (1721-1808): 20 volums. Cartes i informes de la Junta Local de Sanitat adreçats a autoritats o particulars amb competències en matèria de sanitat. Cada volum té un índex coetani.

Acords (1L.VII) (1720-1808): 13 caixes. Actes de la Junta Local de Sanitat; inclou també expedients de sanitat i un registre de correspondència.

Diversos (1L.IX) (1719-1808): 40 caixes. Sèrie factícia que té una gran quantitat de tipologies documentals (certificats, edictes i altres tipus de documents relacionats amb les inspeccions als vaixells, les quarantenes, els moviments de les mercaderies al port, el contraban i les vendes a l'encant).

Entrada de vaixells al port. Pràctic (1L.X) (1719-1808): 19 caixes.

Documentació sobre inspeccions sanitàries de persones i càrregues arribades en vaixell a Barcelona, quarantenes i sol·licituds d'autoritzacions per desembarcar.

Patents de sanitat (1L.XI) (1714-1808): 66 caixes. Les patents de sanitat eren certificats, expedits en la ciutat o vila d'origen, que garantien que les persones i mercaderies que viatjaven en un vaixell no tenien cap malaltia contagiosa. En cada port on feia escala l'embarcació s'havia de lliurar una patent de sanitat; en cas de no fer-ho, el vaixell, els tripulats i la càrrega havien de passar una quarantena abans de poder desembarcar. Les patents de sanitat són impresos i moltes tenen il·lustracions (vistes de ciutats, sants protectors, escuts). Estan escrites en diverses llengües, normalment en l'idioma del lloc emissor, però també n'hi ha algunes en llatí. Aquesta sèrie està ordenada per ordre alfabètic de lloc d'origen de les embarcacions i, dintre de cada lloc, per ordre cronològic.

En el subfons *Sanitat* hi ha tres sèries que es caracteritzen per tenir documentació referent a tot Catalunya; per tant, la informació de Barcelona està barrejada amb informació referent a altres llocs del Principat. Aquestes tres sèries són les següents:

Bitllets remesos per S. E. a la Reial Audiència (1L.IV) (1720-1780): 4 volums. Registre de les comunicacions enviades pel capità general a la Junta Superior de Sanitat de Catalunya, un organisme dependent de la Reial Audiència amb unes funcions similars a les de la Junta Local de Sanitat de Barcelona, però amb jurisdicció a tot Catalunya.

Consultes de la Reial Audiència (1L.V) (1720-1801): 14 volums. Informes no vinculants que la Junta Superior de Sanitat de Catalunya enviava al rei, a la Junta Suprema de Sanitat o al capità general. Cada volum té un índex coetani.

Expedients (1L.VIII) (1783-1805): 7 volums i lligalls. Resums de la tramitació dels expedients de sanitat presentats a la Junta Superior de Sanitat de Catalunya.

1M. Diversos

Cerimonial (1M.I) (1714-1808): 4 caixes. Documentació relacionada amb l'organització d'actes protocol·laris de tota mena (proclamacions, casaments, naixements i funerals de la família reial, visites de personatges il·lustres, celebració de festes religioses, proclamacions de bisbes, felicitacions a les noves autoritats (capità general, corregidor, etc.), celebració de victòries militars i de tractats de pau, enterraments d'autoritats, etc.; hi ha informació tant sobre el protocol pròpiament dit com sobre la comptabilitat de despeses. Destaca especialment la documentació sobre la proclamació de Ferran VI (1746) i la visita de Carles III a Barcelona (1759) (caixa 1M-5).

Diversions públiques (1M.II) (1714-1808): 3 caixes. Documentació relacionada amb el teatre i els balls públics. Quant al teatre, hi ha documentació de tipus general (processos judicials, disposicions de les autoritats sobre les activitats teatrals) i sobre el Teatre de la Santa Creu i la seva administració.

Bans municipals i fulls impresos diversos (1M.III) (1714-1808): 12 carpetes. Sèrie formada per cartells impresos mitjançant els quals es feien públiques disposicions de caràcter divers de les autoritats amb jurisdicció a la ciutat de Barcelona. Inclou, entre d'altres, reials ordres i reials decrets, edictes i ordres del capità general de Catalunya, de la Reial Audiència, de l'intendent general de Catalunya, de la Junta Superior de Sanitat de Catalunya, de la Junta del Reial Patrimoni, del bisbe de Barcelona, del corregidor, del governador militar i polític, de la Junta Local de Sanitat, i avisos de l'Ajuntament de Barcelona.

2. Fons gremial.

Aquest fons recull documentació de dos tipus: el subfons *Gremial general* (2A) està format per documentació de caràcter públic (ordinacions, documentació fiscal, etc.) referent als gremis de Barcelona; en

canvi, el subfons *Gremial especial* (2B) inclou la documentació interna generada pels propis gremis (llibres d'actes, gestió econòmica, etc.).

2A. *Gremial general*

Gremial general (2A.I) (segles XIV-XIX): 11 caixes. Representacions impreses adreçades al rei o a la Reial Audiència; plecs d'al·legacions i sentències en processos judicials entre gremis, institucions eclesiàstiques o particulars; i reials cèdules amb l'aprovació d'ordinacions de diferents gremis. En les vuit primeres caixes la documentació està classificada per ordre alfabètic de gremis; els principals són: apotecaris, argenters, adroguers i sucres, bastaixos de capçana o macips de ribera, blanquers, carnisers, cirurgians, corders, daguers i ganiveters, dauradors, escudellers, ferrers i calderers, forners i flequers, confrària del Sant Esperit, julians mercers, llibreters i stampers, llogaters de mules, manescals i ferradors, mestres de cases, notaris, paraires, passamaners, sabaters, sastres, serrallers, velers i velluters. En les tres darreres caixes hi ha documentació general sobre gremis, confraries i monts de pietat.

Gremial municipal (2A.II) (segles XIV-XIX): 23 caixes. Documentació diversa de temàtica gremial (memorials dels agremiats adreçats a l'Ajuntament, al capità general o al rei; informes de l'Ajuntament a la Reial Audiència; exàmens de mestre; correspondència, processos, reials cèdules, etc.). Documentació classificada per ordre alfabètic de gremis.

Gremial notarial (2A.III) (segles XV-XIX): 9 caixes. Documentació notarial molt fragmentària referent als gremis (parts de llibres d'actes, ordinacions, plets, etc.). Classificada per ordre alfabètic de gremis.

Junta de Comerç (2A.IV) (1749-1830): 82 volums i 55 caixes. Documentació fruit de l'activitat de la Junta Particular de Comerç de Barcelona, amb jurisdicció a tot Catalunya. Hi ha reials cèdules i reials ordres amb reglamentació de l'activitat dels gremis. Ordenances gremials. Peticions i recursos, de gremis o d'agremiats particulars, adreçats tant a la Junta General de Comerç del Regne com a la Junta Particular de Comerç de Barcelona. Aquesta documentació és complementària de la que es conserva a la Biblioteca de Catalunya.

Cadastre personal (2A.V) (1716-1808): 57 caixes. Llistes d'afiliats als gremis que han de pagar el cadastre, repartiment del cadastre personal per gremis i rebaixes del cadastre personal.

Cadastre memorial (2A.VI) (segles XVIII-XIX): 11 caixes. Recursos d'agremiats per obtenir l'exempció total o parcial del pagament del cadastre. La documentació està classificada per ordre alfabètic de gremis.

Diversos (2A.VII) (segles XVI-XIX): 16 volums. D'entre els volums del segle XVIII d'aquesta sèrie, destaquen els següents:

2A.VII-6 i 2A.VII-7: Declaració de béns dels agremiats (1715-1716), amb índexs onomàstics. 2A.VII-11: *Nombraría de priores, cónsules y prohombres de los colegios, gremios y cofadrías de esta ciudad de 1736 a 1753 inclusive* (l·listes dels cònsols dels gremis). 2A.VII-16: *Gremios y cofadrías de esta ciudad de 1754 a 1768 inclusive* (continuació de l'anterior).

2B. Gremial especial

Sabaters (2B.1) (1714-1808): 87 volums. Actes de les reunions del consell directiu, matrícules d'agremiats i d'aprenents, llibres de comptabilitat, ordinacions, plets i sentències, causes pies, testaments, passanties, cerimonial, indulgències i penyoraments.

Hortolans de Sant Antoni (2B.2) (1714-1808): 33 volums. Actes de les reunions del consell directiu, llibres de comptabilitat i causes pies.

Llogaters de mules (2B.3) (1750-1808): 86 volums. Actes de les reunions del consell directiu, llibres de comptabilitat i sentències.

Julians. Mercers de teles (2B.4) (1714-1808): 29 volums. Actes de les reunions del consell directiu, llibres de comptabilitat i ordinacions.

Mestres flequers i forners (2B.6) (1714-1791): 16 volums. Actes de les reunions del consell directiu, llibres de comptabilitat, ordinacions, aprenents i passanties.

Serrallers (2B.10) (1714-1808): 29 volums. Actes de les reunions del consell directiu, llibres de comptabilitat, aprenents i causes pies.

Gremis i col·legis (2B.21) (1718-1807): 6 volums. Ordinacions de diversos gremis.

Blanquers i assaonadors (2B.35) (1714-1808): 51 volums. Actes de les reunions del consell directiu, llibres de comptabilitat, ordinacions, matrícules d'agremiats, causes pies i passanties.

Freners (2B.36) (1714-1808): 36 volums. Actes de les reunions del consell directiu, llibres de comptabilitat, matrícules dels agremiats i aprenents, ordinacions, causes pies i processos.

Fusters (2B.37) (1714-1808): 38 volums. Actes de les reunions del consell directiu, llibres de comptabilitat, aprenents, causes pies i processos.

Mestres de cases (2B.39) (1714-1808): 27 volums. Ordinacions, llibres de comptabilitat, aprenents, processos i causes pies.

Argenters (2B.41) (1714-1808): 7 volums. Llibres de passanties (1629-1814) (3 volums), amb dibuixos de les joies que es feien per esdevenir

mestre; aquests volums són d'un valor documental excepcional i permeten estudiar l'evolució de l'art de la joieria a través de tot el segle XVIII. També hi ha ordinacions, llibres d'actes i comptabilitat.

Revenedors (2B.45) (1714-1808): 39 volums. Ordinacions, actes del consell directiu, llibres de comptabilitat, matrícules d'agremiats, pas-santies, processos, concòrdies, instàncies i memorials.

Confraria del Sant Esperit (2B.53) (1724-1808): 17 volums. Matrícules dels membres de la confraria, llibres de comptabilitat i causes pies.

Dels anys 1714-1808 també hi ha documentació, en general molt escassa, dels gremis següents: *Sastres* (2B.5) (8 vol.); *Sombrerers* (2B.7) (2 vol.); *Cotoners* (2B.9) (1 vol.); *Cirurgians* (2B.11) (1 vol.); *Dauradors* (2B.12) (3 vol.); *Espasers i llancers* (2B.13) (1 vol.); *Candelers de sèu* (2B.18) (1 vol.); *Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist* (2B.20) (1 vol.); *Retorcedors de seda* (2B.22) (3 vol.); *Corredors de bèsties* (2B.25) (1 vol.); *Tintorers de llana* (2B.29) (2 vol.); *Confraria de Sant Jeroni dels Llibreters* (2B.30) (1 vol.); *Pellisers* (2B.31) (1 vol.); *Velluters* (2B.33) (1 vol.); *Gremi de Sant Telm i Santa Clara* (descarregadors de barques) (2B.34) (1 vol.); *Hostalers i taverners* (9 vol.); *Velers* (2B.42) (8 vol.); *Pas-samaners* (2B.43) (4 vol.); *Matalassers i vanovers* (2B.46) (8 vol.); *Mit-gers* (2B.47) (2 vol.); *Perxers* (2B.48) (2 vol.); *Joves teixidors de lli* (2B.55) (1 vol.); *Germanat de Sant Francesc de Paula* (2B.62) (1 vol.); *German-dat de Sant Francesc de Palerm* (2B.63) (1 vol.); *Germanat del Sant Àngel* (2B.64) (2 vol.); *Confraria de Nostra Senyora del Coll* (2B.66) (1 vol.); *Confraria de Nostra Senyora de l'Ajuda* (2B.69) (1 vol.); *Montepió de comerciantes de Barcelona* (2B.72) (1 vol.); *Daguers* (2B.76) (1 vol.); *Portants del Sant Crist del convent dels Trinitaris* (2B.85) (1 vol.); i *Corredors Reials de Canvis* (2B.88) (1 vol.).

3. Arxiu del veguer i del corregidor

En aquest fons es recull documentació del corregidor de Barcelona, el nou magistrat de l'administració local introduït a Catalunya pel Decret de Nova Planta. Aquest funcionari, a part de la jurisdicció governativa exercida sobre tot el corregiment i sobre la pròpia ciutat de Barcelona, com a president del seu Ajuntament també tenia funcions judicials. Aquest fons està format precisament per la documentació generada per les seves competències com a jutge.

Sententiarum (3.I) (1712-1759): caixes 186 a 199, amb índex.

Lletres de reclam (3.II) (1713-1754): caixes 138 a 146.

Verbals (3.III) (1715-1845): caixes 108 a 117.

- Notularum* (3.IV) (1702-1726): caixes 37 i 38.
Lletres comunes (3.V) (1707-1715): caixa 45.
Empares (3.VI) (1708-1817): caixes 41 a 50.
Escriptures de terç (3.VII) (1715-1824): caixes 91 a 101.
Caucions i juraments d'oficials (3.XVII) (1714-1807): caixes 12 a 22.
Apotecaris (3.XVIII) (1707-1763): caixes 14 a 19.
Testaments i causes pies (3.XIX) (1703-1808): caixes 30 a 44.
Citacions i penyoraments (3.XXI) (1707-1739): caixes 12 a 16.
Manuale instrumentorum et actarum (3.XXII) (1711-1718): caixa 7.
Dipòsits (3.XXIII) (1643-1725): caixes 3 a 5.
Insinuacions i donacions (3.XXIV) (1715-1790): caixa 4.
Manaments (3.XXVI) (1710-1826): caixes 49 a 54.
Confessions (3.XXVII) (1715-1823): caixes 26 a 29.
Diversos (3.XXVIII): caixes 8-9 (1635-1830), caixes 12-15 (1754-1798) i caixes 23-25 (1627-1852).
Llibres d'emoluments (3.XXIX) (1685-1826): caixes 9 a 34.
Comunicacions i albarans de processos (3.XXXI) (1631-1767): caixes 1 a 15.
Esborrany (3.XXXII) (1714-1835): caixes 55 i 58 a 87.
Sentències originals (3.XXXIII) (1713-1767): caixes 47 a 64.
Processos sobre llicències d'obres (3.XXXIV) (1715-1763): caixes 10 i 11.
Ordres. Oficis. Cartes (3.XXXV-1) (1716-1808): caixes 1 a 35.
Administració del corregiment (3.XXXV-2) (1776-1805): caixes 1 a 13.
Armes. Exèrcit. Policia (3.XXXV-3) (1720-1808): caixes 1 a 9.
Béns eclesiàstics i delmes (3.XXXV-4) (1767-1808): caixes 1 a 11.
Diversos (3.XXXV-5) (1715-1807): caixes 1 a 16.
Processos petits (3.XXXVI) (1703-1715): caixa 206.
Processos grans (3.XXXVII): Sèrie classificada per escriptors majors: Antoni Riera (1713-1734): caixes 377-396; Josep Huguet (1704-1732): caixes 426-471; Riera (1713-1736): caixes 485-514; Francesc Busquets (1708-1731): caixes 517-542; Francesc, Isidre i Josep Roig (1713-1748): caixes 557-603; Ramón Alier (1721-1772): caixes 606-684; Ramón Font y Alier (1756-1802): caixes 685-772; Francisco Minguella (1725-1752): caixes 773-782; Tomás Casanovas (1716-1754): caixa 782; Josep Llobet y Soldevila (1730-1775): caixes 783-803; Domènec i Josep Rojas (1748-1756): caixa 805; Luis Xammar (1733-1752): caixes 805-835; Daniel Diu-menjó (1730-1777): caixes 836-948; Cayetano Simón (1726-1747): caixes 949-964; Cayetano Simón y la Llera (1749-1788): caixes 965-998; Salvador Mariano Simón (1782-1804): caixes 999-1019; Vicente Simón i Vicente Simón y Fabregat (1736-1771): caixa 1020; Vicente Simón

(1766): caixa 1021; Vicente Simón y Fabregat (1772-1802): caixes 1022-1048; Cayetano Simón y Llobet (1788-1803): caixes 1049-1050; Vicente Simón y Llobet (1799-1812): caixes 1050-1054; José Font y Vidal (1726-1761): 1057-1106; José Figueras (1739-1763): caixes 1107-1144; José Mitjavila y Sans (1753-1766): caixes 1145-1162; Antonio Nogués (1767-1788): caixes 1163-1204; Félix Alberto Nogués (1774-1808): caixes 1205-1270; José Antonio Mallachs (1770-1773): caixes 1271-1273; Antonio Amar de la Torre (1770-1808): caixes 1274-1367; Ramón Camó (1774-1779): caixa 1367; Miguel Mir y Llareus (1776-1814): caixes 1368-1459; José Lluch y Vilallonga (1780-1790): caixa 1459; Ramón Forés (1780-1802): caixes 1459B-1460; Ramón Font y Rojas (1769-1797): 1461-1472; Ramón Font de Savall y Rojas (1775-1814): caixes 1473-1488; Ramón Cortés y Sort (1775-1808): caixes 1494-1551; Mariano Biosca (1797-1814): caixes 1552-1559; Ignacio Comelles (1796-1814): caixes 1600-1613; Ignacio Marfá (1793-1814): caixes 1614-1635; Ignacio Martí y Vidal (1781-1808): 1748-1784; Félix Veguer y Avella (1773-1801): caixa 1855; José Lluch y Vilallonga (1776-1790): caixes 1855-1856B; José Ignacio Lluch (1791-1850): caixes 1857-1860; José Antonio Simón y Sayol (1807): caixa 1861; José Antonio de Quintana (1805-1819): caixes 1862-1863; Salvador Fochs y Broquetas (1803-1809): caixa 1866; José Antonio Pich (1802-1805): caixa 2026; Benito Lafont (1808-1821): caixa 2026; Pedro Llopart (1772-1788): caixes 2101-2103; José Llopart (1788-1798): caixes 2103-2106; Manuel Tomás y Mitjavila (1797-1811): caixes 2107-2112; Juan Oller y Quintana (1807-1818): caixa 2136; i Pablo Ferrer (1726-1735): caixes 2183-2184. Així mateix, hi ha processos esparsos del període 1714-1808 a les caixes 2184, 2188, 2194, 2197, 2200-2201, 2203, 2204B, 2207-2210, 2212-2213, 2215-2220, 2221B-2236 i 2261-2266.

4. Fons notarial

Documentació fragmentària de caràcter notarial, complementària de la que es conserva a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. La referent al període 1714-1808 és la següent:

Inventaris (4.I) (1707-1827): 3 caixes. Inventaris de béns de particulars.

Capítols matrimonials (4.II) (1700-1850): 1 caixa. Plecs de capítols matrimonials.

Testaments (4.III) (1710-1862): 3 caixes.

Judicials (4.IV) (segle XVIII): 18 caixes. Processos.

Sentències arbitrals i concòrdies (4.V) (segle XVIII): 5 caixes.

Expedients eclesiàstics (4.VI): 3 caixes. 4.VI-2 (1803-1848): plec d'expedients d'Informació de vita et moribus fets a instància de particulars per la Real Audiència de Barcelona. 4.VI-4 (1803-1804): plec d'expedients eclesiàstics relatius a diferents parròquies i esglésies de la diòcesi de Barcelona. 4.VI-6 (1803-1831): plec d'expedients eclesiàstics relatius a diferents parròquies i esglésies de la diòcesi de Barcelona, així com al Capítol de la Catedral.

Monacals (4.VII): 2 caixes. 4.VII-1 (1770): Diligències relatives a la venda de propietats eclesiàstiques a Barcelona. 4.VII-2: Plec de documentació relativa al convent de Sant Agustí de Barcelona (1779-1798).

Contractes (4.IX) (segle XVIII): 7 caixes. 4.IX-2: armers. 4.IX-3: contractes d'aprenentatge, Consolat de Mar, correus i escultors. 4.IX-4: ferrers i manyans, fusters i guixaires. 4.IX-5: mestres d'aixa i mestres d'obres. 4.IX-6: sastres, seders, sombreroers, viatges i vidriers. 4.IX-8: lletres de canvi. 4.IX-11: nòlits.

Diversos (4.XIV) (segle XVIII): 14 lligalls. Documentació notarial molt fragmentària.

Capbreus (4.XVI) (segle XVIII): 1 caixa. 4.XVI-4: Capbreu de les cases i rendes de la col·legiata de Santa Anna de Barcelona.

Diversos (4.XXII) (segle XVIII): 64 lligalls. Documentació notarial molt fragmentària.

5. Fons de caràcter privat

5B. Arxiu patrimonial

Reforma Via Laietana (5B.IX): 97 caixes. Aquesta és la sèrie més interessant d'aquest subfons per a l'estudi de la ciutat de Barcelona. Inclou títols de propietat de cases expropiades per obrir la Via Laietana. Hi ha documentació de cases situades als carrers i places següents: Abaixadors, Amargós, Ample, Plaça de l'Àngel, Arc de la Glòria, Arc de Sant Francesc, Arcs de Jonqueres, Argenteria, Plaça dels Argenters, Avellana, Aimeric, Bòria, Brugués, Comtal, Consolat, Copons, Donzelles, Dufart, Fenosa, Filateres, Fusteria, Gignàs, Graciamat, Hostal d'en Sol, Jonqueres, Juli, Magdalenes, Malla, Manresa, Mercaders, Montsió, Nau, Plaça de l'Oli, Pam d'Or, Riera de Sant Joan, Ripoll, Sant Crist de la Tapineria, Sant Pere Més Alt, Sant Pere Més Baix, Tapineria i Tarascon.

En la resta de sèries de l'*Arxiu patrimonial*, la documentació del període 1714-1808 és molt esparsa. La més destacada és la següent:

Fons Llansà-Mora-Pons (5B.II) (segle XVIII): 4 caixes. 5B.II-4: escriptures d'una casa al carrer Sant Pere Més Alt (segle XVIII). 5B.II-8: com-

panyia per a una fàbrica de pintats (1798). 5B.II-9: escriptures de cases al carrer Portal Nou (segle XVIII). 5B.II-19: cens d'una casa al carrer Argenteria (1724).

Saladrigas (5B.IV) (segle XVIII): 6 caixes. Documentació sobre diferents propietats en el terme de Sant Andreu de Palomar.

Ribas (5B.V) (segle XVIII): 1 caixa. 5B.V-7: Pressupostos i contractes d'obres del Reial Col·legi de Cirurgia (1761), Duana (1787), la caserna de les Drassanes (1777), el convent de Sant Francesc de Paula (1785), el monestir de Sant Joan de Jerusalem (1762) i la casa del duc de Sessa (1771).

Isidre Gallarda (5B.VI) (segle XVIII): 4 caixes. Documentació molt fragmentària sobre diverses propietats: 5B.VI-1: Propietats del bisbe, de l'ardiaca i de la catedral (segle XVIII). 5B.VI-2: Propietats a Barcelona i el seu territori (segle XVIII). 5B.VI-3: Propietats a Montjuïc, Sant Andreu de Palomar, Sant Martí de Provençals, Sants, Gràcia, Sarrià, Sant Genís dels Agudells i Horta (segle XVIII). 5B.VI-5: Propietats del Priorat de Santa Anna i del Monestir de Sant Pau del Camp (segle XVIII).

Diversos (5B.X) (segle XVIII). En aquesta sèrie miscel·lània destaquen els volums següents: 5B.X-5: *Libro en donde queda sentado el valor que han tenido las casas que han derribado para la Real Ciudadela y Esplanada de ellas, con distinción de calles y dueños de las casas* (1716). 5B.X-12: Acta de la compra de cases situades als carrers del Call i de l'Ensenyança (1774). 5B.X-13: Escriptures de les propietats que foren la Torre de la Virreina de Gràcia i Caputxins Vells, procedents de la Casa Moja (1685-1876). 5B.X-17: Llibre de l'obra de Sant Pere de les Puelles (1726-1807). 5B.X-18: Escriptures de propietat d'unes cases del carrer dels Arcs, propietat de Joan Amat Padrós (1646-1795). 5B.X-22: Partides de baptisme i llicències per vestir l'hàbit al monestir de Montsió (segles XVIII-XIX); escriptures de propietat d'unes cases al carrer Portaferri de Pere Virgili, cirurgia de cambra de Sa Majestat. 5B.X-23: Censos i lloguers de cases de dintre i fora del territori de Barcelona de Feliu Torrens (1766); arrendaments de la casa dels Enamorats i torre del Clot i terres de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem (1755-1772). 5B.X-27: Escriptures de diverses peces de terra situades a la parròquia de Sants, propietat de Domènec de Duran i Muxiga (1757). 5B.X-30: Comptes dels Obrers de la Mercè (1677-1718). 5B.X-31: Llibre d'entrades de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem (1806-1808). 5B.X-32: Llibre d'administració de finques de Buenaventura Huriach de Barcelona (1787-1804). 5B.X-33: Documents del marquès de Castellbell (1761-1844).

5C. Fons comercial

Documentació de 114 companyies dels anys 1699-1867. En general són llibres de major, copiadors i registres de cartes, dietaris i diaris de navegació. Moltes vegades la documentació és escassa (1 o 2 volums). Destaca la documentació següent:

Companyia Nova de Gibraltar (1709-1723): 1 volum.⁵

Darrer i Duró (comerç de teixits) (1750-1785): 36 volums.

Jacint Galí Vilar (cerer) (1762-1867): 39 volums.

Francesc Ribas i Cia. (indianes) (1766-1804): 19 volums.

Sirés i Cia. (indianes) (1769-1808): 62 volums.

Levinus Lacoste i Cia. (comerç) (1773-1787): 18 volums.

Vilella, Huguet i Dupré (comerç) (1796-1841): 140 volums.

Prat i Taxonera del Bosch (comerç) (1803-1808): 14 volums.

Cristòfor Roig Vidal (comerç) (1803-1846): 77 volums.

Port de Barcelona. Registre de vaixells entrats (1804-1807): 5 volums.

5D. Documentació personal

Dins d'aquest apartat, hi ha diversos epistolaris amb documentació interessant sobre els aspectes culturals i polítics de la Barcelona del segle XVIII; els més importants són els següents:

Ignasi de Dou i de Bassols (5D.25): 132 cartes de Josep Finestres (1762-1769).

Ramon Llätzer de Dou i de Bassols (5D.26): 175 cartes de Josep Finestres (1764-1777) i 67 cartes de Javier Dorca (1771-1785).

Anton Campillo (DD68): 1 carta d'Emanuel Lleonart (1736).

Comte de Campomanes (DD69/73): 5 cartes del comte de Lacy (1789-1790).

Antoni de Capmany (DD74/109): 36 cartes emeses o rebudes, extretes de la documentació municipal del segle XVIII (1787-1806).

Francisco Darder (DD129): 1 carta del cardenal duc de Lerma (1726).

Comte de Floridablanca (DD210): 1 carta del comte de Campomanes (1789).

Marquès de Llupià (DD276/286 i DD287/295): 11 cartes de Felipe d'Amat (1810-1811) i 9 cartes d'Antoni de Capmany (1797-1798).

Marquès de Palmerola (DD329): 1 carta d'Antoni de Capmany (1805).

Comte de Ricla (DD335): 1 carta de Josep Climent, bisbe de Barcelona (1773).

J. Vega Sentmenat (DD434/436): 3 cartes de Ramon Llätzer de Dou i de Bassols (1786-1790).

5. VILAR, Pierre: *Manual de la «Companyia Nova de Gibraltar»*, Reus, 1990.

6. *Arxius institucionals*

6A. *Reial Audiència*

La Reial Audiència va ser un dels organismes superiors de govern de Catalunya des del Decret de Nova Planta (1716) fins a la fi de l'Antic Règim (1835); en aquest període va tenir un doble caràcter, governatiu i judicial. Juntament amb el capità general –formant l'anomenat *Real Acuerdo*– s'ocupava del govern de Catalunya; a més, era el Tribunal Superior de Justícia del Principat.

A l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona és conserva un petit fons documental de la Reial Audiència compost per 17 volums, dividits en 4 sèries. Aquesta documentació és complementària de la que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Acords (6A.I) (1716-1808): 10 volums. Acords presos per la Reial Audiència. Índex coetani.

Consultes (6A.II) (1714-1718): 4 volums. Informes sobre afers de govern elaborats per la Reial Audiència a petició del capità general de Catalunya.

Rebuts de subalterns (6A.III) (1775-1787): 1 volum. Rebuts dels sous cobrats per empleats subalterns de la Reial Audiència.

Índex del llibre de cartes (6A.IV) (1803-1806): 2 volums. Índex analític de les cartes trameses per la Reial Audiència a les institucions i autoritats militars, civils i eclesiàstiques de Catalunya.

7. *Al·legacions jurídiques*

Aquest fons està format per documentació, generalment impresa, de tipus legislatiu i judicial. Les sèries que es refereixen a la ciutat de Barcelona són les següents:

Cartes reials i reials ordres (7.I) (1716-1825): 10 caixes. Decrets, reials cèdules, pragmàtiques, edictes, ordenances i altra legislació, tant per al govern de Barcelona com de caràcter general.

Bans, edictes i pregons (7.II) (1718-1810): 2 caixes. Bans, edictes i pregons sobre Barcelona o d'àmbit general. Documentació complementària de la sèrie anterior i de la sèrie *Bans municipals i fulls impresos diversos* (1M.III).

Ordres i circulars (7.III) (1579-1815): 6 caixes. Ordres, circulars i altra legislació sobre Barcelona o d'àmbit general. Documentació complementària de les dues sèries anteriors.

Barcelona (I). Fons civil (7.V) (segles XVII-XIX): 12 caixes. Hi ha molt

poca documentació del període 1714-1808 a les caixes 7 (Consolat de Mar, Taula de Canvi), 8 (Hospital de la Santa Creu, Casa de Misericòrdia), 9 (sanitat, neteja, obres públiques) i 11 (drets de portes).

Barcelona (II). Fons eclesiàstic (7.VII) (segles XVII-XIX): 15 caixes Al·legacions jurídiques referents a les cúries episcopal i romana; edictes, pastorals i circulars del bisbat de Barcelona; lletres apostòliques; i al·legacions jurídiques relatives a parròquies i convents de la ciutat.

Particulars (7.VIII) (segles XVII-XIX): 75 caixes Al·legacions jurídiques de particulars classificades per la inicial del primer actor.

8. *Manuscripts*

Manuscripts A (8.I) i Manuscripts B (8.II).

Entre els manuscrits referents a la Barcelona del segle XVIII conservats a l'AHCB, destaca el *Calaix de Sastre* del baró de Maldà. És un extens dietari que comprèn el període 1769-1816, amb multitud d'informacions sobre la vida ciutadana, especialment les relacionades amb la noblesa, el grup social al qual pertanyia l'autor: Rafel d'Amat i Cortada, baró de Maldà. *Calaix de Sastre*: Ms. A-201: vol. I (1769-1791); Ms. A-202: vol. II (1785-1788); Ms. A-203: vol. III (1788); Ms. A-204: vol. IV (1789); Ms. A-205: vol. V (1790); Ms. A-206: vol. VI (1791); Ms. A-207: vol. VII (1792); Ms. A-208: vol. VIII (1793); Ms. A-209: vol. IX (1794); Ms. A-210: vol. X (1795); Ms. A-211: vol. XI (1795); Ms. A-212: vol. XII (1796); Ms. A-213: vol. XIII (1796); Ms. A-214: vol. XIV (1797); Ms. A-215: vol. XV (1797); Ms. A-216: vol. XVI (1798); Ms. A-217: vol. XVII (1798); Ms. A-218: vol. XVIII (1799); Ms. A-219: vol. XIX (1799); Ms. A-220: vol. XX (1800); Ms. A-221: vol. XXI (1800); Ms. A-222: vol. XXII (1801); Ms. A-223: vol. XXIII (1801); Ms. A-224: vol. XXIV (1802); Ms. A-225: vol. XXV (1802); Ms. A-226: vol. XXVI (1803); Ms. A-227: vol. XXVII (1803); Ms. A-228: vol. XXVIII (1804); Ms. A-229: vol. XXIX (1804); Ms. A-230: vol. XXX (1805); Ms. A-231: vol. XXXI (1805); Ms. A-232: vol. XXXII (1806); Ms. A-233: vol. XXXIII (1806); Ms. A-234: vol. XXXIV (1807); Ms. A-235: vol. XXXV (1808); i Ms. A-236: vol. XXXVI (1808).⁶ A més, en els fol. 359-354 del Ms. A-202 hi ha el text *Relacions de casos succeïts en aquesta ciutat de Barcelona, edificis, y altres novedats desde lo any 1750 fins al de 1769*. Els dos primers volums del *Calaix de sastre* són originals escrits pel baró de Maldà; la resta són còpies fetes en la dècada de 1940. Hi ha índexs moderns dels vol. I-XXVIII.

6. MALDÀ, Rafel d'Amat i de Cortada, Baró de: *Calaix de sastre*, edició de Ramon BOIXAREU, Barcelona, 1987-1999, 8 volums.

Es conserven uns altres dos manuscrits originals del baró de Maldà referents a Barcelona, que són els següents: **Ms. A-8:** *Journals divertits de ma detenció en la deliciosa Torre del Marquès de Castellbell, entre los pobles de Sant Andreu de Palomar y Horta desde 17 de octubre a la tarde fins a 22 a la tarde, y después desde 25 octubre a la tarde fins a 29 a la tarde en lo any 1796.* **Ms. A-9:** *Explicació de la celebració de bodas de mon fill i filla, en algunas fulletas de paper bé o mal escritas per passar un rato divertit en ohir o llegir dita explicació.*

Un altre grup de manuscrits inclouen obres de Pere Serra i Postius, historiador i erudit vinculat a la Reial Acadèmia de Bones Lletres: **Ms. A-21:** *Nómina o catálogo de los virreyes y capitanes generales del Principado de Cataluña y Condados de Rossellón y Cerdaña.* **Ms. A-25:** *Senat barcelonès y catálogo de tots los Pahés y Concellés que desde que foren instituhits fins lo present any ha tingut la ciutat de Barcelona. Ab notas de algunas cosas memorables que en lo Govern de algun de ells an pasat.* **Ms. A-85:** *Índice de las Iglesias, conventos y capillas públicas, de dentro y fuera de Barcelona. Ilustrada con sus fundaciones, cuerpos santos, sagradas reliquias y prodigiosas imágenes de Christo, de la Virgen y de los santos.* 1758. **Ms. A-86:** *Las siete maravillas de santos del Principado de Cataluña.* **Ms. A-87:** *Oráculos de catalanes. En las portentosas imágenes que adoran de Christo, de la Virgen y de los santos consagrados.* **Ms. A-88:** *Cuentos y poesías.* **Ms. A-89:** *Apuntes para el epítome histórico del Portentoso Santuario y Real Monasterio de N^a S^a de Monserrate.*⁷ **Ms. A-194:** *[Varones ilustres y cosas memorables sucedidas en Cataluña desde el año 803 al 1700].* **Ms. A-590:** *Lo perquè de Barcelona, y memòrias de sus antiguedats, en forma de diàlego, de Pere Serra y Postius, de la Acadèmia de Barcelona. Ab notas del M. Ille. Sr. D. Anton de Bastero y Lledó, canonge y sacristà mayor de Gerona, Sr. altre de la dita Acadèmia.*⁸

Finalment, altres manuscrits referents a la ciutat de Barcelona en el segle XVIII són:

Ms. A-60: [Anònim]. *Guerras y otros sucesos y noticias de 1796 a 1801.*

Ms. A-100: Joseph Campins. *Plàtica de sant Olaguer, ab concurs de la Dominica de la quares[ma], que prediqué en lo oratori de Sant Felip Neri als 8 de mars del any 1739.*

Ms. A-165: Ramon Cornet. *En el nombre del Padre, del Hijo y del Espíritu Santo. Empiesso este Libro mano escrito de Ramón Cornet, sombre-*

7. SERRA Y POSTIUS, Pedro: *Epítome histórico del Portentoso Santuario y Real Monasterio de Nuestra Señora de Monserrate*, Barcelona, 1742.

8. PERÉS, Ramon D.: *Un manuscrit català «Lo perquè de Barcelona» de Pere Serra y Postius, Memòries de la «Real Academia de Buenas Letras» de Barcelona, volum IX, fascicle IV, 1929.*

*rero, que contendrá cossas acontecidas en la ciudad de Barcelona regnando el Católico Rey Don Carlos 3 de Borbón, que Dios guarde, comensado en el año de 1786.*⁹

Ms. A-188: Josep Bofill i Sala. [*Notícies religioses de Barcelona. 1761-1796*]

Ms. B-52: [Anònim]. *Libre de notícias*. [Segles XVII-XVIII].

Ms. B-174: [Anònim]. *Ordenanzas para lo contencioso perteneciente al Consulado de Barcelona y su provincia que se mandaron formar con Real Cédula de 16 marzo de 1758 que hasta el día no se han dado a la imprenta*.

Ms. B-187: [Anònim]. *Documentación relativa a la casa de la calle de Moncada adquirida por el Ayuntamiento. Casa Aguilar. Siglos XVIII y XIX*.

Ms. B-202: Bonaventura Fages. *Llevador de las causas pias del collegi de Sant Bonaventura de Barcelona. Any 1780*.

Ms. B-279: [Anònim]. *Apuntes histórico-descriptivos de la Ciudadela y fuertes exteriores de la plaza de Barcelona. 1859*.

Secció de Gràfics

La Secció de Gràfics de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (en endavant AHCB) ofereix a l'estudiós de l'urbanisme de la ciutat tres blocs de documentació: la cartogràfica (plànols), la visual (gravats) i la mercantil.

Documents cartogràfics: Tot i que el fons de plànols d'aquesta Secció és majoritàriament del segle XIX, n'hi ha també un petit aplec del segle XVIII. Des del 1714 fins al 1770, trobem plànols generals realitzats principalment amb la finalitat de defensar la ciutat. En aquest recull, cal remarcar: el plànol del setge de 1714, el projecte de fortificació de Barcelona de l'enginyer militar Juan Cermeño (1751), el que representa la ciutat el 1740 –i que va copiar Francesc Renart i Closas el 1801–, i finalment, un que ens mostra la ciutat a l'inici de 1714 i que es considerat per molts historiadors com el primer plànol urbanístic de la ciutat.

Pel que fa referència als plànols parcials –aspectes concrets de Barcelona–, es conserven exemplars interessants de les Drassanes (Verboom), la Ciutadella, els carrers del Raval, les muralles i la Rambla. Cronològicament abasten els anys 1715-1772.

9. PI DE CABANYES, Oriol: «Dos textos inèdits sobre els “rebomboris del pa” de 1789: els manuscrits de Ramon Cornet i d'Ignasi Bruguera i Almirall», *Miscellanea Barcinonensis*, any IX, núm. XXXI (1972), pàg. 109-129.

De començaments del segle XIX podem citar: el plànol de la ciutat i el port (1802-1803), gravat per Vicq i dibuixat per Moulinier, publicat després al *Voyage Pittoresque...* per Alexandre de Laborde;¹⁰ un de topogràfic fet per un cartògraf castellà, Juan López, i que correspon al 1807; i el del setge de 1808 de C. Vacani, que dóna una visió de Barcelona i els seus voltants el 1808.

Documents visuals.- Gravats: En aquest apartat hem de citar en primer lloc els gravats de *topografia de Barcelona*, els quals mostren una panoràmica de la ciutat –vistes generals– o aspectes puntuals de Barcelona, com edificis, carrers, places, etc. (el que anomenem *vistes parcials*). Del primer grup, l'AHCB conserva documents des del 1714 al 1788. Entre els principals autors hi ha Charpentier, Santa Cruz, Seutter, Stridbeck, etc. Quant a les vistes parcials, totes són de començaments del segle XIX i la majoria publicades en diferents llibres de viatges, des de 1803 a 1806, amb autors tan coneguts com Bourgeois, Moulinier o Jean Baptiste Reville. Hi són representats els següents llocs de la ciutat: Pla de Palau, Plaça Nova, sector de la Barceloneta i també l'interior d'alguns edificis religiosos, com ara la Catedral.

En un segon conjunt trobem els *gravats d'història*, principalment els al·lusius al setge de 1714 i a les visites reials. Aquests documents donen una visió fragmentària de la ciutat vinculada a un esdeveniment històric. La sèrie de gravats de J. Rigaud referents al setge de 1714 és un clar exponent d'aquesta documentació, sovint publicada en alguns llibres d'història. De les visites reials, cal tenir present la de Carles III, anomenada *Màscara Real*, homenatge que els gremis de Barcelona van oferir al monarca, realitzada per Tramullas (*circa* 1759), i la de Carles IV l'any 1802, obra de Bonaventura Planella.

Els *gravats de religió* aporten –a través de les estampes dels Patrons de Barcelona– la visió de llocs concrets de Barcelona.

Documents mercantils: Finalment, no s'ha d'oblidar, dins de l'apartat de documentació mercantil, la consulta de les accions de la Reial Companyia de Comerç de Barcelona (1757-1759), les quals donen una panoràmica de tota la ciutat, amb la presència dels sants patrons de Barcelona. Són gravats realitzats a la capçalera del document per dibuixants i gravadors de la vàlua de Manuel Tramullas i d'Ignasi Valls.¹¹

10. LABORDE, Alexandre de: *Voyage pittoresque et historique de l'Espagne*, Paris, 1806-1812, 2 vol.

11. La part relativa a la Secció de Gràfics s'ha elaborat a partir d'un text d'Àlícia Gómez i Eloïsa Sendra.

Instruments de descripció

Instruments impresos

- CASES LOSCOS, Lluïsa: «Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona», dins *Catàleg dels Protocols Notarials de Barcelona. 2. Altres arxius*, Barcelona, 1990, pàg. 239-427.
- FLUVIÀ I ESCORSA, Armand de: «Índice de los cargos y empleos del antiguo Ayuntamiento de Barcelona (Registro de Despachos de 1718 a 1854)», *Documentos y Estudios*, XIII (1964), pàg. 185-306.
- «Capítols matrimonials a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona», *Paratge*, 5-6 (1994-1995), pàg. 67-89.
- RIERA I VIADER, Sebastià; ROVIRA I SOLÀ, Manuel: «Arxiu medieval i modern», dins *Guia de l'Arxiu Històric de la Ciutat*, Barcelona, 1995, pàg. 47-76.
- TARRAUBELLA I MIRABET, Xavier: *Urbanisme, arquitectura i construcció a Catalunya: Guia d'arxius i de fonts documentals*, Barcelona, 1993, pàg. 159-164.
- VOLTES BOU, Pedro: «Catálogo del Fondo Comercial del Instituto Municipal de Historia», Barcelona, *Documentos y Estudios*, VII (1961), 144 pàg.

Instruments no impresos

Es disposa d'inventaris i/o catàlegs de tots els subfons, llevat del d'*Allotjament*, que està en curs d'ordenació.

Instruments informatitzats

Obreria (1C.XIV): Base de dades (Access) de la documentació dels anys 1772-1800, amb la imatge digitalitzada dels plànols i dibuixos inclosos en els expedients; permet la recerca per la data, el nom del promotor i l'adreça.

Donzelles (1D.XIX): Base de dades (Access).

Internet: Actualment es pot consultar l'inventari del subfons *Consell de Cent* (1B); properament s'ampliarà el nombre d'inventaris i catàlegs consultables per Internet.

La documentació de la Secció de Gràfics disposa de la base de dades VICA per a la catalogació de documents visuals i cartogràfics.

3. Bibliografia

- ADROER I TASIS, Anna M.; FELIU I MONTFORT, Gaspar: *Història de la Taula de Canvi de Barcelona*, Barcelona, 1989.
- ALIER I AIXALÀ, Roger: *L'òpera a Barcelona. Orígens, desenvolupament i consolidació de l'òpera com a espectacle teatral a la Barcelona del segle XVIII*, Barcelona, 1990.
- ARRANZ HERRERO, Manuel: *Mestres d'obres i fusters: la construcció a Barcelona en el segle XVIII*, Barcelona, 1991.
- *La menestralia de Barcelona al segle XVIII. Els gremis de la construcció*, Barcelona, 2001.
- ARRANZ, Manuel; GRAU, Ramon; LÓPEZ, Marina: «Anàlisi històrica de l'Ajuntament de Barcelona (segles XVIII-XX)», dins *Documents de treball per a la Carta Municipal. Quadern 3: «Barcelona: Anàlisi històrica del règim municipal»*, Barcelona, 1987, pàg. 1-164.
- BETRÁN, J. L.; ESPINO, A.; TOLEDANO, L. F.: «Pere Serra i Postius y el criticismo historiográfico en la Barcelona de la primera mitad del siglo XVIII», *Manuscrits*, 10 (1992), pàg. 315-329.
- CARRERA PUJAL, Jaume: *La Barcelona del segle XVIII*, Barcelona, 1951, 2 volums.
- CARRERAS CANDI, Francesc: *La ciutat de Barcelona*, Barcelona, s. d.
- CERRO NARGÁNEZ, Rafael; MOLAS RIBALTA, Pere: *La presidència de l'Ajuntament de Barcelona, 1718-1808*, Barcelona, 2003.
- GALÍ, Alexandre: *Rafel d'Amat i de Cortada, baró de Maldà. L'escriptor, l'ambient*, Barcelona, 1954.
- GARCIA I ESPUCHE, Albert; GUÀRDIA I BASSOLS, Manuel: «L'estudi de l'espai urbà de la Barcelona de principis del segle XVIII: el cadastre del 1716», *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, pàg. 643-673.
- *Espai i societat a la Barcelona pre-industrial*, Barcelona, 1986.
- GARCIA I FUERTES, Gemma: *L'abastament d'aigua a la Barcelona del segle XVIII (1714-1808)*, Barcelona, 1990.
- GONZÁLEZ SUGRAÑES, M.: *Contribució a la història dels antics gremis dels arts i oficis de la ciutat de Barcelona*, Barcelona, 1915.
- GRAU, Ramon; LÓPEZ, Marina: «Empresari i capitalista a la manufactura catalana del segle XVIII. Introducció a l'estudi de les fàbriques d'indianes», *Recerques*, 4 (1974), pàg. 19-57.
- «L'Ajuntament de Barcelona sota Carles III (1759-1788). Un esquema històric», *Pedralbes*, 8 (1988), pàg. 27-45.

- Història de Barcelona* (dir. Jaume SOBREQÜÉS), volum 5: *El desplegament de la ciutat manufacturera (1714-1833)*, Barcelona, 1993.
- IGLÉSIES, Josep: *Síntesi de la Junta de Comerç de Barcelona, 1760-1847*, Barcelona, 1969.
- MADURELL MARIMÓN, Josep M.: «Pedro Serra Postius», *Analecta Sacra Tarraconensia*, 29 (1957), pàg. 345-400.
- «Más sobre Pedro Serra Postius», *Analecta Sacra Tarraconensia*, 46 (1973), pàg. 387-421.
- MERCADER I RIBA, Joan: *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1968.
- MOLAS RIBALTA, Pedro: *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*, Madrid, 1969.
- *La Junta de Comercio de Barcelona: sus precedentes y su base social (1692-1808)*, Madrid, 1975.
- PASCUAL I RODRÍGUEZ, Vicenç: *El Baró de Maldà: materials per a una biografia*, Barcelona, 2003.
- RUIZ Y PABLO, Angel: *Historia de la Real Junta Particular de Comercio (1758 a 1847)*, Barcelona, 1919.
- SANPERE I MIQUEL, Salvador: *Los terrenos de la Ciudadela*, Barcelona, 1911.
- SEGURA I MAS, Antoni: «El cadastre: la seva història (1715-1845) i la seva importància com a font documental», *Estudis d'Història Agrària*, 4 (1985), pàg. 129-145.
- *El catastro en España (1714-1906)*, Barcelona, 1988.
- TORRAS RIBÉ, Josep M.: *Els municipis catalans de l'Antic Règim, 1453-1808*, Barcelona, 1985.
- *Los mecanismos del poder: los ayuntamientos catalanes durante el siglo XVIII*, Barcelona, 2003.
- VILAR, Pierre: *Catalunya dins l'Espanya moderna*, Barcelona, 1964, 4 volums.

4. Temes d'estudi

Acció de govern

Per conèixer l'activitat político-administrativa de l'Ajuntament de Barcelona i el funcionament dels seus òrgans de govern, és fonamental l'estudi de les sèries *Acords* (1D.I), *Polític, reial, decrets* (1D.II), *Polític i representacions* (1D.III), *Registre de despatxos* (1D.V), *Pregons* (1D.VI), *Esborranys de representacions* (1D.XVI) i *Bosses de deliberacions* (1C.XIII).

La legislació a què estava sotmès l'Ajuntament de Barcelona o les ordenances que aquest elaborava també es poden conèixer a través de les sèries *Bans municipals i fulls impresos diversos* (1M.III), *Cartes reials i reials ordres* (7.I), *Bans, edictes i pregons* (7.II) i *Ordres i circulars* (7.III).

Actes protocol·laris i relacions externes

Per a l'estudi del cerimonial de l'Ajuntament (juraments de càrrecs municipals, festes, processons, funerals, etc.) és bàsica la sèrie *Dietari de l'antic Consell barceloní* (1B.XXV). També cal consultar la sèrie *Cerimonial* (1M.I), on destaca la documentació –tant del protocol pròpiament dit com de les despeses– d'actes relacionats amb la família reial (proclamacions, visites, funerals, etc.).

Afers jurídics

Els plets en els quals l'Ajuntament era part interessada s'han de consultar a la sèrie *Processos* (1C.XX). Quant al paper com a jutge del corregidor, cal examinar totes les sèries relacionades en el fons *Arxiu del veguer i del corregidor* (3). Molts processos relacionats amb els gremis es troben a la sèrie *Gremial general* (2A.I). Pel que fa referència a l'activitat judicial dels residents a Barcelona, es poden consultar les sèries *Judicials* (4.IV), *Sentències arbitrals i concòrdies* (4.V) i *Particulars* (7.VIII).

Personal municipal

Per a l'estudi del personal al servei del municipi i de la Taula de Canvi s'han d'examinar especialment les sèries *Registre de despatxos* (1D.V), *Salaris* (1D.XIII), *Llibre major, salaris de funcionaris i despeses d'obres* (1H.XXIII) i *Manual, salaris de funcionaris i despeses d'obres* (1H.XXIV). En els subfons *Administració municipal del pa* (1.E) i *Administració municipal de la carn* (1.F) també hi ha dades sobre el personal que treballava als magatzems de cereals, al Pastim i a l'escorxador municipals.

Patrimoni i finances municipals

Per investigar el patrimoni municipal són fonamentals les sèries generades per majordom de propis, el funcionari que s'encarregava

d'administrar-lo. Aquestes sèries són la *Majordomia de propis* (1D.XI) i els *Esborranyes de càrrec i data* (1D.XVII); també cal consultar el primer volum de les *Escriptures* (1D.IX).

Quant a les finances municipals, les sèries més importants són *Comptes de dotació* (1D.XII), *Dotació* (1D.XVIII) i *Salaris* (1D.XIII). En els subfons *Administració municipal del pa* (1E) i *Administració municipal de la Carn* (1F) hi ha abundant documentació comptable relacionada amb el proveïment de la ciutat, una de les principals competències del municipi de l'època. Finalment, en el subfons *Taula de Canvi* (1H) també hi ha molta informació sobre les activitats financeres municipals, per exemple en les sèries *Dates per compte de l'Ajuntament* (1H.XX), *Manual del compte de sanitat i dotació* (1H.XXII), *Llibre major, salaris de funcionaris i despeses d'obres* (1H.XXIII) i *Llibre de la Taula* (1H.XXV).

El cadastre mereix un esment específic. El cadastre va ser el sistema contributiu introduït a Catalunya després de la Guerra de Successió. En la pràctica es va convertir en un sistema de quotes. La hisenda reial determinava la quantitat que volia recaptar, la qual era repartida entre els municipis, que la distribuïen d'acord amb la riquesa de cadascú. El nou sistema fiscal va ser establert per José Patiño, intendent general de Catalunya, el 9 de desembre de 1715, i el 15 d'octubre de 1716 se'n van publicar les normes generals.

Es tributava per tres conceptes: el cadastre reial, el cadastre personal i el cadastre ganancial. El primer gravava els béns immobles (cases, terres, forns, molins, etc.), més els ingressos que provenien de rendes no lligades directament a l'activitat professional (censos, censals). El cadastre personal gravava els ingressos relacionats amb l'activitat professional de manera proporcional. El cadastre ganancial o beneficiari gravava els ingressos de l'activitat comercial de mercaders, comerciants, notaris i agremiats amb botiga oberta amb un percentatge del 10%.

Per poder implantar aquest nou sistema fiscal, el regim borbònic va haver de fer un gran esforç per recollir informació sobre la riquesa del Principat. El 1716 es va fer una enquesta general a cada municipi on es van recollir dades estadístiques sobre l'economia local. El cadastre va perdurar fins a la reforma tributària d'Alejandro Mon (1845). La gran quantitat de material estadístic que va generar –i del qual el conservat a l'AHCB n'és una bona mostra– és una font molt útil per fer investigacions de tipus econòmic, social, urbanístic o fins i tot arquitectònic sobre la Barcelona del segle XVIII.

La major part de la documentació d'aquest tipus es troba en el subfons *Cadastrre* (1J). Quant al cadastre reial, en la sèrie *Cases, censos i censals* (1J.I) cal destacar els volums de *Denúncies i matrícula* (registres de béns immobles, per carrers) i els de *Repartiments* (quantitats que havia de pagar cada contribuent), i en la sèrie *Terres* (1J.II), els de *Recanació* (amb la descripció i el propietari de les parcel·les de terreny). Pel que fa referència al cadastre personal, hi ha dades en la sèrie *Personal* (1J.IV), en els volums de *Recaptació diària* de la sèrie *Cases, censos i censals* (1J.I) i en la sèrie *Cadastrre personal* (2A.V) del *Fons gremial*.

Proveïments i consum

El proveïment de pa i carn a la ciutat va ser una de les principals competències de l'Ajuntament en el segle XVIII. La important actuació municipal en aquest camp va donar lloc a una certa quantitat de documentació, que es conserva en els subfons *Administració municipal del pa* (1.E) i *Administració municipal de la carn* (1.F). Inclou llibres de comptabilitat sobre la compra i venda de cereals panificables i pa –però també de llegums i altres articles necessaris per elaborar el pa, com la llenya–, així com dels diversos tipus de carns consumides a la ciutat. Hi ha dades sobre molins, magatzems de grans, el Pastim, l'escorxador municipal i el personal que hi treballava. Malauradament força sèries són relativament curtes i sovint les dades que ofereixen són de difícil interpretació; el període del qual hi ha més informació és el que va de 1770 a 1808.

Economia

A part del patrimoni i les finances municipals, en els fons documentals conservats a l'AHCB hi ha molta informació sobre l'economia de la Barcelona del segle XVIII en general. Per a l'estudi de la manufactura, comptem amb la documentació aplegada en el *Fons gremial* (2A), en algunes sèries del *Fons comercial* (5C) i en la sèrie *Contractes* (4.IX) del *Fons notarial*.

Quant a les activitats mercantils, les fonts són riques i diverses. A més dels dos fons suara esmentats, una font especialment interessant per a l'estudi del tràfic comercial del port de Barcelona en el segle XVIII és la documentació del subfons *Sanitat* (1L). Tot i que la principal finalitat de la Junta Local de Sanitat era evitar el contagi d'epidèmies per via marítima, en la documentació que va generar aquest organisme –especialment les sèries *Entrada de vaixells al port. Pràctic* (1L.X), *Patents de*

sanitat (1L.XI) i *Reconeixements d'embarcament de mercaderies* (1L.XII)– es troben dades abundants sobre el moviment marítim barceloní: vaixells arribats, nom dels capitans, ports de procedència, mercaderies transportades, etc.

Un altre possible camp d'estudi de tipus econòmic és el de les finances privades. En aquest tema les sèries dels subfons *Taula de Canvi* (1H) i *Cadastrre* (1.J) i del *Fons comercial* (5C) són de consulta obligada. També hi ha algunes dades interessants sobre els patrimonis privats de la ciutat en el *Fons notarial* (4) i en els subfons *Arxiu patrimonial* (5B).

Urbanisme i obres

Per a l'estudi d'aquest apartat s'ha de tenir en compte, en primer lloc, la sèrie *Obreria* (1C.XIV), que ens permet conèixer, d'una banda, la intervenció de l'Ajuntament en la planificació de l'urbanisme i les obres públiques de la ciutat i, d'altra banda, els tipus d'habitatges i els estils arquitectònics de l'època. També hi ha abundant informació de tipus urbanístic i arquitectònic en el subfons *Cadastrre* (1J), especialment en les sèries relacionades amb el cadastre reial, és a dir, *Cases, censos i censals* (1J.I) i *Terres* (1J.II). Per conèixer com era el barri de Ribera és fonamental consultar la sèrie *Reforma Via Laietana* (5B.IX). Quant als plànols i gravats conservats a la *Secció de Gràfics*, són un bon complement de la resta de documentació urbanística.

Educació i Cultura

La documentació relativa a l'ensenyament (ensenyament primari, Col·legi de Cordelles) és molt escassa i es troba bàsicament a la sèrie *Estudi General* (1B.XVIII).

En canvi, en matèria de cultura, hi ha diverses sèries d'interès, com la de *Diversions públiques* (1M.II), amb documentació sobre el Teatre de la Santa Creu i els balls públics, o la de *Cerimonial* (1M.I), amb dades sobre actes protocol·laris de tota mena, molts dels quals tenien una relació directa amb la cultura. D'altra banda, entre els epistolaris de la *Documentació personal* (5D) hi ha correspondència que permet l'estudi de les figures dels juristes Josep Finestres, Ignasi de Dou i Ramon Llàtzer de Dou, i de l'historiador Antoni de Capmany. Finalment, en el fons de *Manuscrits* (8) destaquen el *Calaix de sastre* del baró de Maldà –un text amb un gran interès alhora històric i filològic– i diverses obres de l'historiador Pere Serra i Postius.

Defensa

En aquest apartat cal consultar la sèrie *Guerres* (1C.XVI), sobretot pel que fa referència a la Guerra Gran (1793-1795). En el subfons *Allotjament* també hi ha abundant documentació sobre el finançament del manteniment de les tropes durant el segle XVIII.

Sanitat i salut públiques

La documentació municipal de tipus sanitari té relació sobretot amb el control del tràfic marítim del port per evitar el contagi de malalties infeccioses. Aquesta era la principal responsabilitat de la Junta Local de Sanitat. Aquesta documentació es concentra en el subfons *Sanitat* (1L). Es pot dividir en dues parts: la que fa referència a les actuacions de la Junta Local de Sanitat, i la relacionada amb la Junta Superior de Sanitat de Catalunya.

Tenim testimonis documentals de la Junta Local de Sanitat a les sèries *Ordres i oficis* (1L.I), *Registre de decrets i cartes* (1L.II), *Cartes de la Reial Audiència* (1L.III), *Informes i representacions* (1L.VI), *Acords* (1L.VII), *Diversos* (1L.IX), *Entrada de vaixells al port. Pràctic* (1L.X) i *Patents de sanitat* (1L.XI). Hi trobem des de disposicions generals fins a correspondència o certificats del bon estat sanitari de les tripulacions i les mercaderies arribades al port de Barcelona.

Quant a la documentació de la Junta Superior de Sanitat de Catalunya, un organisme depenent de la Reial Audiència, conté informació no únicament de Barcelona, sinó de tot el Principat. La formen les sèries *Bitllets emesos per S. E. a la Reial Audiència* (1L.IV), *Consultes de la Reial Audiència* (1L.V) i *Expedients* (1L.VIII).

També hi ha dades de tipus sociosanitari a l'*Administració municipal de la carn*, especialment a les sèries *Diari del subministrament a l'Hospital* (1F.XVIII) i *Llibre dels Hospitals General i del Rei* (1F.XXXII); aquestes sèries –sobretot la primera– tenen interès per a la història social de la medicina, ja que permeten saber el nombre de malalts atesos a l'Hospital de la Santa Creu.

Benestar social

L'Ajuntament de Barcelona contribuïa regularment al sosteniment de diverses institucions benèfiques i religioses de la ciutat. Aquestes contribucions podien ser en diners o en espècies (aliments). Hi ha dades

sobre les primeres en la sèrie *Salaris* (1D.XIII), i quant a les segones, en diverses sèries del subfons *Administració municipal de la carn* (1.F). Un cas especial és el de la sèrie *Dots per a donzelles* (1D.XIX), que respon a una circumstància molt particular: el 1771 Carles III va decidir que els diners que la ciutat de Barcelona desprendria en celebracions pel naixement d'un infant de la família reial fossin destinats a dotar quatre donzelles pobres.

Església

Malgrat que l'AHCB és un arxiu municipal, entre l'abundant documentació que conserva hi ha nombroses referències a les diverses institucions eclesiàstiques de la ciutat. Al subfons *Administració municipal de la carn* (1F), en les dues sèries anomenades *Llibre de convents i col·legis* (1F.XXVII i 1F.XXXIII), hi ha dades sobre les quantitats de carn destinades al proveïment dels convents i col·legis religiosos de Barcelona. En el fons *Arxiu del veguer i del corregidor*, en la sèrie *Béns eclesiàstics i delmes* (3.XXXV-4), hi ha processos sobre aquests temes referits al corregiment de Barcelona. En el *Fons notarial*, hi ha documentació eclesiàstica en les sèries *Expedients eclesiàstics* (4.VI), *Monacals* (4.VII) i *Capbreus* (4.XVI). En el fons *Al·legacions jurídiques*, hom troba en la sèrie *Barcelona (II). Fons eclesiàstic* (7.VII) al·legacions jurídiques referents a la cúria episcopal i a convents i parròquies de la ciutat. Finalment, també hi ha alguna documentació eclesiàstica, bé que escassa, repartida entre les diverses sèries del subfons *Arxiu patrimonial* (5B).

Sebastià Riera i Viader

Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona

Adreça: Carrer Bisbe Caçador, 4
08002 Barcelona

Telèfon: 93 295 68 00

Fax: 93 295 68 09

E-mail: arxiuadministratiu@mail.bcn.es

Horari: Dilluns a divendres, de 9 a 13.30 h.

Accés: DNI o carnet d'investigador.

Responsable: Montserrat Beltran (directora)

1. Documentació

Sèries

Expedients de personal. Funcionaris (1753-1868): 2 caixes. Documentació formada pels expedients del personal municipal jubilat. La documentació d'aquest període en concret està formada, bàsicament, per instàncies i sol·licituds de diferents operaris del municipi, relacions amb els gremis, reclamacions de sous, rebuts i oficis diversos.

Patrimoni municipal. Adquisició i alienació de béns (1656-1922): 7 caixes. Documentació referent a les finques alienades per diverses actuacions municipals, bàsicament l'obertura de l'anomenat "Eix Transversal" (carrers Princesa, Jaume I i Ferran) i la muntanya de Montjuïc. Es tracta únicament d'escriptures de propietat de les finques i testaments.

La documentació referent al període 1714-1808 inclosa en aquestes dues sèries està formada normalment per documents solts, que no formen expedients pròpiament dits.

2. Instruments de descripció

Inventaris sumaris de les unitats d'instal·lació.

4. Temes d'estudi

Expedients de personal: Relacions de la municipalitat amb els

gremis, terminis de pagament, relació sous – oficis i situació econòmica municipal.

Patrimoni municipal: Propietats municipals i formació de la via pública, urbanisme, valoracions del sòl i tipologies de transmissions de propietat privada

Laura Ureña Bosch

Arxiu Municipal del Districte de Sarrià-Sant Gervasi

Adreça: Casal de Sarrià. Carrer Eduardo Conde, 22-42
08034 Barcelona

Telèfon: 93 205 41 04

Fax: 93 205 41 04

Accés: Tarjeta d'investigació emesa per l'Arxiu Municipal de Barcelona

E-mail: apoves@mail.bcn.es

Horari: Dilluns a divendres, de 9 a 14; dimecres de 16 a 18

Responsable: Amèlia Poves Ruiz-Navarro (directora)

El districte de Sarrià-Sant Gervasi comprèn el territori dels antics pobles agregats de Santa Creu d'Olorda, dividit i agregat, en part, a Sarrià el 1916, Vallvidrera, agregada a Sarrià el 1890, Sant Gervasi de Cassoles, agregat a Barcelona el 1897, i el mateix Sarrià, agregat a Barcelona el 1921, sense el territori de Pedralbes, que pertany a les Corts des d'aleshores.

1. Documentació

La sèrie més important relativa al segle XVIII que es troba en aquest Arxiu és la sèrie *Órdenes* de Sarrià; també s'hi troben les *Órdenes* de Vallvidrera, que són uns 20 documents, sense relligar; a més de 2 volums del llibre *Cadastrre de Sarrià*; uns quants documents solts del poble de Sant Gervasi, relatius a impostos, i un únic document del poble de Santa Creu d'Olorda, concretament unes actes de Governació.

Órdenes de Sarrià

Aquesta és una sèrie de documentació relativa al poble de Sant Vicenç de Sarrià, que abraça el període comprès entre l'any 1747 i el 1839 i es compon de 34 volums. Es tracta d'un recull de correspondència rebuda i lliurada per l'Ajuntament de Sarrià formada per documents impresos i manuscrits i d'aquests darrers: originals o còpies i bàsicament en castellà, tot i que disposa també d'algun document en català. És una sèrie molt interessant per a l'estudi de la segona meitat del segle XVIII

primera del XIX, tant d'Espanya com Catalunya i Sarrià, que recull dues classes de documentació: la produïda per l'Ajuntament de Sarrià, en manuscrit, difícil de llegir, i les ordres (documents en general) rebudes per l'Ajuntament de Sarrià, emeses per autoritats civils, eclesiàstiques o militars, i impreses. El primer període d'aquesta sèrie, des de 1747 fins a l'any 1810, és a dir 8 volums, es troben indexats i són pertinents i relatius al temps d'aquest Congrés. Fins aquesta data hi ha 696 documents. *Órdenes*, vol. I (1747-1791; 166 f.), vol. II (1792-1794; 189 f.), vol. III (1795-1797; 184 f.), vol. IV (1798-1799; 184 f.), vol. V (1800-1801; 324 f.), vol. VI (1802-1804; 282 f.) i vol. VII (1805-1810; 284 f.).

Tots els volums tenen un índex, amb els apartats que es descriuen a continuació i així és tal i com es presenten els documents, relligats dins els volums: *Órdenes del Capitán General*, *Órdenes del Intendente*, *Reglamentos*, *Reales Órdenes y Decretos de SM*, *Correspondencia del Bayle y Ayuntamiento con varias autoridades*, *Órdenes del Gobernador Militar* i *Órdenes del Alcalde Mayor*.

La documentació d'aquesta sèrie està classificada orgànicament i dins de cada apartat es troba l'Ordre i, de vegades, la resposta a la mateixa o tràmit que s'ha esdevingut posteriorment com a conseqüència de l'Ordre o el mandat. Així, des del punt de vista de la tipologia documental es tracta d'una sèrie molt variada entre la qual s'hi troben: D'una banda, ordres i lleis: Bans, Edictes, Pregons, Providències, Cèdules, Ordres, Pragmàtiques o Provisions. D'una altra banda, aquells documents que testimonien l'administració del propi Ajuntament: Cartes d'arrendament, Certificats de mestres de cases, Ordres de pagament, Relacions dels Recursos de l'Ajuntament de Sarrià, de les collites o de Propis de l'Ajuntament; Relacions de cases hostals, Relacions d'estrangers, Oficis, Instàncies, Informes, Circulars, Ordenances i, en aquesta època, Fulls d'allistament als Miquelets, Circulars i anotacions de sortida de la Junta de Sometens i Passaports de la Junta de Sanitat. I, a més, aquells documents sobre l'administració de la justícia com ara: Ordres i Circulars del jutge, Autos de processament, Llistes d'objectes robats, Notificacions per testificar una causa, Requeriments i Resolucions.

Órdenes de Vallvidrera

Al mateix estil de les *Órdenes* a Sarrià, s'hi troben les de Vallvidrera. Es tracta d'un conjunt de 23 documents, sense relligar, que abracen el període de 1714-1806. Com en el cas de Sarrià es tracta de documents

impresos compostats per bans, edictes, lleis... i una part manuscrita, resposta de l'Ajuntament de Vallvidrera a propòsit d'aquests mandats.

Altra documentació de Sarrià relativa a aquest període

Llibres d'Actes: I (1793; 10 folis).

Béns propis i béns del comú (1776; c: 312), *Llibre d'arrendament* (1780; c: 51), *Litigis entre Vallvidrera i Sarrià* (1793-1795).

Llibre del Cadastre de Sarrià: I (1778-1786), II (1799-1806).

Documentació de Sant Gervasi de Cassoles

Intervenció: Comptes generals de l'Ajuntament (1739-1795; c: 15), *Comptes del Clavari* (1727; c: 15).

Caixa: 1768, 422 (c: 15)

Documentació de Santa Creu d'Olorda

Hi ha un únic document: *Actes de Governació*, referides al riu Llobregat, del 1766.

2. Instruments de descripció

Órdenes de Sarrià

Catàleg dels documents de la sèrie *Órdenes* (1747-1810).

Órdenes de Vallvidrera

L'arxiu disposa d'un índex registre d'aquests documents, que es refereixen principalment a ordres sobre quintes; repartiment i pagament del cadastre; registre d'estrangers, veïns i transeünts; i un cens dels habitants de Vallvidrera de 1797-1802.

3. Bibliografia

DIVERSOS AUTORS: *Quadre de classificació dels fons documentals dels pobles agregats*, Barcelona, Arxiu Municipal de Barcelona, 1997.

MERCADER RIBA; Juan: *Barcelona durante la ocupación francesa: 1808-1814*, Madrid, CSIC, 1949.

TOSCAS I SANTAMANS, Eliseu: *L'Estat i els poders locals a la Catalunya del segle XIX: una visió des de Sarrià, 1780-1860*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

4. Temes d'estudi

Órdenes de Sarrià

Per parlar més extensament dels continguts d'aquesta sèrie es seguirà l'ordre temàtic segons la *Classificació dels antics pobles agregats*, publicada per l'Ajuntament de Barcelona l'any 1997, tot i que, com s'ha dit prèviament, la documentació es troba ordenada tal i com figura als índexs descrits anteriorment. Les matèries de la classificació esmentada són: administració, finances, proveïments, beneficència, sanitat, obres i urbanisme, ordre públic, serveis militars, població, eleccions, instrucció i cultura.

Sota el concepte d'*administració* trobem un inventari, que és un registre d'una trentena de documentes, trobats a l'arxiu i datats el maig de 1772; els límits de Sarrià; l'elecció del síndic personer; dades agrícoles; la riquesa de monts, boscos i, més específicament, dels arbres, i el permís per a la seva tala i la seva vigilància. També hi ha dades sobre la producció de productes agraris, permisos de caça i pesca i, pel que fa a la ramaderia, es registra de vegades la cabana, però sobretot es troben els conflictes dels ramats generats pel seu pas entre els veïns.

L'apartat de *correspondència* es refereix a la tramitada amb l'estament religiós i amb l'estament civil o militar. Dins la tramitada sota el concepte de l'estament religiós es recullen documents sobre les obres a l'església de Sant Vicenç de Sarrià i aprofitament d'arbres per a aquestes obres; d'altra banda, també apareixen processons, butlles, drets testamentaris per part d'eclesiàstics, vendes i sobretot notícies o mandats referits a la desamortització. La correspondència rebuda, o còpia de la lliurada a l'estament civil i militar, tracta sobretot de nomenaments, actes protocol·laris i ordres dels mateixos.

Quant a *economia i finances*,¹² trobem: àmplia documentació del cadastre, tant sobre el cobrament d'aquest impost com sobre la demanda del seu ajornament i els impagats; els emprèstits extraordinaris per fer front

a les despeses reials i el seu repartiment; cartes de pagament i la amortització –si és que així succeïa–; les caixes de reducció dels vals reials o el subsidi extraordinari; els delmes i l'arrendament dels mateixos. Els impostos per successions, i la desamortització i el que això suposava són un tema preferent.

La temàtica de *comerç* aplega documentació relativa a la normativa de protecció de les manufactures interiors, la lluita contra el contraban, a través de la mateixa normativa, i també la vigilància.¹⁵

Quant a *proveïments*, es troba: l'arrendament dels productes, com el pa, la carn, la sal o la neu; els arbitris sobre el consum i els de matrícula, a més de la normativa que iguala l'ús dels mateixos pesos i mesures per a tot el territori.

Hi ha un únic document relatiu al “*sembrado de los pobres*” sota el concepte de *beneficència*.

Quant a la documentació sobre *sanitat*, trobem: la normativa per a la construcció de cementiris fora de les esglésies, epidèmies, reglament del material de coure i plom per a la construcció de recipients, la pràctica de la vacuna de la verola en els hospitals i documentació de la Junta de Sanitat.

En referència a *obres i urbanisme*, es troben: mandats, conflictes i inspeccions de camins, aigua, carrers i el pressupost de les obres de manteniment que calia fer en aquella data a Sarrià.

A *seguretat i ordre públic* es localitzen conflictes entre veïns, l'actuació de la justícia, penes, prohibició de venda de llibres estrangers i també una Reial Ordre sobre exempció de reus del sagrat.

Com a *serveis militars* hi ha alistament, allotjament, bagatges i desercions. L'apartat del cos de Miquelets recull la creació i característiques, alistament, contribució, ús d'armes i també la deserció. I, de la mateixa manera, el del Sometent recull les concrecions quant a l'allistament i incorporació, les relacions de quantitats lliurades pels veïns de Sarrià, problemes de finançament i una ordre de segar el camp dels allistats, a banda d'algun document que testimonia el pas de tropes nacionals, franceses i transeünts.

12. S'ha de tenir en compte que en aquell període Barcelona havia de pagar 144.445 pesetes en concepte de contribució cadastral, 42.242 ptes. per la contribució personal, i 22.561 ptes. per la industrial; en conjunt, 209.248 ptes. l'any 1808.
15. Recordem que la situació de guerra amb Anglaterra (1796-1801 i 1804-1808) va provocar la interrupció del tràfic marítim fins a l'any 1812, fet que va fer minvar les exportacions en un 86%; aquestes també es van veure perjudicades per la Guerra del Francès fins al 1814.

Quant a *població*, trobem: sistemes per registrar la població, llistes d'estrangers, passaports i normativa sobre la manera de tractar els estrangers.

I en l'apartat d'*eleccions* es troben les convocatòries per a les eleccions a Corts i al Congrés Provincial, i la seva normativa.

Quant a la documentació manuscrita, menys abundant que la impresa en aquests set primers volums, comprèn una àmplia temàtica, i els motius més recurrents són: els impostos, la recaptació i la demanda d'ajornament. A l'apartat de *justícia*, els judicis de conciliació entre els veïns presenten una variada casuística. I a l'apartat de *serveis militars*, tant la documentació referent a les tropes regulars, amb els allistaments, com al cos dels Miquelets i al Sometent, són d'un gran interès.

Amèlia Poves Ruiz-Navarro

Arxiu Municipal del Districte d'Horta-Guinardó

Adreça: Ronda del Guinardó, 49 (Parc de les Aigües)
08024 Barcelona

Telèfon: 93.291.67.23 / 93.291.67.26

Fax: 93. 291.67.67

E-mail: amdhg@mail.bcn.es

Horari: Dilluns a divendres, de 9 a 14 h.; dilluns, dimarts i dimecres,
de 16 a 18 h.

Accés: Tarjeta d'investigació emesa per l'Arxiu Municipal de Barcelona.

Responsable: Pilar de Luna Polo (directora)

1. Documentació

Documentació original

1 caixa (dos llibres i alguna documentació solta).

Llibre de las juntas de Horta y demás noticias (1766-1824), 195 folis. El període 1766-1808 abasta els folis 1-124v. No tots els folis estan escrits, ja que els folis 179-193 presenten totes les pàgines en blanc.

Llibre dels comptes del comú del Terme de Horta (1736-1829), 220 folis sense numerar. Cal fer constar que el document del 1736 és un cadastre contingut entre els folis 1-19, i després ja no trobem documentació fins a l'any 1760. El període 1736/1760-1808 abarca 119 folis. Després del 1808 no hi ha cap document fins al 1814; és a dir, el període de l'ocupació francesa no hi consta. El període 1814-1829 abraça 48 folis. A més a més hi ha 53 folis en blanc.

Fons microfilmats

Fons microfilmats del monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron. Bàsicament comprèn el període (1395-1835), encara que residualment hi ha documentació una mica posterior i alguna còpia de data anterior. En total són 52 bobines microfilmades, de les quals 42 contenen documents, en totalitat o en part, corresponents al període esmentat. Aquests fons és molt important per a l'estudi d'Horta, perquè els monjos de Sant Jeroni eren els patrons de la parròquia de Sant Genís, que en un prin-

cipi era la principal, essent Sant Joan d'Horta la sufragània. Els originals d'aquesta documentació es troben a l'Arxiu Diocesà de Barcelona.

Documentació en altres arxius

La documentació del segle XVIII del fons municipal de l'antic poble d'Horta conservada és totalment testimonial, ja que ofereix grans llacunes. Es obvi que l'estudi d'aquesta època s'ha de completar amb estudis a d'altres arxius de Barcelona, com ara l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu Històric de la Ciutat i l'Arxiu Històric de Protocols, on, per exemple, hi podem trobar dos cadastres del 1742 i 1744 respectivament, i documentació de comptabilitat del 1743.

Francesc Albià, *Plec d'escriptures*, any 1744.

Llista del catastro de las casas y terras del terme de Horta, feta lo día 30 de abril del any 1742, AHPB, Miscel·lània, núm. 50, lligall 2.

Comptas donats lo dia....de juny 1743 de tot que's cobra y paga en lo temps que foren regidors Jaume Sala, Emanuel Falip y Francisco Pallarés, essent clavari Jaume Soler, cirurgià, en presència de Pere Ballonesta, batlle del terme de Horta, AHPB, Miscel·lània, núm. 53, lligall 2.

2. Instruments de descripció

Inventari del fons de l'antic poble d'Horta (en procés d'elaboració).

Inventari del fons del monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, proporcionat per l'Arxiu Diocesà de Barcelona.

3. Bibliografia

Pròpiament, no s'han realitzat estudis específics. La bibliografia d'Horta és molt genèrica, ja que només hi ha estudis de caràcter general i solament espigolant aquí i allà podem trobar-hi notícies de l'època que ens interessa.

CARRERAS CANDI, F.: *Geografia General de Catalunya. La ciutat de Barcelona*, Barcelona, Albert Martín, s. d.

DÍEZ I QUIJANO, Desideri: *El que ha estat i és Horta*, Barcelona, Desideri Díez i Quijano, 1982.

—: *L'escut heràldic d'Horta*, (Història d'Horta, 1), Barcelona, El Tinter, 1985.

- : *Les masies d'Horta*, (Història d'Horta, 3), Barcelona, El Tinter, 1986.
- : *Els transports a Horta*, Barcelona, El Tinter, 1987.
- : *L'ensenyament a Horta*, Barcelona, El Tinter, 1989.
- : *La cultura popular a Horta*, Barcelona, El Tinter, 1990.
- : «Història del municipi d'Horta», dins R. ALBERCH I FUGUERAS (dir.), *Els barris de Barcelona*. Vol. III: *Gràcia, Horta-Guinardó, Nou Barris*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana – Ajuntament de Barcelona, 1997, pàg. 130-150.
- DÍEZ I QUIJANO, Desideri; CAMINAL I SERRET, Jaume: *Horta. Àlbum de fotos. El municipi d'Horta. Història gràfica de l'exmunicipi d'Horta en quatre àlbums de fotos*, (Col. Temes d'Horta, 5), Barcelona, Ret, s.a.l., 1997.
- FABRE, Jaume; HUERTAS, Josep M.: *Tots els barris de Barcelona*. Vol. II *Els barris que foren independents, 2 (Gràcia, Vallcarca, Els Penitents i la Salut, Horta, El Guinardó, Vilapiscina, Sant Andreu)*, Barcelona, Edicions 62, 1976, pàg.173-233.
- OLIVÉ I GUILERA, Fèlix: *Sant Genís dels Agudells. La Vall d'Hebron*, Barcelona, Parròquia de Sant Genís dels Agudells, 1992.
- : *Sant Jeroni de la Vall d'Hebron. Monografia històrica editada per commemorar el VI Centeneri del monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron (1393-1993)*, Barcelona, Parròquia de Sant Jeroni de Montbau, 1995.
- QUINTANA I SEÑER, Carles: *Ceràmica de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron*, Edició fotocopiada amb motiu de la commemoració del VI Centenari de la Fundació del Monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, Barcelona, Parròquia de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, 1997.
- VILA, Pau: «La circulació de les aigües del Pla de Barcelona en el passat», *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, XVII (1977), pàg. 17-24.
- VILA, Pau; CASSASAS, Lluís: *Barcelona i les seves rodalies al llarg del temps*, Barcelona, Aedos, 1974.

4. Temes d'estudi

Funcionament de l'Ajuntament de l'època, proveïments, padró d'habitants i, en general, tot allò que formava part de les competències de l'Ajuntament. De fet, en els petits municipis tot allò important que esdevenia al municipi quedava reflectit en els llibres de actes.

Imposicions fiscals, nivells de riquesa de la població, tipus de cultius i volums de producció.

M. Cinta Mañé

ÍNDEX

Introducció	3
Arxiu de la Corona d'Aragó	5
Arxiu Nacional de Catalunya	19
Biblioteca de Catalunya. Secció de Manuscrits	33
Museu Nacional d'Art de Catalunya. Departament de Gravat del Gabinet de Dibuixos i Gravats.	41
Centre de Documentació de l'Autoritat Portuària de Barcelona	55
Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Àrea de Reserva.	57
Arxiu Històric de Protocols de Barcelona	62
Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Demarcació de Barcelona	76
Arxiu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi	77
Biblioteca de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya	78
Arxiu Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau . .	79
Arxiu Diocesà de Barcelona	83
Arxiu de la Catedral de Barcelona	92
Arxiu Parroquial dels Sants Just i Pastor	102
Arxiu Històric Parroquial de Santa Maria del Pi	104
Arxiu dels Carmelites Descalços de Catalunya i Balears . .	108
Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya	113
Arxiu Històric de la Casa de Misericòrdia de Barcelona . .	118
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona	123
Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona	163
Arxiu Municipal del Districte de Sarrià - Sant Gervasi . . .	165
Arxiu Municipal del Districte d'Horta - Guinardó	171

Darrers títols publicats:

010

Barcelona i la UGT, un segle d'història (1888-1988)

David Ballester

011

Batlles, regidors i procuradors síndics generals dels pobles del Pla de Barcelona sota la Nova Planta, 1718-1808

Enric Comas i Parer

012

La Corónica Universal del Principado de Cataluña de Jeroni Pujades a l'Acadèmia de Barcelona (1700-1852)

Eulàlia Miralles i Jori

013

La presidència de l'Ajuntament de Barcelona (1718-1808)

Rafael Cerro Nargáñez i Pere Molas Ribalta

014

Els inicis de les assegurances socials modernes a Catalunya, 1917-1937

Alfred Pérez-Bastardas

ARXIU HISTÒRIC
DE LA CIUTAT

Seminari d'Història de Barcelona

Casa de l'Ardiaca
Santa Llúcia, 1
08002 Barcelona

Ajuntament de Barcelona

Institut de
cultura ■

